

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

El Circ Social

*Proposta d'actualització de continguts i metodologia de la
Formació de formadores de Circ Social de l'Ateneu Popular 9
Barris*

Gisela Martínez Guasch

Treball de Final de Grau d'Educació Social

Curs: 2022-2023

Tutora: Carolina Martín Piñol

Resum

Aquesta investigació analitza amb profunditat la Formació de formadores de Circ Social de l'Ateneu Popular 9 Barris de Barcelona. L'objectiu rector de l'estudi és elaborar una proposta d'actualització dels continguts i metodologia; dos elements que no es poden concebre l'un sense l'altra. Aquesta formació té com a finalitat formar a les participants en la metodologia transformadora i emergent d'intervenció social com és el circ social. Aquesta esdevé una eina pedagògica d'intervenció i empoderament individual, grupal i comunitària per aconseguir la inclusió de persones en risc social i el desenvolupament dels seus contextos o comunitats. També s'incideix en l'origen i la situació actual del circ social, així com en la necessitat i naixement de la formació en qüestió. A través de la proposta metodològica qualitativa es dona resposta als objectius d'investigació, centrant l'anàlisi en dues dimensions: els continguts generals i els específics, escollits a partir de l'observació participant inicial: les cures. El propòsit és posar en diàleg les mirades del professorat i les participants sobre les diverses qüestions seleccionades, realitzant, també, una anàlisi dels continguts a partir dels plans docents del curs. El treball culmina amb la presentació de la proposta de millora, les conclusions que s'extreuen de tot el procés d'anàlisi i unes reflexions finals.

Paraules clau: Circ social, inclusió a través de les arts, cures, empoderament, transformació social.

Abstract

This research analyzes in depth the training of social circus trainers at the Ateneu Popular 9 Barris, in Barcelona. The guiding objective of the study is to elaborate a proposal to update the contents and methodology; two elements that cannot be conceived without each other. This training aims to train participants in the transformative and emerging methodology of social intervention such as social circus. It becomes a pedagogical tool for individual, group and community empowerment to achieve the inclusion of people at social risk and the development of their contexts or communities. It also focuses on the origin and current situation of the social circus, as well as the need and birth of the formation in question. Through the qualitative methodological proposal, the research objectives are answered, focusing the analysis on two dimensions: the general contents and the specific ones, chosen

from the initial participant observation: care. The purpose is to put in dialogue the views of teachers and participants on the various selected questions, also carrying out an analysis of the contents based on the course plans. The work culminates with the presentation of the improvement proposal, the conclusions drawn from the entire analysis process and some final reflections.

Key words: Social Circus, inclusion through the arts, social transformation, empowerment, care.

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ	5
2. OBJECTIUS	8
3. MARC TEÒRIC	9
3.1. Circ social: una eina de transformació social.....	9
3.1.1. Eina d'acció individual, grupal i comunitària... i sociopolítica	11
3.2. Radiografia del sector del circ: reconeixement escàs en l'àmbit legal i educatiu	13
3.2.1. I el circ social? La formació per a formadores de circ social.....	15
3.3. El formador de circ social: figura professional del CS.....	17
3.3.1. Reconeixement del CS en el Grau d'Educació Social	18
3.4. Les cures.....	20
3.4.1. L'ètica de la cura	21
3.4.2. Cures i educació: pedagogia de les cures i feminista.....	22
4. MARC CONTEXTUAL	24
4.1. Ateneu Popular 9 Barris: seu i impulsora de la formació	24
4.2. Metodologia de la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris	26
4.3. Destinataris de la formació de formadores de circ social.....	27
5. METODOLOGIA	29
5.1. Metodologia i mètode	29
5.2. Població.....	30
5.2.1. Mostra.....	30
5.2.2. Mostreig.....	31
5.3. Tècniques de recollida de la informació	32
5.3.1. Anàlisi dels continguts	33
5.3.2. Grup focal.....	34
6.1. Qüestions ètiques	40
7. RESULTATS	41
7.1. Continguts generals	41
7.2. Continguts específics: les cures i el circ.....	43
8.1. Concreció de continguts: actualització de la informació inicial.....	48
8.2. El circ i les cures	49
8.2.1. Les cures com a contingut explícit i teòric.....	50
8.2.2. Les cures com a contingut transversal.....	51
9. CONCLUSIONS	53
9.1. Vinculació amb l'educació social.....	55
10. REFLEXIONS FINALS	57
11. BIBLIOGRAFIA	60
12. ANNEXOS	64

Annex 1. Taula de competències del formador de CS.....	64
Annex 2. Plans d'estudi del grau d'Educació Social.....	67
Annex 3. Taula d'anàlisi de continguts específics de la formació i les cures	71
Annex 4. Apunts de l'alumnat.....	92
Annex 5. Transcripció del grup focal.....	92
Annex 6. Transcripció d'entrevistes.....	104
Entrevista 1. Aïda Ballester	104
Entrevista 2. Beatriz Contreras	107
Entrevista 3. Alba Ramió i Güell.....	113
Annex 7. Full de consentiment informat	116
Annex 8. Taula d'anàlisi grup focal	118
Annex 9. Taula d'anàlisi entrevistes.....	1

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

El present TFG se centra en els continguts en matèria d'acció socioeducativa que configuren la Formació de Formadores en Circ Social emprada per l'Ateneu Popular 9 Barris que, situat a Barcelona (al districte de Nou Barris), és pioner en la creació i la implementació d'aquesta formació en l'àmbit europeu.

El Circ Social s'emmarca tant en l'àmbit artístic com en el socioeducatiu i consisteix en l'aprenentatge-ensenyament de les tècniques de circ amb una finalitat de transformació social; el circ esdevé una eina pedagògica per aconseguir la inclusió de persones en risc social i el desenvolupament dels seus contextos o comunitats. El formador del circ social és la figura professional que combina educació artística i educació social. En beure dels dos àmbits, neix la necessitat d'una formació que inclogui les competències d'ambdues figures professionals: les de l'artista-formador de circ, amb les seves tècniques circenses, i les de l'educador social, amb les eines d'intervenció socioeducativa.

En pensar amb el Treball de fi de grau, tenia com a motivació emmarcar-lo en un àmbit artístic investigant el potencial transformador i educatiu de les disciplines artístiques. Vaig ser alumna de l'Escola de Circ de l'Ateneu Popular 9 Barris durant vuit anys de la meva infància i adolescència, i aquesta disciplina m'ha anat acompanyant i, ara, l'oportunitat de relacionar-la amb la meva futura professió socioeducativa ha esdevingut una motivació personal. En els inicis dels estudis d'Educació Social, vam treballar de la mà de Violeta Núñez, professora i especialista de la Pedagogia Social, la necessitat d'establir un objecte cultural com a centre de l'acció educativa, per evitar intervenir directament en la persona i caure en la construcció de projectes buits de contingut. Va ser el primer contacte que vaig tenir amb la possibilitat de fusionar l'educació social amb l'art i la cultura, i em va fer reflexionar i obrir inconscientment una porta d'unir algunes de les meves passions amb la passió educativa. D'altra banda, des de principis del 2021, tinc l'oportunitat d'experimentar en primera persona el potencial transformador de la música en el context socioeducatiu com a trompetista del grup d'animació infantil i familiar Xiula. Xiula realitzen una acció educativa a través de la música i, a partir d'aquest punt vaig plantejar-me: i si en comptes de música l'instrument fos el circ? Investigant entorn d'aquest dubte, a través de la pàgina web de l'Ateneu Popular 9 Barris, vaig conèixer l'existència del Circ Social i la figura professional del formador de Circ Social. En

veure que existia una formació anual per esdevenir professionals en aquest àmbit, i que s'impartia al mateix l'Ateneu Popular 9 Barris, des d'aquest curs 2022- 2023 que en soc alumna.

Per la creació del TFG, es buscava un tema de recerca justificat i que pivotés al voltant dels dos temes de motivació i a la vegada que fos significatiu, resultant un treball que pogués ser d'utilitat més enllà de complir una funció acadèmica. És per aquest motiu que vaig recórrer a Antonio Alcántara, Educador social i professor associat de la Universitat de Barcelona, especialitzat en acció comunitària participació i circ social i responsable de l'Àrea de Formació i Circ Social de l'Ateneu Popular 9 Barris. A l'inici del 4t curs, vaig exposar-li les meves possibles idees de treball, preguntant per la rellevància d'aquestes dins l'àmbit social i ell em va fer un retorn directament en forma de proposta de treball: aprofitant que era participant de la formació de formadores en Circ Social, podria revisar-ne els continguts des de la perspectiva acadèmica de l'Educació Social i presentar-ne una actualització. Se'm presentava una proposta completament justificada i amb una necessitat concreta de mantenir actualitzada en temps els continguts d'aquesta formació en matèria de tot allò que es refereix a l'acció socioeducativa. Era, per tant, un tema que em motivava i paral·lelament com a participant ja havia començat la formació i tenia indicis que el tema de les cures, tractat transversalment al llarg de la carrera i base en l'educació social no estaria incorporat explícitament en els continguts de la formació. Era una oportunitat per investigar-ho més a fons i el context de recerca del TFG era ideal per desenvolupar-ho.

Un cop la proposta va ser aprovada per la coordinadora l'Ateneu Popular 9 Barris, comptava amb la cessió de documents exclusius de l'organització i disponibilitat humana de la coordinació de l'Ateneu. Per començar, vam acordar una trobada com a punt de partida amb Alcántara per a orientar el treball. El mateix Alcántara, ja va mencionar la importància com a educadores i formadores d'estar actualitzats en una realitat social canviant. Com constata en el VII Congrés Estatal de l'Educació Social, és necessària l'actualització de les eines d'ensenyament-aprenentatge en la societat de la informació en què vivim, en la qual social i cultural estan en constant canvi i moviment (Alcántara, 2017). Continua argumentant que la formació de formadores va carregada de compromís amb la societat pel seu avanç i millora i,

amb la lògica dels nous avenços i el món i conceptes constantment en construcció (també els educatius), és necessari actualitzar i revisar els continguts que tenim apresos.

Els blocs que conformen aquest treball són, primer de tot, un marc teòric on es conceptualitza el Circ Social i s'aborda també el procés de creació de la formació, molt rellevant per entendre els continguts que comprèn. Seguidament, s'exposa un marc contextual, on ens posa en situació de què és l'Ateneu Popular 9 Barris, com és la formació de formadores de circ social i es detalla el perfil de participants d'aquesta. En el següent punt, s'exposa la metodologia triada, basada en la triangulació de tècniques d'anàlisi que inclouen la perspectiva de les participants, la perspectiva de les formadores i persones d'interès per la investigació, i l'anàlisi dels plans docents de la formació. Tot seguit, s'exposen els resultats del treball i la proposta de millora que es llença des de la investigació realitzada, basada en la implementació del contingut de les cures. Per acabar, el treball conclourà amb unes conclusions i unes reflexions personals.

2. OBJECTIUS

A continuació es detallen l'objectiu principal i els set objectius específics que s'han elaborat per la investigació, als quals s'intentarà donar resposta al final de la recerca:

L'objectiu general del present treball és:

Elaborar una proposta d'actualització dels continguts i metodologia de la Formació de formadores de Circ Social de l'Ateneu Popular 9 Barris des de la perspectiva acadèmica d'Educació Social.

Aquest conté els següents objectius específics:

1. Investigar sobre les cures i el circ social.
2. Analitzar els plans docents de la formació per poder identificar els continguts a millorar o incorporar.
3. Reflexionar sobre les sessions com a participant de la formació.
4. Realització d'un focus grup per incorporar la perspectiva dels participants de la formació.
5. Entrevistar a les docents per incorporar la seva perspectiva en la investigació.
6. Entrevistar persones rellevants en el circ social i les cures per incorporar la seva perspectiva i expertesa en la investigació.
7. Posar en valor la importància del circ social.

3. MARC TEÒRIC

3.1. Circ social: una eina de transformació social

En les últimes dècades, s'ha anat consolidant el circ social (CS a partir d'ara). Aquest, més enllà del caràcter artístic intrínsec de la disciplina circense, persegueix uns objectius socials, esdevenint una eina socioeducativa i de transformació tant individual com comunitària.

L'associació de Professionals del Circ de Catalunya (APCC) defineix el CS en la primera trobada de circ social de Catalunya com "un procés d'ensenyament i aprenentatge de tècniques circenses que té com a finalitat el desenvolupament de comunitats i la inclusió de persones en situació de risc social" (Ballester i Renau, 2014, pàg. 3). Partint d'aquesta definició, veiem com el CS és definit com a procés, posant èmfasi en aquest i l'aprenentatge que té lloc en el període de temps, i no en els resultats finals. Cirque du monde, unitat pedagògica de circ de la companyia mundialment famosa Cirque du Soleil (2013), assenyala també aquesta idea de la finalitat que transcendeix la funció artística o tècnica del circ "el aprendizaje de las técnicas de circo no constituye un fin en sí mismo, sino que busca ante todo el desarrollo personal y social de los participantes" (pàg. 28).

La red europea de Circ Social Caravan defineix el CS com "una eina innovadora per l'educació i inclusió social dels infants, joves i adults amb menys oportunitats" (Dubois et al., 2014, pàg. 8). El Cirque du Monde (2013) parla de col·lectius vulnerables, posant d'exemples joves que viuen al carrer, dones víctimes de violència de gènere o públic penitenciari privats de llibertat. Segons les experiències i les definicions exposades, la població interpel·lada pel CS és, generalment, qualsevol persona amb menys oportunitats, en risc social o en situació de vulnerabilitat, però també aquella població amb necessitats específiques i de diferents contextos socioculturals, tal com especifica Caravan a la seva guia per formadores o instructores de circ social (2014). Pel que fa al factor de l'edat, projectes com el Gran Circ de l'Ateneu 9 Barris, en el qual es treballa amb el col·lectiu de gent gran, demostren que el CS no té edat. Hi ha autors com Gonzalez (2015) que assenyalen que el públic més nombrós i on la metodologia del CS té més força és en l'etapa de la infància i la joventut.

Ballester i Alcántara (2020) alerten de la confusió que pot haver-hi amb l'adjectiu "social", que a vegades pot adquirir una connotació negativa i estigmatitzant de les persones que

participen en els projectes. Altrament, ens conviden a veure-ho des de la perspectiva dels drets socials, partint del CS com a eina educativa i transformadora on qualsevol persona pot practicar-lo, “obrint-nos un escenari més ampli de participants i lliure d’etiquetes estigmatitzants” (pàg. 19). La democratització de la cultura té molt a veure amb aquests drets socials de què parlen els dos autors, ja que des del CS es busca garantir l’accés igualitari així com l’accés a la participació de la cultura, en aquest cas que correspon al circ, i que sigui una eina empoderadora;

Entendemos que el concepto “social” no tiene que ver con el colectivo sino que puede hacer referencia a cómo trabajamos- en colectivo, de forma horizontal y a través de la interacción social y el empoderamiento de comunidades-.(...) Todos y todas tenemos derecho a la cultura, a participar en nuestro entorno y a construir itinerarios de vida. (Ballester i Alcántara, 2020, pàg. 20).

El dret a la participació, a la cultura i a la construcció d’itineraris de vida són reivindicacions que el circ social comparteix amb l’exercici i professió de l’Educació Social. La Dra. Violeta Núñez (2005) presenta l’educació social com a “antidestí” per aquelles persones que la reben o en participen, per possibilitar la construcció de nous camins vitals:

La educación social como anti-destino, permite a los sujetos “ponerse en camino”, partir de un lugar a otros, (...) en la medida que nos provee no sólo de los artilugios simbólicos necesarios para la circulación social y las difíciles relaciones con los otros, sino de la confianza para realizar dichos trayectos, para intentarlo” (pàg. 14).

El CS pretén ser també facilitador de nous camins o possibilitats, cada vegada més a partir de la hibridació amb altres llenguatges artístics, com són la dansa i el teatre, el parkour o el bàsquet (Ballester i Alcántara, 2020). Permet als participants descobrir nous escenaris, així com els possibilita endinsar-s’hi i, d’aquesta manera, el CS “se convierte en una herramienta educativa para el empoderamiento de personas y comunidades en situaciones de desigualdad social” (Alcántara, 2017, p. 957). És per aquest motiu que, en esdevenir una eina de treball per aconseguir uns objectius establerts, “les arts del circ també serveixen de mediador que permet la creació d’una autèntica cohesió del grup treballant la inclusió de tots els participants” (Dubois et al., 2014, pàg. 9). El paper de mediador que adquireixen les

disciplines artístiques en un procés de treball socioeducatiu és fonamental per evitar que l'acció educativa acabi sent un exercici de control poblacional; sense treballar a partir d'un contingut o mitjà concret al qual Violeta Núñez (2005) s'hi refereix com a científic, la pràctica canvia totalment la seva funció possibilitadora: "los proyectos (generalmente vaciados de contenidos científicos y al margen de toda reflexión epistémica), suelen ser instrumentos de *optimización* del ejercicio del control poblacional" (pàg. 15).

3.1.1. Eina d'acció individual, grupal i comunitària... i sociopolítica

Tothom té dret a participar del CS i és una eina empoderadora tant a escala personal com col·lectiva, donant pas als tres nivells o dimensions d'acció del circ social que descriuen Ballester i Alcantara (2020) individual, grupal i comunitari.

Individual; como la persona interactúa entre sí mismo, con el grupo y con el circo; grupal, a través del trabajo de una identidad colectiva desde la igualdad y el reconocimiento de la diversidad; comunitario, en tanto en cuanto incide en la vida personal, familiar, social, conectando con las personas que nos rodean y con el territorio (pàg. 14).

Cal remarcar que, mentre en la dimensió individual, el focus està centrat en la promoció de capacitats, valors i habilitats; dins la dimensió grupal es treballa directament amb la creació d'una missió i visió comuna i col·lectiva "favoreciendo los procesos de reconocimiento de un otro desde la igualdad funcional y estructural, pero también desde la diversidad cultural, valorando los diferentes aportes que cada sujeto tenga para la propuesta general" (González, 2015). En aquest nivell, on el focus està en les relacions que s'estableixen en el grup, s'introdueix el factor de la diversitat cultural, entenent-ho com a factor inherent en el grup, igual que la diversitat de gènere o d'edat també hi poden ser presents, reflex del món plural en el qual vivim. En aquest sentit, el CS esdevé "una herramienta intercultural que favorece los vínculos comunitarios entre los y las participantes, elevando su autoestima y confianza, mejorando su alfabetización física y desarrollando sus habilidades para la vida" (Dubois et al. 2014, pàg. 9). Finalment, en la dimensió comunitària, hem d'entendre el circ com l'eina a través de la qual connectem i incidim en la comunitat i el territori. Juanillo explica com, fa unes dècades, el sol fet de veure un jove considerat problemàtic en xancles passejant-se pel

barri, ja aconseguia canviar la mirada de la comunitat envers aquest jove; una mirada que validava la persona i la seva capacitat de fer coses, canviant el tracte que podia rebre i facilitant el seu empoderament i augment d'autoestima. D'aquesta manera, tota acció també acaba tenint una repercussió en l'entorn.

A aquestes línies d'acció, les quals estan en constant diàleg i entrelaçades entre si (González, 2015), González n'hi afegeix una quarta: la sociopolítica. Aquesta es basa en el qüestionament del model econòmic i polític hegemònic, transversal en tots els projectes de CS, fent servir la sàtira, la reflexió i crítica a través de plantejaments col·laboratius i autogestionats (2015). Com hem exposat en l'apartat anterior, el públic objectiu del circ social és població en risc d'exclusió o més vulnerable. El que converteix el CS en un circ enganxat als problemes de sectors desprotegits de la societat (Revoredo, 2010), la qual cosa és, ja en si mateix, un fet que busca una transformació de la realitat i es constitueix des d'aquesta contracultura i autogestió (González, 2015). No és curiós que, dissenyada per combatre l'exclusió, inclogui valors transversals com solidaritat, equitat i cooperació, contraris al sistema capitalista hegemònic, ja que el circ té els inicis en espais marginals, en l'extravagant o divers, omplint espais "lliures" enfront del "treball" entès com a monòton i necessari per crear subjectes productius que promociona el capitalisme:

Precisamente desde este lugar es que se pretende trabajar, desde los márgenes, con aquellas personas que constituyen el mundo popular, los pobres, vulnerables y excluidos. Este escenario nos entrega paradójicamente una tremenda oportunidad, la cual consiste en construir desde el exterior la fuerza suficiente para integrar a la sociedad la cultura del circo, una forma y expresión artística históricamente emanada de las clases populares, con el correlato artístico de la presentación de la crítica hacia un modelo social emanado desde una minoría en decadencia (González, 2013, pàg. 46).

3.2. Radiografia del sector del circ: reconeixement escàs en l'àmbit legal i educatiu

Actualment, la situació del circ està reconegut dins l'estatut de l'artista, des del 1985 al Real Decreto 1435/1985 pel que es regula la relació laboral especial dels artistes en espectacles públics, que és actualment, per actualitzacions, el Reial decret llei 5/2022, del 22 de març:

Se entenderán incluidas en el ámbito de aplicación de esta norma, entre otras, las personas que desarrollan actividades artísticas, sean dramáticas, de doblaje, coreográfica, de variedades, musicales, canto, baile, de figuración, de especialistas; de dirección artística, de cine, de orquesta, de adaptación musical, de escena, de realización, de coreografía, de obra audiovisual; artista de circo, artista de marionetas, magia, guionistas, y, en todo caso, cualquier otra persona cuya actividad sea reconocida como la de un artista, intérprete o ejecutante por los convenios colectivos que sean de aplicación en las artes escénicas, la actividad audiovisual y la música.

L'anàlisi de la situació del circ a Espanya, inclosa en el Pla General del Circ (PGC) publicat pel Ministeri de Cultura el 2011, constata alguns dels problemes més freqüents d'aquest sector: la manca de dades que recullen el nombre d'espectacles de circ, els assistents o els diners que mouen i que no faciliten calcular la magnitud del problema així com dissenyar-ne possibles solucions; l'absència de formació professional de circ reglada a l'estat espanyol; la falta de subvencions, la manca de vertebració i de comunicació entre àmbits i organitzacions de les comunitats autònomes en sector del circ, junt amb l'escàs reconeixement institucional. De fet, el Parlament Europeu es va veure forçat el 2005 a instar la Comissió i als estats membres a considerar el circ com un element cultural més, i afegeix que "es prueba de la escasa atención que al mismo se le ha prestado desde las administraciones".

Tot i aquesta manca de vertebració del sector del circ en les comunitats autònomes, l'any 2008, després d'un llarg procés treball i reflexió, es va publicar el Pla Integral del Circ (PIC) impulsat per l'APCC, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat. Al que l'any següent s'hi va afegir el CoNCA, òrgan estatal. Aquest va estar concebut per visibilitzar l'esforç i el treball de tots els agents implicats en el desenvolupament i creixement del sector del circ i "s'ha convertit en un instrument bàsic d'articulació del sector del circ i ha garantit que els esforços del mateix sector i de la Generalitat conflueixin i es complementin d'una manera eficaç" (CoNCA, 2009).

L'any 2011 va publicar-se, des del Ministeri de Cultura el Pla General de Circ, elaborat a través de la participació de diferents agents del sector i les administracions públiques, així com s'emmarca en el marc Europeu per la demanda de reconeixement del circ a escala europea. En aquest pla es plantejaven 9 objectius estratègics amb les seves respectives propostes de

mesures per assolir-los. Alguns dels objectius que perseguia van ser establir esquemes de titulacions oficials del circ; impulsar la presència del circ en l'àmbit educatiu; afavorir i consolidar la producció, distribució i exhibició d'espectacles a nivell tant internacional com nacional; clarificar el règim laboral i professional dels treballadors del sector; aconseguir reconeixement i visibilitat social del circ; fomentar l'accés de projectes a fonts de finançament; contribuir en la vertebració del sector que també era present en el PIC o impulsar la protecció de preservació i difusió del patrimoni del circ.

Actualment, tot i constar com un objectiu estratègic dins el PGC, les arts del circ no consten com a estudis superiors artístics ni tampoc professionals. El 10 de març de 2023, es va publicar l'Avantprojecte de Llei dels ensenyaments artístics, que regula els ensenyaments superiors artístics en territori espanyol, i el circ no es menciona específicament. Sí que hi apareixen, en canvi, altres arts escèniques com la música o la dansa, i disciplines artístiques, com el cas de les arts visuals, que és el primer cop que són incloses en aquesta llei (Circo Red, en línia).

Segons la federació d'associacions de professionals del circ d'Espanya, Circo Red, "Si el circo no está en la nueva ley, nuestra profesión no estará reconocida" (Circo Red, en línea). A part de la manca de reconeixement, Circo Red avisa que l'absència del circ en aquesta llei genera unes altres problemàtiques. No es poden homologar les titulacions d'àmbit professional en un marc legal fora de l'Estat espanyol i el circ queda invisibilitat, considerat un art menor.

Tot i la manca d'homologació dels títols, a Catalunya, al costat de l'Ateneu Popular 9 Barris, hi ha l'escola Rogelio Rivel. Aquesta escola està en funcionament des de 1999 i actua com a centre d'ensenyament on s'ofereixen uns cicles formatius - tant graus mitjans com graus superiors - que permeten a l'estudiant obtenir formació professional. Si es vol optar a uns estudis superiors, cal marxar a l'estranger. És a dir, fora de les barreres nacionals, a formar-se, i l'Ateneu Popular 9 Barris assegura que "La falta d'ensenyament superior en circ a Catalunya i a l'estat espanyol ha generat i continuarà generant una fuga de talent important al llarg de les dècades" (Ateneu Popular 9 Barris, 2023). El pla integral del circ, a propòsit de la Rogelio Rivel especifica que la seva oferta formativa va dirigida a joves d'entre 6 i 25 anys "preparant-los per accedir a escoles superiors d'Europa o el Canadà, països amb tradició en els estudis reglats de Circ" (CoNCA, 2009). I és que el PGC ja constata el 2011 que hi ha una

constant fuga dels artistes que no tornen a Espanya, en haver de marxar per cursar estudis superiors de circ a destins europeus, amb professors internacionals i artistes de gran prestigi.

L'Ateneu Popular 9 Barris, llança unes preguntes en el manifest "sense circ, no" publicat a propòsit de la manca de reconeixement de la disciplina artística dins dels circuits d'estudis superiors:

Quants i quantes artistes de casa nostra han marxat per estudiar i treballar a altres països on el sistema educatiu i la societat reconeixen el circ i les arts en general en igualtat de condicions que altres camps professionals i de coneixement? Quantes no gosen tornar perquè aquí ni tan sols se'ls homologuen les titulacions cursades fora? (2023).

3.2.1. I el circ social? La formació per a formadores de circ social

El circ social és una eina educativa emergent. Als anys 80, amb el sorgiment del nou circ o circ contemporani, apareixen paral·lelament en països com Catalunya, Canadà o Bèlgica experiències o projectes on el circ és vist com una eina d'empoderament col·lectiu o individual (Alcántara, 2017). Com explica la Dra. Ballester a la seva tesi doctoral, a partir de Pérez: "Els circs contemporanis han entrelaçat circ, teatre, dansa, perfeccionisme, imaginació, gimnàstica i execució, amb esperit de canvi i d'innovació, donant lloc a un procés de reconstrucció i redefinició del circ que ha possibilitat l'aparició de ramificacions tals com el circ social" (Ballester, 2019, pàg. 40). Experiències com la de l'Ateneu Popular 9 Barris aquí a Catalunya des de l'any 1977 (Ateneu Popular 9 Barris, en línia) o Circ Social del Sud o Tarumba a Amèrica Llatina, territori que és "focus destacat en el treball artístic i social, amb els projectes més consolidats de circ social" (Rosero, 2010), són exemples de l'existència d'aquests projectes des de fa dècades.

El terme de circ social comença a sonar i difondre's a partir del 1995, quan s'inicia el programa Cirque du Monde, en mans del Cirque du Soleil i Jeunesse du Monde (Del Saso, 2014, com se cita a Ballester, 2019). Aquest programa començat a Montreal, que inicialment estava destinat a joves en situació d'exclusió social, ha acabat esdevenint un referent per la seva logística i credibilitat professional amb més de 80 comunitats locals implementades arreu del món (Cirque du Soleil, 2015, com se cita a Ballester, 2019).

El programa tenia com a punt de partida l'estudi del perfil del formador/a de circ social fet l'any 2008 i de les competències necessàries per desenvolupar la seva activitat educativa (Ateneu Popular 9 Barris, en línia). Va ser dut a terme per la Xarxa Europea de Formació i Circ Social Caravan en coordinació amb les universitats de Brussel·les i Louvain, i subvencionat per la Comissió Europea. Va comptar, també, amb la participació de 8 escoles de circ d'arreu d'europa, sòcies de Caravan (Caravan, 2014): l'Ateneu popular 9 Barris (Catalunya, Espanya), l'Escola de Circ de Brussel·les (Bèlgica), Cirkus Cirkör (Suècia), la Fundació Parada (Romania), Circus Elleboog (Països Baixos), Sorin Sirkus (Finlàndia), Belfast Community Circus School (Regne Unit) i Le Plus Petit Cirque du Monde (França).

El procés d'aquesta investigació va durar 5 anys i va comportar "mesos d'observació, anàlisi, reunions, discussions, assaigs, intercanvis, formacions i el desenvolupament d'un marc de competències per a les formadores de circ social" (Caravan, 2014) per crear aquest currículum comú europeu entorn la figura del formador de CS. La primera trobada amb les organitzacions que hi col·laboraven va tenir lloc del 26 al 28 de setembre del 2012 a Bucarest (Alcántara, 2012) i n'hi va haver d'altres en diferents països europeus al llarg dels següents dos anys. El 2014, Caravan va publicar el resultat del projecte sota el títol "Circus transformation: a guidebook for social circus trainers", esdevenint aquest document una eina a l'abast de tothom per entendre i aplicar el CS.

La formalització d'aquest programa de cooperació europea va ser la creació d'una formació de formadores de circ social. Aquí a Catalunya, l'Ateneu Popular 9 Barris és una de les poques entitats de tot Europa, i l'única d'Espanya, que ofereix aquesta formació des de 2013, que ha estat elaborada, com hem vist, en associació amb Caravan, però també en estreta col·laboració del Departament d'Acció Social de Cirque du Soleil, Cirque du Monde.

Com anuncia l'Ateneu 9 Barris en la seva pàgina web:

El principal objectiu d'aquesta és l'adquisició d'eines pedagògiques, creatives i tècniques per al treball educatiu amb persones en situació de vulnerabilitat i per a la construcció de relacions comunitàries. Per aconseguir-ho es treballa d'una manera dinàmica i pràctica, construint el coneixement entre tots i totes, en grup, amb jocs i

dinàmiques de grup, donant material teòric i didàctic útil, eines aplicables i posant exemples pràctics i reals (en línia).

La formació ha estat reconeguda pel Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya com a formació d'interès, per establir nous models de referència educativa (Ateneu Popular 9 Barris, en línia), el que li atorga un reconeixement de valor, encara que no legal.

3.3. El formador de circ social: figura professional del CS

El circ social té la seva pròpia figura professional: el formador de circ social. Aquesta, com assenyala Alcántara (2017), és una professió en augment que beu tant de l'àmbit de l'educació social com del de l'educació artística. En conseqüència, el formador o instructor de circ social, ha de tenir les competències d'ambdós àmbits, motiu pel qual és necessari que la formació doni resposta a les necessitats artístiques i d'intervenció social. Així com té el repte de què “debe romper la frontera del arte y del social para actuar en el espacio donde debe realizar su acción educativa” (Alcántara, 2017).

El treball en tàndem entre el treballador social¹ i l'instructor de circ és un dels pilars bàsics del plantejament del circ social, i cada una de les dues figures té un paper i té unes funcions específiques en la intervenció amb el circ social:

El instructor es un artista social, una persona que comparte una habilidad técnica y una habilidad social, dotada de cualidades humanas y con una gran experiencia en trabajo con grupos, que se adapta a los participantes para que aprendan las disciplinas circenses. Por su parte, el trabajador social es una figura cercana a la comunidad local, que conoce sus realidades y dificultades, con experiencia en las relaciones de ayuda personalizada. Su tarea es establecer una relación de confianza con los participantes y transformar las lecciones de circo en lecciones de vida (Lafortune i Bouchard, 2011, pàg. 33).

Com bé mostra la guia del tàndem treballador social-instructor de Cirque du Monde (2011), les funcions del formador són les competències relacionades amb ensenyar les tècniques de

¹ Quan es parla de treballadors socials, es fa referència a treballadors en l'àmbit de la intervenció social, que inclou educació social i treball social.

circ, incloent-hi l'adaptació d'aquestes als diferents participants i col·lectius, i orientar i recolzar el grup —en col·laboració del treballador social i les organitzacions amb qui treballem—. Tot i això, en la realitat, aquest tàndem no sempre és possible i no es disposa de la figura de suport de l'educador social: “A veces, podrá verse en la situación de tener que efectuar un trabajo de carácter social y deberá ser consciente del impacto que esto puede tener” (pàg. 34). És per això, que el formador es queda sol i, per tant, és imprescindible saber tant la pedagogia i tècnica de les disciplines circenses, com tenir els coneixements en intervenció social, dels col·lectius amb qui tractem i les seves necessitats, així com tenir clares les estratègies d'intervenció.

Entre les competències del formador de circ social, establertes per Europea de Circ Social Caravan i Cirque du Monde a trets generals, hi trobem: ser capaç de cooperar i col·laborar amb els socis pedagògics; treballar amb un públic amb diferents nivells d'edat, context familiar i escolar, i d'origen social; ser flexible i capaç d'adaptar-te a situacions canviants; i ser capaç de prendre iniciatives. Des de la formació, se'ns presenta la taula (vegeu annex 1) que detalla, idealment, les competències, els objectius, els coneixements, les capacitats, les competències, les actituds i els valors de la figura professional del formador de circ social, creada per l'Ateneu Popular 9 Barris a partir de l'anàlisi de la figura professional de l'instructor de circ social.

3.3.1. Reconeixement del CS en el Grau d'Educació Social

En el grau d'Educació Social de la UB, l'art i la cultura no estan presents en el currículum acadèmic del grau fins a l'assignatura obligatòria de 4t grau *Art i Cultura en l'Educació Social*. A part, hi ha una optativa que específicament tracta la disciplina artística de la música: *Música i educació social*. Tot i existir aquestes dues assignatures que vinculen matèria artística i educativa, el CS no està necessàriament present en el currículum acadèmic.

Centrant-nos en l'assignatura obligatòria, pla docent no especifica treballar el CS en concret, només engloba aquesta eina educativa en un quart bloc temàtic titulat “Llenguatges múltiples de la cultura. Creació i transgressió” on es parla dels llenguatges artístics com en termes genèrics (circ, cinema, literatura, música, etc.) en l'Educació Social. És per això que l'elecció

del professorat, i de les seves especialitats, acaba determinant els continguts concrets que aprofundiran a classe.

Un dels professors és l'Antonio Alcántara i ell inclou en diverses ocasions el CS dins el currículum, fent sortides en espais tan rellevants dins el camp del CS com La Central del Circ o l'Ateneu Popular 9 Barris. La metodologia que utilitza és la mateixa que en la del curs de formador, és a dir, vivencial, en què es considera molt important que l'experiència "passi pel cos", travessi. Per aquest motiu, des de l'assignatura es plantegen al voltant de 7 sortides en diferents entitats que comparteixen la visió de la cultura i arts transformadores, plasmant-ho en els seus projectes, on es té no només el plaer de conèixer-los, sinó també de realitzar-ne algun tast en forma de taller. En canvi, Núria Fabra, l'altra professora, des de la mateixa visió de cultura transformadora, planteja unes classes més magistrals o si més no, dins el recinte de la Universitat, amb dues sortides i l'opció a quatre dels seus alumnes a unir-se a les sortides que organitza l'Alcántara. Al mateix temps que, des d'un enfocament més des de l'arquitectura, les arts visuals o belles-arts. En aquest segon cas, no es treballa ni es descobreix l'eina del CS, més enllà de poder ser esmentada a classe o ser inclosa en la bibliografia recomanada de l'assignatura.

Amb aquesta informació no es pretén considerar el CS com a eina transformadora més eficaç o important que altres mitjans artístics o culturals, sinó posar en evidència que no consta com a contingut obligatori en el Pla Docent de cap assignatura del Grau d'Educació Social UB. Aquest fet no facilita donar a conèixer aquest recurs o eina educativa a les futures educadores socials.

Cal remarcar, que els plans docents dels graus varien en funció de la universitat. Per exemple, a la UdG (Universitat de Girona), l'assignatura d'Art i cultura desapareix. Mentre que la cultura apareix en algunes assignatures obligatòries com a diversitat cultural des d'una perspectiva antropològica (desvinculada dels elements i disciplines artístiques), en matèria d'art i cultura, només trobem dues optatives de 3 crèdits: "Projectes artístics com a recurs socioeducatiu" i "gestió i dinamització cultural", justament, dues de les assignatures que no han estat en vigència en aquest últim curs. (veure annex 3). En el cas de la UOC (Universitat Oberta de Catalunya), no trobem cap assignatura obligatòria o optativa que estiguin dedicades a l'art o

la cultura amb relació a l'Educació Social, fet que redueix les possibilitats de l'alumnat del grau de conèixer què és i els usos que pot tenir el CS.

3.4. Les cures

Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, la cura es pot definir com "atenció a vetllar pel bé o pel bon estat d'algú o d'alguna cosa" o "Atenció que es té per un malalt, tractament especial que es fa per aconseguir-ne la guarició" (Diec2, 2023). Aquest concepte ha estat lligat a l'àmbit sanitari, que l'ha fet més visible en la quotidianitat, però això no implica que les cures no estiguin presents en els altres àmbits de la vida, arribant a ser una qüestió existencial de l'ésser humà. Ester Busquets, doctora en filosofia i professora d'ètica a la universitat i experta en l'ètica de la cura, argumenta que "No hi ha desenvolupament humà sense cura. En tot moment necessitem sentir-nos estimats, respectats... En tot moment de la vida rebem cura i proporcionem cura (...) és una activitat que possibilita, com diu John Tronto, que puguem viure al món de la millor manera possible. I això no té límits" (Valors, 2018).

En la mateixa línia, The Care Collective, col·lectiu format per comprendre i debatre sobre la crisi de cures², asseguren que el terme cures va més enllà de referir-se a la pràctica de la cura o a les persones que s'ocupen de les necessitats emocionals i físiques de les altres persones: "la cura és també una capacitat i una activitat socials que impliquen proporcionar tot allò que cal per al benestar i al desenvolupament de la vida. (...) Són la nostra capacitat individual i comunitària de crear les condicions polítiques, socials, materials i emocionals que permetin que, tant la majoria de les persones i criatures vives com el mateix planeta prosperin" (2021, pàg. 10). Per aquest motiu, diferents autores manifesten la necessitat d'entendre les cures com quelcom transversal i posar les cures al centre del sistema, les polítiques socials i de la vida, espai que fins ara l'ocupa el sistema capitalista, centrat en la productivitat i sustentat, també, pel sistema patriarcal. Assumpció Pié, doctora en pedagogia i educadora social, referència a Brugère, qui afirma que "desplaçar la cura cap al centre de l'organització social

² Format al Londres el 2017, és originalment un grup de lectura i debat format amb l'objectiu comprendre i abordar la situació d'extrema crisi de cures. Els seus membres provenen de diferents disciplines i han estat presents en contextos acadèmics, personals i polítics. Entre aquests membres trobem Andreas Chatzidakis, Jamie Hakim, Jo Littler, Catherine Rottenberg i Lynne Segal.

té a veure, justament, amb la generació d'una dimensió comunitària oposada al neoliberalisme" (2014, pàg. 10).

Segons Busquets, "la cura ja no és una qüestió d'àmbits (sanitari, escolar, empresarial...) sinó d'organització social. Les polítiques socials han de posar al centre de la seva activitat la cura" (Valors, 2018). Pié assegura també que cal fer de la cura el centre de la vida social, i continua expressant que la qualitat moral més difícil d'instaurar és la de la preocupació per l'altre, entre altres raons, perquè escoltar les necessitats dels altres implica poder escoltar les teves i, per tant, afrontar la pròpiavulnerabilitat (Pié, 2022). Aquesta última autora introdueix, doncs, la dimensió de la vulnerabilitat com a peça clau per poder posar en pràctica les cures en la societat i, tal com especifica Solé, també ho vincula amb la fal·làcia de l'autosuficiència: "La vulnerabilitat ens interpel·la per moltes raons, si bé vivim uns temps en els quals es promou l'aspiració a viure en una «ficcio invulnerabilitat» i autosuficiència" (Solé, 2019, pàg. 1). Tanmateix, The Care Collective dona suport a aquesta idea assenyalant que col·locar les cures al centre significa reconèixer i acceptar que els humans som éssers interdependents i que ens necessitem els uns als altres (The Care Collective, 2021).

3.4.1. L'ètica de la cura

La psicòloga nord-americana Carol Gilligan, l'any 1982, elabora a teoria de l'ètica de la cura com a crítica investigacions del desenvolupament moral de Piaget i Kohlberg. Ella assenyalava que el desenvolupament moral de les dones és diferent del dels homes, però no per això menys valuós; en comptes d'aplicar principis ètics abstractes en qüestions morals - d'acord amb les teories tradicionals - les dones tenen molt en compte el factor de la responsabilitat, del benestar i la cura col·lectiva (Alvarado, 2004). La teoria de Gilligan planteja també que el grau més elevat de desenvolupament moral -i de benestar- s'aconsegueix en el moment en què la persona troba l'equilibri entre la cura de si mateixa i la cura de les persones del seu voltant. Aquest equilibri és desitjable tant per homes com per dones, factor que comporta una actitud de respecte i valoració envers els individus, éssers vius, entorn i medi ambient.

En una entrevista, Gilligan defineix el concepte de l'ètica de la cura com:

La ética fundamentada en la voz y las relaciones, en la importancia que todo el mundo tenga voz, sea escuchado con atención –por derecho propio y según sus propios

términos– y escuchado con respeto. Una ética de la cura dirige nuestra atención a la necesidad de respuesta en las relaciones –prestar atención, escuchar, responder– y a los costes de perder la conexión con uno/a mismo/a o con otras personas. (Webteam, 2011).

Aquesta teoria va ser molt ben acollida pels moviments feministes (Alvarado, 2004), ja que comparteix molts principis i valors a l'hora de parlar d'organització social, rols i relacions.

3.4.2. Cures i educació: pedagogia de les cures i feminista

Vázquez (2010) planteja un sistema educatiu basat en l'ètica de les cures, construït des d'una mirada clarament feminista, en què és necessari assumir la interdependència humana i possibilitar que tant homes com dones, sense distinció, siguin educats amb una moral basada en la solidaritat i el benestar de l'altre — aspectes que segons la teoria de Gilligan estaven relegats a la moralitat femenina—. Aquest plantejament suposa un canvi paradigmàtic en la manera d'educar:

Pensamos que una educación, que se presenta a sí misma como democrática, ha de comprometerse con el reto de alcanzar la igualdad de género a través no sólo de acciones dirigidas a desarrollar una experiencia educativa libre de prejuicios fomentando la plena participación social de las niñas y mujeres, sino también a través de la incorporación de valores y actitudes relacionados con el cuidado, la acogida y las relaciones personales (pàg. 15)

D'altra banda, Pié (2014) assenyala que les teories i pràctiques autodenominades democràtiques tenen un tall d'exclusió en la ciutadania amb aquelles persones en situació de dependència, en què les cures són relegades darrere un mur aixecat per la distinció entre vida privada i vida pública - en les quals les dones són les destinades a dur a terme aquesta tasca - i, per tant, “la inclusió de la cura constitueix una veritable frontera a superar per la teoria democràtica” (pàg. 6).

D'aquesta manera, Vázquez (2010) planteja la pedagogia de la cura com una pedagogia que inclogui sabers i continguts propis de l'àmbit quotidià i de convivència, bidireccionalment nodrits dels aprenentatges curriculars, com serien l'economia domèstica, l'autoconeixement i les competències interpersonals. Així com construïda des del reconeixement de la

interdependència i la vulnerabilitat que assenyalava la Dra. Pié (2014) com a part de la vida humana i identitat moral. Vázquez (2010) afegeix que la pedagogia de la cura convida a afrontar el repte que suposa desenvolupar en l'educand una postura crítica davant el pensament dicotòmic i estereotipat per raons de gènere, en què "allò que permet la cohesió social i el sosteniment de la vida no pertany a l'esfera privada i encara menys ha de respondre a una lògica estratificada" (Pié, 2014, pàg. 13).

Finalment, Vázquez defineix el paper de l'educador des d'aquesta perspectiva de la cura, en què, fent referència a Noddings (2003), afirma que l'ensenyament, més enllà d'una professió, pot considerar-se una pràctica relacional:

La enseñanza es una práctica en la que el profesorado tiene la responsabilidad de facilitar el desarrollo de su alumnado como personas completas, para lo que es fundamental el compromiso por establecer y mantener relaciones de confianza y cuidado con el alumnado. El ser humano no está cerrado en sí mismo, sino vinculado a una realidad social y a otros seres humanos. Los seres humanos necesitamos a otros, necesitamos que nos reconozcan, necesitamos que los otros den significados a nuestras acciones y a nuestros proyectos; y esto es básico en los procesos y contextos educativos (Vázquez, 2010, pàg. 6).

4. MARC CONTEXTUAL

4.1. Ateneu Popular 9 Barris: seu i impulsora de la formació

L'Ateneu Popular 9 Barris és un centre sociocultural públic que funciona des de l'any 1977 segons el model de gestió comunitària, en què els mateixos veïns de Nou Barris prenen les decisions del funcionament de l'equipament, i compartint una mirada transformadora; entenent l'activitat cultural com un instrument d'expressió, de missatge, de crítica i de transformació social, com a eina per reflexionar i incidir en la realitat de l'entorn. Amb motiu del 40è aniversari, el 2017 es va engegar un projecte de memòria històrica que explica l'inici de l'Ateneu i el seu procés de consolidació, clau per entendre el seu funcionament i el referent cultural de gestió comunitària que és actualment.

El seu naixement ja és, en si, reivindicatiu d'un espai cultural fet per i per a veïns. Als anys 70, Nou Barris era un districte de fortes lluites veïnals en què destacaven la reivindicació de la salut i d'equipaments. L'any 1976 es va instal·lar una fàbrica asfàltica entre els Barris de Roquetes i Trinitat Vella que va provocar la indignació del veïnat: era molt contaminant i posava en risc la salut del veïnat, incomplint la normativa legal de proximitat als habitatges, a més d'ocupar terrenys forestals. Davant la negativa de l'ajuntament de desarticular la planta asfàltica, després de manifestacions, concentracions i reunions fallides per arribar a un acord, la paciència va arribar a un límit i es va decidir passar a l'acció directa. Més de 200 persones van desbordar la seguretat de la fàbrica i van ocupar-ne les instal·lacions i, amb l'ajuda de totes les que hi eren, van aconseguir desmuntar-les, impedit-ne permanentment el seu funcionament. Pocs dies després, el 9 de gener de 1977, l'ajuntament va decidir cedir a la demanda veïnal, però la lluita només feia que començar; una setmana més tard, en una assemblea veïnal amb presència del delegat de promoció Ciutadana, es comunicava que a la retirada de la fàbrica s'hi afegia l'entrega de dos locals per a les associacions del Barri. Citant el projecte de memòria de l'Ateneu "Començava, no obstant això, un nou cicle de lluites entorn d'un projecte que encara es trobava molt difús, però que també assenyalava una altra reivindicació clau: aquells barris necessitaven locals socials i culturals".

L'organització assembleària, participació oberta o arrelament al territori que són presents a l'inici de l'Ateneu Popular 9 Barris, es veuen també en les activitats educatives i culturals que desenvolupen. De fet, els criteris o valors amb els quals el centre cultural es defineix són els

següents: la democràcia i horitzontalitat, garantida amb l'obertura de presa de decisions referents a l'equipament als veïns i veïnes de Nou Barris a través d'estructures organitzatives que possibiliten el funcionament democràtic com són assemblees o comissions i grups de treball; la transparència, en què el conjunt de processos de decisió i acord són públics, oberts i es retornen periòdicament a la comunitat; el dret a la cultura i accessibilitat, partint la visió transformadora de la cultura, com quelcom no allunyat de la quotidianitat i com un dret universal, fet que influeix en la programació i en la política preus, fomentant "una cultura que no sigui exclusivista i exclouent, que no sigui indústria, ni mercat, ni producte, ni privilegi" (Ateneu Popular 9 Barris, en línia); la proximitat al territori, característica de la seva acció, que busca la vinculació amb projectes que es donen en l'entorn més immediat, posant-se al servei de noves propostes i iniciatives d'activitat de les entitats de Nou Barris i participant en diferents plataformes i coordinadores de territori com 9B Acull o la Coordinadora Cultura; i l'autonomia, en què el 50% dels ingressos venen d'ajudes públiques, però l'altra meitat és generat per recursos propis, assegurant així un alt grau d'autosuficiència del projecte.

L'Ateneu Popular 9 Barris, actualment és gestionat per l'associació Bidó de Nou Barris, entitat formada majoritàriament per veïns i veïnes del barri l'any 1999 però oberta a tothom, construïda especialment per dur a terme el projecte de l'Ateneu.

A part de la comissió de tècnics, formada per tots els tècnics de llum i so, i la de comunicació, que tracta tot el que impliqui imatge i comunicació externa de l'Ateneu, el projecte s'organitza en 3 grans potes, 3 grans comissions de contingut: l'artística de creació i distribució d'espectacles, la de programació, i la de formació i circ social, que és la que engloba tant l'escola de circ com els projectes i la formació de formadores de circ social. De fet, l'Ateneu Popular 9 Barris és soci de la Red europea de circ social Caravan, formant part del procés de creació de la formació de formadores de circ social i convertint-se amb la seu d'aquesta a escala espanyola, i té trajectòria, entorn el circ social treballant amb diversos col·lectius i sobretot a partir en projectes comunitaris. Exemples serien: el Gran Circ, en què el col·lectiu és la gent gran; Generació Zirc, en què s'ofereixen tallers gratuïts oberts a la comunitat a partir de dotze anys; Circ i diversitat funcional, en què s'aposta pels beneficis del circ en les persones amb diversitat funcional, seguint uns exercicis adaptats a les seves condicions; o bé, els tallers

en casals infantils i juvenils coordinats amb els casals de barri de Nou Barris i la Taula Franja Jove, així com amb el suport i finançament de l'Agència de Salut Pública.

4.2. Metodologia de la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris

La formació està dividida en 6 etapes de 20 hores cadascuna; les cinc primeres etapes són lectives, on s'exposa tot el contingut, i l'última, és de pràctiques, dividida en la preparació, execució i avaluació de dues intervencions de circ social.

La formació basa la seva metodologia en l'aprenentatge experiencial, on tal com expliquen els formadors, es busca que l'experiència "passi pel cos", per poder entendre i integrar el contingut teòric. És per aquest motiu que metodologia i contingut van plegats i prenen la mateixa importància dins la formació.

Hi ha multitud de teories de diferents autors i investigadors, com serien Dewey, Lewin i Piaget, entre altres, que van donar a l'experiència un paper central en les seves teories de l'aprenentatge i el desenvolupament humà (Albort, Martelo i Leal, 2017); i és a partir d'aquestes teories, que Kolb (1948) desenvolupa i presenta el mètode de l'aprenentatge experiencial, que defineix com un procés mitjançant el qual el coneixement es crea a través de la transformació de l'experiència (Albort, Martelo i Leal, 2017).

A diferència de l'aprenentatge tradicional, on l'educand té una actitud passiva en el seu procés d'aprenentatge. L'aprenentatge experiencial es basa en un aprenentatge actiu, on, com assenyalen Albert et al. (2017) fent referència a Juergens, "el estudiante se involucra en algún tipo de experiencia, piensa sobre esa experiencia, entiende lo que significa y luego aplica lo que ha aprendido" (pàg. 3).

En aquest sentit, Kolb i Kolb (2005) proposa el cicle de l'aprenentatge experiencial que exposem a continuació (figura 1), composta per 4 fases, que en la formació podem observar com també es compleixen.

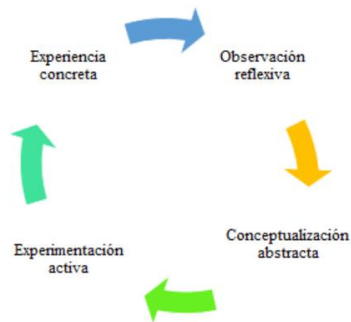

Figura 1. Cicle de l'aprenentatge experiencial de Kolb. **Font:** Albort, Martelo i Leal, 2017

Primer es genera una experiència concreta, que en ser una formació, es provoca a partir de jocs i dinàmiques, però també considerant l'experiència prèvia de cada participant. Després seguiria l'observació reflexiva, en què l'alumnat reflexiona individualment i grupalment sobre els aprenentatges de forma crítica i concreta en l'espai-temps - en el cas dels jocs, les preguntes que sempre són les mateixes xyz - i on entra en joc la reflexió crítica, aspecte molt important segons Higgins (2009) en aquest tipus d'aprenentatge. Seguidament, vindria la fase de la conceptualització abstracta, en què s'exposen els conceptes i continguts més teòrics, abstractes per definició, però que en tenir l'experiència prèvia, aquesta "brinda una oportunitat magnífica para vincular lo teórico-práctico en espacios reales; lo convierte en conocimientos sólidos, perpetuos, en situaciones verdaderas que se consolidan en un conocimiento significativo, contextualizado, transmisible y beneficioso para la vida" (Espinar i Viguera, 2020, pàg. 5). Finalment, trobaríem l'experimentació activa, que tindria lloc a l'etapa de pràctiques, on s'apliquen els coneixements adquirits en la formació i l'experiència prèvia i, a la vegada, on s'adquireixen nous aprenentatges, que són experiències concretes, iniciant altre cop el cicle.

Com bé assenyalen Albort, Martelo i Leal (2017) "el aprendizaje experiencial ha sido reconocido como una de las formas más eficaces de adquirir formación profesional y experiencia" (pàg. 2), i, per tant, no és d'estranyar que l'Ateneu Popular 9 Barris opti per aquesta metodologia de treball.

4.3. Destinatari de la formació de formadores de circ social

Els destinataris de la formació poden venir tant de l'àmbit social com de l'artístic. Recordem que el formador social és una professió que beu dels dos àmbits (Alcántara, 2017). Per tant,

els destinataris són tant artistes de circ, com docents i altres professionals de l'àmbit social i comunitari (Ateneu Popular 9 Barris, s.d.) com també poden ser pedagogs, educadors socials i altres professionals de les ciències de l'educació (Alcántara, 2013), ja que l'objectiu seria "respondre a la necessitat d'aprendre eines teòriques i pràctiques enfocades a la construcció de relacions comunitàries i a la intervenció socioeducativa" (Ateneu Popular 9 Barris, s.d.).

En el cas de la formació de formadores de CS de l'Ateneu Popular de 9 Barris 2022-2023, en fer exercicis de classe segons el nostre àmbit de procedència, es dona el cas que som la meitat de l'àmbit social i educatiu, i l'altra meitat de l'àmbit artístic. No es demana cap comprovant de la formació professional finalitzada, només que tinguis coneixement o interès d'un o de l'altre àmbit i que tinguis la majoria d'edat, trobant-nos edats compreses, en la formació impartida el curs 2022-2023, entre els 21 i els 43 anys.

5. METODOLOGIA

5.1. Metodologia i mètode

La metodologia emprada en aquest treball és qualitativa, dins el paradigma interpretatiu, atès que es volen conèixer els continguts de la formació de circ social aproximant-nos-hi a partir de les persones implicades (Dorio et al., 2004). Tal com defensa Sandin (2003), la investigació qualitativa és una activitat sistemàtica orientada a la comprensió en profunditat de fenòmens educatius i socials i, en el present treball, es pretén conèixer i analitzar el contingut de la formació de formadors de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris des de la perspectiva dels mateixos agents i on el llenguatge és el mitjà i l'evidència empírica, per així fer-ne una proposta de millora.

El mètode escollit pel present treball és el mètode inductiu, ja que a partir d'experiències i observacions particulars, s'elaboren teories o se n'extreuen conclusions. Podríem dir també que s'empra un mètode analític, atès que s'analitzen a fons els diferents continguts per separat i, finalment, se n'extreuen unes conclusions més generals.

Dins del mètode inductiu, ens trobem amb diverses opcions a escollir: el mètode descriptiu, de desenvolupament, correlacional, etnogràfic, o un estudi de cas. Bisquerra i Sabariego (2004) destaquen que els mètodes etnogràfics i d'estudi de cas són els mètodes que s'utilitzen quan l'orientació del treball es basa, precisament, a extreure conclusions de caràcter general des d'un enfocament qualitatiu. El present treball es constitueix com a estudi de cas, perquè com bé defineixen Dorio, Massot i Sabariego (2004) és un mètode d'investigació que implica un estudi sistemàtic i en profunditat d'un cas d'un fenomen, com seria el cas de la formació de formadores de circ social. Els objectes d'estudi són casos concrets perquè són especials, rellevants o poc usuals (Dorio, Massot i Sabariego, 2004), en aquest cas la formació analitzada és única a Espanya i sobre una professió emergent i, per tant, es pot considerar que és un cas especial i poc usual.

5.2. Població

5.2.1. Mostra

La informació de l'estudi es construeix, a partir de l'anàlisi de continguts teòrics, però també a partir de les vivències de les participants i formadores de la formació de formadores de l'últim curs 2022-2023, així com de persones d'interès per l'estudi.

La població la constitueixen els i les participants de circ social d'aquest curs 2023. Són, en la seva gran majoria, artistes de circ i professionals del món educatiu, d'entre 21 i 43 anys, tots interessats en convertir-se en formadores de circ social. En la present investigació necessitem la seva participació per poder comptar amb la pluralitat de les seves perspectives i experiències. Ells seran els principals informants i la raó d'escollir-los com a mostra, respon a la recollida de dades necessària per poder assolir l'objectiu principal d'elaborar una proposta d'actualització dels continguts de la formació de formadores de CS de l'Ateneu Popular 9 Barris des de la perspectiva acadèmica d'Educació Social.

La mostra constarà de 8 participants del curs, ja que d'acord amb la literatura i aquesta tècnica, per estar ben dissenyada, ha de tenir entre 6 i 12 participants (Baumgartner, Strong, & Hensley, 2002; Bernard, 1995; Johnson & Christensen, 2004; Krueger, 1988, 1994, 2000; Langford, Schoenfeld, & Izzo, 2002; Morgan, 1997; Onwuegbuzie, Jiao, & Bostick, 2004). Tal com indiquen Onwuegbuzie, Leech, Dickinson i Zoran (2011), aquest rang de dimensió ens permet recollir la informació necessària i aconseguir-ne de prou diversa, alhora que permet generar un ambient segur perquè les participants se sentin còmodes per expressar-se, facilitant així la seva participació. Per contra, si el grup focal fos més nombros, aquest clima de comoditat no seria possible i, per tant, el nombre no seria òptim per a dur a terme aquesta tècnica d'investigació.

El segon grup d'informants seran persones d'interès per la investigació, inclosos docents del curs i experts en el CS i les cures. Aquesta mostra, d'una banda, ens permetrà conèixer la perspectiva que tenen les formadores de CS dels continguts i metodologia del curs, tal com s'especifica en un dels objectius específics. I, d'altra banda, ens permet conèixer la perspectiva i opinió de persones d'interès per la seva formació i expertesa en CS o bé per la seva rellevància i aposta pedagògica en els continguts que des d'aquesta investigació es volen millorar o implementar. Qualsevol estudi des de l'educació social ha de comptar amb la

perspectiva dels implicats, i aquest és el motiu que justifica considerar aquesta població objectiu, així com dels experts que ja han fet una proposta sobre el tema. Aquesta segona mostra constarà de 3 participants, ja que la tècnica de recollida d'informació escollida requereix una anàlisi profunda i creiem que, per complementar els informants principals des d'una altra perspectiva, ja assoliríem un nivell de suficient de saturació teòrica.

5.2.2. Mostreig

El mostreig en la primera mostra és no probabilístic perquè la selecció del mostreig no és a l'atzar. Concretament, es tractaria, segons la classificació de Sabariego (2004), d'un mostreig no probabilístic per quotes, ja que ens interessa que hi hagi tant professionals del circ com de l'educació.

Els criteris de selecció establerts per la investigadora, doncs, seran els següents:

- La representativitat dels dos àmbits que conformen la professió del formador de circ social. És per això que el 50% de les participants (4) són artistes i professionals del circ i l'altra meitat (4) del món educatiu, comptant amb 3 educadores socials.

El mostreig emprat en el segon grup de mostra (formadores de la formació de CS) seria també **no probabilístic**, atès que altre cop la selecció dels participants no seria a l'atzar sinó que, en aquest cas, se seleccionen persones expertes en un tema o que són rellevants segons criteris prèviament establerts (Sabariego, 2004) i, per tant, estaríem parlant d'un mostreig no probabilístic de **tipus intencional**.

Els criteris de selecció establerts per la investigadora a l'hora de decidir les persones d'interès per l'estudi, han estat diversos, i a la vegada no exclusius entre ells. S'ha tingut en compte:

- L'expertesa en la temàtica del CS, temàtica de la formació analitzada.
- La professió en l'àmbit d'intervenció social, comptant amb perfils d'educació social i treball social, per així complir l'objectiu principal de dur a terme la investigació des de la perspectiva acadèmica de l'educació social.
- La posició de docents de la formació de formadores de circ social del curs 2022-2023, que respon a l'objectiu específic d'entrevistar els docents de la formació de formadores de CS per incorporar la seva perspectiva en la investigació.

- L'expertesa i rellevància en la temàtica de gènere i les cures - contingut que forma part de la proposta d'actualització de continguts que es vol realitzar -, que respon a l'objectiu específic d'entrevistar persones rellevants en el circ social i les cures per incorporar la seva perspectiva en la investigació.

5.3. Tècniques de recollida de la informació

El present treball pren forma a partir de la triangulació de les següents tècniques d'anàlisi: primer de tot, l'anàlisi de continguts teòrics de la formació, a partir dels documents i plans docents del curs; seguidament, les entrevistes a docents i persones rellevants en el curs; i finalment, l'entrevista grupal - grup focal -, per així poder recollir les experiències i impressions dels participants.

En aquest últim grup, estarien presents també les aportacions en primera persona de la investigadora com a participant activa en el transcurs de totes les etapes de la formació. No s'ha dut a terme una observació participant perquè la temàtica del treball es va decidir i clarificar quan ja s'havia començat la formació i, per aquest motiu, no es pot realitzar una.

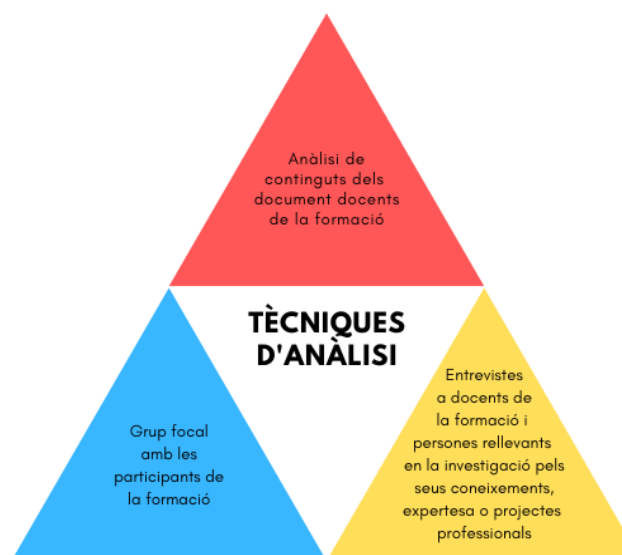

Figura 2. Tècniques d'anàlisi. **Font:** elaboració pròpia

5.3.1. Anàlisi dels continguts

L'anàlisi dels continguts actuals de la formació és necessària per posteriorment poder complir l'objectiu principal d'elaborar la proposta d'actualització dels continguts de la Formació de formadores de Circ Social de l'Ateneu 9 Barris des de la perspectiva acadèmica d'Educació Social. És a dir, són els materials sobre els quals es basa l'estudi.

En la investigació, s'ha disposat tant dels apunts unitaris proporcionats per part de l'Ateneu a l'alumnat (vegeu annex 3), com dels materials dels docents que, com que no són d'ús públic, no es poden incloure en aquest treball. S'han analitzat mitjançant una taula d'anàlisi, a partir de l'índex de continguts inicials que es facilitava des de la formació, exposant de cada temàtica el contingut tractat i la metodologia emprada per ensenyar-lo.

La taula d'anàlisi té els següents punts: la columna de les etapes en què es divideix la formació; els blocs de continguts generals; els continguts específics de cada temàtica, especificant les dinàmiques (com) i el contingut teòric (què), ja que són dos factors que es complementen i igualment importants per ensenyar el contingut i generar aprenentatges significatius; les competències, habilitats i valors que es treballen a partir dels jocs, que a més de ser recursos per a la pràctica professional, aporten també contingut de la formació; i, finalment, una columna que fa referència al contingut específic en el qual m'he centrat, les cures, partint de l'observació participant. En ser un contingut transversal, en aquesta última, s'especifica si les cures es tracten o estan presents dins els blocs de continguts específics i de quina manera ho fan.

Etapes	Blocs de continguts generals	Continguts i metodologies més específiques	Les cures, Hi apareixen?	Jocs. Què s'hi treballa?
Etapa 1	contingut 1	COM? Metodologia QUÈ? Desenvolupament del contingut	Sí/No. De quina manera?	Valors, competències o habilitats que es treballen a partir dels jocs.
	contingut 2	COM? QUÈ?		
	etc.			

Etapa 2				
Etapa 3				
Etapa 4				
Etapa 5				
Etapa 6				

5.3.2. Grup focal

El grup focal és, segons Onwuegbuzie, Dickinson, Leech i Zoran (2011), una eina qualitativa que permet la recollida de dades de diferents persones de forma simultània; es tracta d'una discussió de grup informal, fet que ajuda a generar un bon ambient i facilita que les participants parlin de les seves percepcions, opinions i pensaments, enfocada cap a un tema o temes concrets (Wilkinson, 2004; Krueger & Casey, 2000). En el present estudi, s'ha emprat aquesta eina per complir l'objectiu específic de recollir la perspectiva que tenen de la formació els participants de la formació el curs 2022-2023.

Com s'ha exposat, per tal de perfilar els participants, ens hem basat en els criteris objectius, com la representativitat dels dos àmbits d'actuació que conformen el CS. S'han escollit 8 participants - dels 21 totals -. Els participants són els següents:

Procedència	Participants	Estudis socials	Formació en el circ
Món social	Aïda (P1)	Educadora social	Equilibris acrobàtics
	Carla (P2)	Educadora Social	Aeris
	Lucía (P3)	Educadora d'infantil i primària	-
	Núria (P4)	Educadora Social	-

Món del circ	Andreas (P5)	Estudis de gènere	Acrobàcies
	Bruna (P6)	-	Aeris
	Helena (P7)	-	Aeris
	Marc (P8)	-	Artista d'aeris. Formant-se professionalment a l'Escola Rogelio Rivel. Aeris

El guió de la preparació del grup focal és el següent:

PREPARACIÓ I GUIÓ DEL GRUP FOCAL		
Temps estimat: 45 minuts	Participants: 8	Responsable de la moderació: Gisela Martínez Guasch
Presentació:	Presentació breu de totes les participants, recordatori del funcionament del grup focal i de la confidencialitat d'aquest.	
Preguntes:	1. Com heu viscut la formació de formadores de CS? Respecte als continguts, ha complert les vostres expectatives?	
	2. El curs tenia els continguts propis del món social i del circ. Centrant-nos en els primers, en matèria d'educació, heu trobat a faltar alguna temàtica o contingut? O Penseu que es podria millorar o complementar algun tema en concret?	
	3. Ara us voldria parlar de les cures o "los cuidados". Què diríeu que són i quina presència real hi veieu en la vostra professió?	
	4. Quan parlem de cures ens referim al treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup. Creieu que en els continguts del curs es tracta poc suficient o molt? Barems. Creieu que n'haurien de tenir més dins la professió del formador/a de circ social?	
	5. Creieu que aquestes cures existeixen o són visibles en la intervenció social? Com es materialitzen?	
	6. De quina manera les cures penseu que poden ser útils dins el circ social? Com les implementarem?	
Acomiadament:	Es comenta que es dona per finalitzat i es pregunta si algú vol afegir quelcom. Finalment, es fa una ronda per conèixer com s'ha sentit tothom i es donen les gràcies per la participació.	

Per poder desglossar i analitzar la informació aportada per les participants, crearem una matriu d'anàlisi, una que ens servirà per codificar la informació. Tindrà els següents apartats:

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes
Contingut general i vivència	contingut general	Com heu viscut la formació de formadores de CS? Respecte als continguts, ha complert les vostres expectatives?	Opinió	
			Expectatives	
	contingut educatiu	El curs tenia els continguts propis del món social i del circ. Centrant-nos en els primers, en matèria d'educació, heu trobat a faltar alguna temàtica o contingut? O Penseu que es podria millorar o complementar algun tema en concret?	Contingut que falta	
Contingut que sobra				
Millores o complementacions				
Contingut específic: les cures i el circ	Conceptual	Ara us voldria parlar de les cures o "los cuidados". Què diríeu que són i quina presència real hi veieu en la vostra professió?	Definició	
			Presència	
	valoració de la presència a la formació	Quan parlem de cures ens referim al treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup. Creieu que en els continguts del curs es tracta gens, poc, suficient o molt? Barems. Creieu que n'haurien de tenir més dins la professió del formador/a de circ social?	gens	
			poc	
			suficient	
		molt		

			Presència desitjada	
	visibilitat en la intervenció social	Creieu que aquestes cures existeixen o són visibles en la intervenció social? Com es materialitzen?	Visibilitat de les cures	
			materialització de les cures	
	Implementació a la formació	De quina manera les cures penseu que poden ser útils dins el circ social? Com les implementarem?	Utilitat	
			Implementació	

5.3.3. Entrevistes

L'entrevista és una tècnica que serveix per recollir informació vivències i aspectes subjectius d'una persona, com les creences, actituds, opinions i els valors en relació amb la situació que s'està estudiant (Massot, Dorio i Sabariego, 2004). S'ha escollit aquesta tècnica perquè interessa recollir les perspectives i opinions de les docents i expertes en les temàtiques. S'ha optat per una entrevista semiestructurada perquè interessa tenir unes preguntes establertes, però a la vegada que permetin respostes àmplies i obertes on interessin els matisos i singularitats que les entrevistades puguin donar.

Les participants són les següents:

1. **Aïda Ballester**, treballadora social i doctora en educació i societat. És una experta en el circ social en haver realitzat la tesi doctoral sobre el circ social titulada "Circ Social i Treball Social. Una experiència de circ amb centres educatius a l'Ateneu Popular 9 Barris". Treballa a l'Ateneu Popular 9 Barris i és docent de la formació de formadores de circ social. A partir d'ara E1.
2. **Beatriz Contreras**, "Pedagoga Teatral, instructora Europea d'Aeris (IDAC), directora, actriu i trapezista" (Ateneu Popular 9 Barris, 2018). Té experiència en la docència del circ a l'Ateneu Popular 9 Barris, dins l'Escola Infantil i Juvenil de circ i en el projecte de

circ social amb adolescents Èxit, “on el circ es converteix en una eina educativa dins del currículum escolar” (Ateneu Popular 9 Barris, 2018). Actualment, és docent de la formació de formadores de circ social i, en especial, imparteix tot el bloc de perspectiva de gènere de la formació. A partir d’ara, E2.

3. **Alba Ramió i Güell**, educadora social, artista circense, exalumna de la formació de formadores de circ social de 2016 i creadora de projectes d’acció pedagògica i mediació amb l’art com a eix transversal. Forma part de la comissió de mediació i de gènere de la Central del Circ, i ha elaborat la Maleta Pedagògica Les Cures i el Circ. És un recurs que està en funcionament en un projecte comunitari del barri del Besòs Maresme i la Mina (APCC, directori de professionals del circ, en línia), i que té com a objectiu treballar les cures en l’àmbit del circ i mitjançant aquest llenguatge artístic. A partir d’ara, E3.

Tot i tenir característiques diferents per les quals són persones d’interès per la investigació, s’ha dissenyat un model únic d’entrevista, que ens permetrà recollir i comparar les respostes de les entrevistades.

El guió de l’entrevista és el següent:

Presentació:	Presentació breu la investigadora, de l’objectiu principal de la investigació i explicació de la confidencialitat.
Part 1. Recollida de dades sociodemogràfiques	Nom: Gènere: Edat: Professió: Relació amb el circ social:
Part 2: Preguntes	1. La formació inclou continguts propis del món social i del circ. Creus que s’ha aconseguit trobar l’equilibri entre els continguts necessaris dels dos àmbits?
	2. Centrant-nos en els continguts propis del món social, en matèria d’educació, penses que falta o sobra, o que es podria millorar o complementar, algun contingut de la formació?
	3. Ara voldria que parléssim de les cures o “cuidados”, de l’ètica de les cures. Què són per a tu les cures? Com les definiries?

	<p>4. Situant les cures en el treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, com d'importants o necessàries creus que són en el circ social: molt, bastant, poc o gens? Si us plau, argumenta la resposta</p>
	<p>5. Quina presència real creus que tenen les cures en projectes de circ i circ social? És suficient? Si us plau, argumenta la resposta.</p>
	<p>6. Penses que, com a contingut, les cures estan molt, bastant, poc o gens presents en la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris? Si us plau, argumenta la resposta. En cas que la resposta sigui negativa i pensis que cal introduir aquest contingut, com ho faries?</p>
Acomiadament:	<p>Es comenta que es dona per finalitzat i es pregunta si l'entrevistada vol afegir quelcom. Finalment, es pregunta com s'ha sentit i se li dona les gràcies per participació en la investigació.</p>

Per poder desglossar i analitzar la informació aportada per les entrevistades, crearem una matriu d'anàlisi, que ens servirà per codificar la informació. Tindrà els següents apartats:

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes		
				1	2	3
Continguts generals	Equilibri entre continguts socials i del circ	1. La formació inclou continguts propis del món social i del circ. Creus que s'ha aconseguit trobar l'equilibri entre els continguts necessaris dels dos àmbits?				
	Continguts educatius	2. Centrant-nos en els continguts propis del món social, en matèria d'educació, penses que falta o sobra, o que es podria millorar o complementar, algun contingut de la formació?	Continguts que falten			
			Continguts que sobren			

			Millores o complementacions			
Continguts específics: les cures en el circ	Definició de cures	3. Ara voldria que parléssim de les cures o "cuidados", de l'ètica de les cures. Què són per a tu les cures? Com les definiries?				
	importància i necessitat de les cures al CS	4. Situant les cures en el treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, com d'importants o necessàries creus que són en el circ social: molt, bastant, poc o gens? , argumenta la resposta.	Gens			
			Poc			
			Bastant			
			Molt			
	Presència de les cures en el CS	5. Quina presència real creus que tenen les cures en projectes de circ i circ social? És suficient? Si us plau, argumenta la resposta.	En el circ			
			En el CS			
	Presència de les cures a la formació	6. Penses que, com a contingut, les cures estan molt, bastant, poc o gens presents en la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris? Si us plau, argumenta la resposta. En cas que la resposta sigui negativa i pensis que cal introduir aquest contingut, com ho faries?	Gens			
			Poc			
			Bastant			
Molt						
Proposta d'implementació						

6.1. Qüestions ètiques

En tots els estudis, hi ha una sèrie de principis ètics que s'han de respectar (Bayés, 2012; Siurana, 2010; Violant, Molina i Pastor, 2011) relacionats amb els drets dels participants i els deures dels investigadors.

El principi d'autonomia l'entendem com la capacitat de les persones per prendre les seves pròpies decisions i, en l'estudi, hem de vetllar perquè les participants tinguin en tot moment l'elecció de participar o no en l'estudi, així com fer-se enrere en cas de no voler-ho i, sobretot, de participar per pròpia voluntat. En aquest treball, aquest principi es respecta mitjançant un full de consentiment informat (vegeu annex 5), en què el participant firma un document assegurant que té tota la informació referent a l'estudi i voluntàriament decideix participar en l'estudi. Aquest document, d'altra banda, també serveix a la investigadora per protegir-nos en cas que hi hagi qualsevol malentès.

Aquest fet aniria lligat amb els principis de beneficència i no-maleficència, que consistirien a actuar, per part de la investigadora, per promoure el benestar i el benefici dels altres, així com no fer mal i preveure'l en cas d'haver-n'hi, respectivament. El full de consentiment informat, inclou la informació de l'estudi i implica que hi hagi transparència en tot moment. L'actitud i les intencions de la investigadora, empíricament més subjectives, han de concordar amb aquests principis.

La qüestió de l'anonimat i la confidencialitat són aspectes ètics molt importants en qualsevol estudi. Els entendem com el dret a mantenir oculta la identitat i les dades privades de les persones participants, sense revelar-les sense autorització. Per assegurar que respectem i complim aquests principis, hem elaborat un full de compromís de confidencialitat (annex 5) per informar del tractament de les dades en l'estudi, on s'assegura la confidencialitat i permet crear un ambient de confiança i seguretat per part de les participants.

Finalment, m'agradaria subratllar el principi de la justícia social, que implicaria vetllar perquè qualsevol actuació estigui lliure de discriminació i rebuig.

7. RESULTATS

En aquest apartat es recopilen i es triangulen les dades obtingudes a través de l'anàlisi de continguts, les tres entrevistes i el grup focal, per tal d'analitzar des de diferents punts de vista les qüestions claus plantejades i posar-les en diàleg. A l'annex 6 i 7 podreu trobar les taules d'anàlisi de les diferents tècniques d'investigació, que han ajudat a ordenar les aportacions de les entrevistades per poder construir les taules amb les dimensions comunes entre totes les tècniques d'anàlisi emprades.

És un apartat dividit en dos subapartats, d'acord amb les dues dimensions presents al fil conductor del guió d'entrevistes plantejat.

7.1. Continguts generals

Respecte a la categoria sobre l'equilibri entre continguts del circ i el món social, 3 de les participants (P1, P2 i P8) pensen que falten continguts de circ ("M'hagués agradat entrar més en la pedagogia de les disciplines, fer-ho més en detall." P2, "Falten recursos educatius en el circ, pedagogia en el circ. Era una de les expectatives que tenia i per mi no s'ha complert massa." P8), i les companyes del voltant hi estan d'acord. Respecte aquest desequilibri, explicant la seva vivència la seva experiència, exposen que les informacions inicials no han estat clares per entendre el contingut de la formació ("no tenia molt clar si això estava compensat o no i m'he adonat que no gaire. Si hi hagués una explicació prèvia o tinguéssim clar on arribarien les coses, (...) ja no es crearia una expectativa." P6, "recordo que a la pàgina web hi havia molt poca informació i que deia això, que podies apuntar-t'hi tant si venies del món del circ com de món social. (...) no em quedava gens clar el que aniríem a treballar aquí" P4, "a lo millor és una mica ambiciós l'índex per la quantitat de dies que dura el curs. (...) es podria detallar, (...) poden ser 5 minuts o un bloc sencer de 3 dies." P8).

Cal tenir en compte que, tot i el títol de la formació, que parla de circ social, en la finalitat de la formació, es parla d'eines pedagògiques, creatives i tècniques per al treball educatiu, no pròpiament d'eines del circ, ja que es treballa des de la visió del circ com a forma híbrida de tècniques i disciplines artístiques (vegeu annex 2, el circ a forma híbrida, pàg 64).

Respecte la mateixa categoria, les participants amb perfil de professorat (E1, E2) perceben la formació com a "bastant equilibrada", ("Creo que considerando los objetivos de la formación, está bastante nivelada y para la carga horaria que tiene y la forma en cómo está estructurada,

yo creo que está bastante nivelado” E2, “Crec que hem trobat bastant bé l'equilibri” E1). No obstant, pel que fa a al possible desequilibri en favor dels continguts socials, responen que s’ha de tenir en compte el perfil canviant de l’alumnat (“Cada any tenim un perfil de l’alumnat diferent, pot ser que vingui gent més del món del circ o més del món social i llavors la seva demanda és diferent i les seves necessitats, per tant, poden ser també diferents” Aï), i la introducció de les càpsules pedagògiques com a factor equilibrador (“aquest any, perquè s’han introduït les càpsules de les disciplines de circ que ha fet equilibrar una mica la balança” E1).

Respecte a la categoria del contingut educatiu, dues participants (P2 i P4) troben a faltar treballar diferents col·lectius (“he trobat a faltar parlar sobre diferents col·lectius i entendre de quina manera poder-hi treballar” P4, “hubiera estado guay acercarnos a un colectivo que fuera más difícil acceder en otros espacios” P3). Remetent-nos altre cop a l’objectiu inicial de la formació, aquest parla de proporcionar eines pel “treball educatiu amb persones en situació de vulnerabilitat”, sense especificar quines persones o col·lectius es tracta, i a partir de la taula d’anàlisi de continguts, podem observar com només específicament es tracten les necessitats especials de dislèxia, discapacitat auditiva, discapacitat visual i discapacitat mental (vegeu annex 2, Circ amb col·lectius amb necessitats especials, pàg 90).

El P5 troba a faltar recursos per treballar el desigualtats de gènere i el racisme (“Sí que hemos hablado en general y en abstracto, pero... hoy en las prácticas he notado que faltaban más recursos (...) no tenemos recursos ni material para trabajar temas de género concretos.”, “hay muchos temas también, como raciales. No queremos como señalar que en este grupo hay una persona así (...) Tenemos que saber cómo entrar y gestionarlo. P1). D’altra banda, totes les participants estan d’acord amb el comentari de la P3 sobre que hi ha continguts que es repeteixen (“Hay algún contenido en que se gasta mucho tiempo con él o incluso se repite, ¿no? (...) Comunicación, conflictos, alguno de esos dos. Se dedicó varios días incluso o se abordó el tema en varias etapas, varias veces.” P3).

Respecte a la mateixa categoria, les docents entrevistades opinen que els continguts són correctes i complets, alhora que responen a l’adquisició d’una base (“son contenidos bastante básicos, sobre todo de educación y de lo social, que la gente del circo debe tener en cuenta” E2). La E3 fa un apunt sobre els continguts socials (“Penso que tots els continguts propis del món social fonamentats en teories i en mètodes que ja han existit és adient que siguin part

de la formació com a referències” E3). I finalment, les dues docents apunten dos aspectes en els quals els agradaria indagar (“tendríamos que agregar a estos apuntes varios apuntes de coeducación” E2, “és una resposta molt personal, però a mi m’agradaria indagar una mica més en els estils d’aprenentatge” E1).

7.2. Continguts específics: les cures i el circ

Respecte a la categoria de conceptualització de les cures, proposada per determinar si es coneix o no aquest contingut, només tres alumnes participants (P1, P4 i P5) decideixen donar una definició. En aquestes, la P2 fa referència a l’acompanyament, reconeixent tant la part emocional i física de les cures (“ per mi és acompanyar processos i els podia aplicar també en qualsevol procés educatiu, ensenyis una tècnica de circ concreta o estiguis acompanyant en un altre tema”, “també en les cures més físiques (...) seria aquesta part de seguretat de grup i de que sigui un espai segur, que de fet és un dels continguts que hem treballat a la formació”) i la P4 afegeix la dimensió grupal (“també en les cures més físiques (...) seria aquesta part de seguretat de grup i de que sigui un espai segur, que de fet és un dels continguts que hem treballat a la formació”).

Pel que fa a la resposta de les docents i expertes, l’E1 fa referència al benestar i seguretat (“per mi és una responsabilitat que tenim com a societat (...) jo sentir-me cuidada, tenir una sensació de sentir-me a gust, sentir-me còmoda, sentir-me escoltada, sentir-me respectada... i quan és cap a l’altra, també espero poder ser així, una persona que es preocupa, que està atenta i que acompanya. Sense arribar a un punt paternalista (...) cal tenir-los tots en compte, no sols el físic sinó l’emocional, el relacional, el social... bueno, és buscar aquest equilibri”). Les respostes de les altres dues entrevistades responen, no tant a exemples, sinó al caràcter estructural d’aquestes, relacionant-les amb el patriarcat, el capitalisme, feminisme -en consonància amb la teoria de l’ètica de la cura de Gilligan que s’exposa a l’apartat 3.4 del marc teòric- (“mi concepto de la curas tiene que ver con el cuidado de volver a los grupos, de hacernos cargo de nuestras vidas y nuestras funciones sociales más básicas, como las funciones reproductivas, de crianza, de reparto justo... para mi son estas cosas de no estar de acuerdo con el centro neurálgico del capitalismo y sobretodo el patriarcado.” E2, “Des del meu punt de vista, les cures haurien de ser el centre en tot; una nova manera d’entendre el

món, una proposta radical per un canvi global de la societat. (...) Limitar la cura, només, en el fet personal i íntim, és escàs (...) Les cures són responsabilitat, comunitat, atenció i independència. No és assistencialisme, ni un deure de les dones, ni una mirada individualista i dependent. (...) “Des del meu punt de vista, les cures no es redueixen en si tenim una comunicació més o menys assertiva o si s'utilitza el llenguatge inclusiu, etc. És estructural” E3).

Passant a la categoria de la presència de les cures en el circ i CS, tant les alumnes com les entrevistades consideren molt importants i necessàries, fent servir la paraula “imprescindibles”: (Són imprescindibles en el circ social i en qualsevol circ” E3, “per mi més que útils, són imprescindibles les cures” P4), i la resta de les participants mostren el seu acord assentint amb el cap a l’afirmació de la P4. La P1 exposa la presència d’aquestes cures emocionals en l’acompanyament (“en el moment en que ho ajuntes en el circ, per mi, és cuidar la persona com es pugui sentir en la disciplina o en el seu procés d’aprenentatge dins del circ”) i la P5 assenyalava característiques que aporta el circ relacionades amb les cures, tant de seguretat com benestar físic (en la seguridad, crear un espacio seguro en el circo (...) te da en materia, lo que tienes que tocar igual que en una clase de cualquier otro tema. (...) tienes que tomar conciencia del cuerpo, focalizar, pensar, respirar, poner fuerza... todos estos valores que se están materializando enfrente de ti, son muy importantes para ponerlo después en más abstracto cuando estás en una clase o en otro lugar. Lo que aporta el circo y no otras disciplinas”).

D’altra banda, a la docent E1 respon que les cures són la base del CS, ““Jo crec que una mica el circ social ve d’aquí, de posar la cura al centre. (...)El naixement d’aquesta metodologia del circ social, partim d’un treball realitzat amb joves en risc d’exclusió social o en risc de vulnerabilitat. Per tant, era assenyalar que no tenien les condicions per tenir una vida, doncs això, plena, amb cura i amb possibilitats i així.) i segueix posant-ne exemples concrets, relacionats amb la metodologia (“També té relació amb tota la metodologia que hi ha al darrere: el tema del risc controlat, la seguretat física i emocional, la metodologia de treball en cercle on ens coneixem, on ens mirem, aquesta mirada perifèrica de veure com estan els altres, però que a la vegada em miren a mi... em sento part d’aquesta cura col·lectiva” E1). Per la seva banda, la E2 fa referència a l’evolució en augment de la presència d’aquestes cures al llarg del temps (“Cuando empezamos los distintos talleres de circo (...) había unos

problemas terribles de autocuidado, del cuidado de las personas que estaban interviniendo. (...). Ha sido un proceso en que la gente se ha ido formando, se ha ido actualizando, ha ido entendiendo los procesos de seguridad, de trabajar los procesos de seguridad y con cura, y yo creo que eso ha ido evolucionando en el tiempo”).

Per últim, l'E2 fa una aportació relacionada amb la importància de donar exemple per l'incorporació de les cures (“Que tengamos las herramientas para cuidar y además para enseñarle a la gente que tiene que cuidarse a sí misma y en el grupo, es una dinámica que es imposible separar. La gente que viene a aprender sus habilidades y en este proceso aprende también a cuidar a las demás y así. Es un fractal, es interminable”).

Situant-nos ja en la Formació de formadores en qüestió, respecte a la categoria de la presència de les cures en aquesta, hi ha consens entre les alumnes participants que les cures físiques es van tractar bastant, amb un contingut específic i definit de seguretat (“los que más trabajamos fueron los cuidados físicos, no? La seguridad del espacio en cuanto a poner colchonetas o acompañar movimientos físicos” P3, “la parte física sí que fue en un periodo muy específico de: ahora vamos a trabajar este tema” P8). En canvi, també hi ha un acord general en què les cures de caràcter emocionals van estar poc presents al llarg de les etapes (“ a les cures se li han donat molt pocs, a nivell teòric. (...) a nivell pràctic, m'ha donat la sensació que s'ha posat per davant assolir el contingut de la matèria que s'havia de donar dins l'horari, que parar o eliminar algunes coses per donar espai a unes cures.” P6, “si que ho hem tractat molt superficialment, (...) llavors s'han donat situacions en que s'ha vist que tampoc s'han portat a la pràctica (...) és una mica complicat perquè encara dona més la sensació de que no s'han treballat prou” P1), tot i que el P8 defensa que sí que han aparegut com a contingut transversal (“se han trabajado como algo un poco más transversal y a lo mejor no se le ha dedicado un momento específico a hablar de ello. (...) casi en todas las dinámicas casi todos los días han salido cosas” P8) . La P2 defensa que s'han treballat des del grup (“Jo diria que s'han tractat bastant pel que fa a grup, no dins la formació, sinó que molts espais de cura han sorgit de la cohesió i el vincle que s'han generat en el grup, on si que hem trobat moments de cura”) i el P8 hi està d'acord.

Les docents entrevistades, en canvi, opinen que, tot i que encara queda camí per endavant, les cures i hi són bastant presents, argumentant que l'Ateneu Popular de 9 Barris és pioner en la incorporació d'aquesta perspectiva de les cures (“Se supone que desde el Ateneo

tenemos una mirada muy centrada en la cura, una mirada que es básicamente anticapitalista de la cosa, no centrada en explotar a las personas, sino en cuidarlas y en el principio de justicia (...) En el tiempo, estos temas han sido importantes y centrales y yo creo que si están aplicados en los contenidos y en la forma de hacer. Yo creo, todavía, que nuestra forma de hacer todavía se puede mejorar muchísimo, pero estamos en ello.” E2, “queda feina per fer, però l’Ateneu aposta per això; (...) s’han fet debats sobre el paper que tenen les cures en el procés de creació (...) No obstant, cal aterrar-ho i passar dels debats a la pràctica” E1).

Sembla rellevant destacar que, davant una pregunta concreta sobre la falta de recursos de gènere i les cures, l’E2, docent que duu a la pràctica el bloc de perspectiva de gènere, argumenta que el primer és entendre el factor estructural (“Hay que entender primero la estructura. Es muy importante entender esto. Cuando tu ya lo entiendes y tu sentimiento de justicia y de equidad, y que tu no quieres que se repita esta injusticia estructural, entonces después recursos encontrarás”).

Finalment, arribem a l’última categoria analitzada, que consisteix en propostes d’implementació de contingut i metodologia, sorgides de l’espai que es va donar a les entrevistades per expressar, si creien que era insuficient la presència d’aquests continguts a la formació, la seva perspectiva sobre com s’haurien d’implementar.

En el grup focal de les participants, es van comentar les perspectives d’abordatge del contingut específic, així com es van fer propostes concretes.

En el grup focal de les participants, es van comentar les perspectives d’abordatge del contingut específic. La P3 i la P4 fan referència al caràcter transversal de la implementació “Creo que estamos todas de acuerdo en que es necesario que sean transversales y que estén presentes todo el rato, entonces si que es complicado pensar en dedicarle unos minutos concretos o una tarde a trabajar esto” P3, “crec que no ha de ser un contingut més, sinó una cosa que hi sigui tota l’estona. (...) és una cosa que tracta de fer un treball interior i anar cap endins perquè ells (formadorxs) puguin ser l’exemple d’això, més que poder estar 2 hores parlant només de cures” P4) en què apareix el donar exemple com a forma de treballar-les, apunt que havia comentat l’E2 en l’anterior categoria. Dues participants (P2, P3 i P5) fan propostes concretes d’implementació en forma de dinàmiques (“se me ocurre que se podrían implementar las rondas emocionales, para dar un poco mas de acogida entre etapa y etapa (...) estuvieron muy bien las dinámicas de cohesión y presentación del principio (...) se genera

un espacio dónde se puedan dar alternativas (...) dejando claro desde el principio la posibilidad de adaptación, creo que sería más fácil. ” P2, ““el primer fin de semana en la primera etapa, cuando se introduce un poco el curso, hablar de que se quiere generar un espacio seguro donde haya curas y poner un par de recursos” P3, “establecimos una palabra para que, si alguien se sentía mal, o quería parar la sesión para explicar algo pudiéramos decir la palabra y todos paraban (...) .es una manera simple de ponerlo sobre la mesa y en cualquier momento quien lo necesite lo puede utilizar” , P5). Per últim, la P4 fa una proposta d’implementació de contingut teòric, mencionant la pedagogia de les cures (“De fet, hi ha la pedagogia del cuidado. No sé molt bé com es diu, però existeix i podria ser també un contingut com a tal per afegir a la formació. “) i la resta de participants mostren el seu acord. La P5, però, en fa un apunt (“Si existiera, tendría que ser interdisciplinar también; género, racismo, edad... “).

Respecte les respostes de les docents participants, en considerar que les cures estan bastant presents en la formació, només l’E1 formula una proposta d’implementació, referent a la posada en pràctica d’aquestes en situacions de violència (“m’agradaria acabar de concensuar com fem l’abordatge d’aquest tema, perquè si que podem donar pinzellades, però com abordem una situació de violència?, o com fem explícit actituds o comportaments dins del mateix grup d’alumnes, on algunes reaccions o comportaments són part d’aquest model heteropatriarcal, amb els seus estereotips?”).

8. PROPOSTA D’ACTUALITZACIÓ DE CONTINGUTS

En funció de les necessitats detectades a partir de les diferents tècniques d’anàlisi, es construeix una proposta d’actualització de la formació. Aquesta consta de dues parts: la primera fa referència a les expectatives sobre mancances expressades per les participants, fent referència als continguts generals, i la segona, als continguts específics escollits en aquesta investigació; la implementació de contingut - metodologia per treballar les cures en i a través del circ.

8.1. Concreció de continguts: actualització de la informació inicial

Aquesta proposta de millora fa referència als continguts generals. Més enllà del desacord entre participants i docents en quant l’equilibri dels continguts referents al món social i del

circ, el present treball creu que hi ha un element que sí que es podria millorar per no generar confusió i expectatives a les participants: l'índex i informació inicial de la formació.

La informació inicial es detalla el següent:

El principal objectiu és l'adquisició d'eines pedagògiques, creatives i tècniques per al treball educatiu amb persones en situació de vulnerabilitat i per a la construcció de relacions comunitàries. Per aconseguir-ho es treballa d'una manera dinàmica i pràctica construint el coneixement entre tots i totes, en grup, amb jocs i dinàmiques de grup, donant material teòric i didàctic útil, eines aplicables i posant exemples pràctics i reals.

S'ha detectat, des de la perspectiva de les participants, que les informacions inicials no deixaven clars els continguts que s'havien de treballar o generaven expectatives que no s'acabaven de complir per la seva poca concreció. Per aquest motiu, es proposa revisar aquest índex i informacions inicials per tal d'especificar més els següents aspectes:

- El caràcter general de la formació; és una formació que pretén tractar els conceptes bàsics, sense endinsar-se específicament en el món social o la pedagogia específica de cada disciplina.
 - En conseqüència, si es busca aquest aprofundiment, s'han de buscar estudis específics (màsters, cursos, etc.)
- Abast dels continguts; és a dir, amb quina profunditat es tractaran
 - Concretament, especificar en el tipus d'eines pedagògiques i amb quins col·lectius de persones amb situació de vulnerabilitat es treballarà. Acotar, si més, no aquest camp en qüestió de profunditat.

Hi ha una proposta concreta d'un participant sobre la metodologia que s'utilitza per ensenyar les pedagogies de les tècniques: "Per les pedagogies de les tècniques, seria ideal utilitzar altres formes de fer-ho, no escrits, sinó amb vídeos o així..." (An). Penso que donada la situació de poc temps per aprofundir, la importància de conèixer com ensenyar o acompanyar per aconseguir determinats objectius en la tècnica i la demanda dels participants d'introduir més contingut relacionat amb la pedagogia del circ, és una bona proposta.

8.2. El circ i les cures

Aquesta proposta de continguts, està centrada en el contingut específic de les cures, concretament de caràcter emocional. Està pensada per incorporar en el bloc de gènere perquè el moviment feminista, tal com es comenta a l'apartat 3.4 del marc teòric, defensa i abraça tot el que representen les cures; la importància de cuidar-nos i cuidar les relacions amb l'entorn basades en la justícia, respecte i igualtat de drets i responsabilitats. Sentint les veus de les participants de la formació i des de la visió de Ramió i de Busquets (2018), de posar les cures al centre de la vida, i de Vázquez (2010), - que assenyalava la capacitat de la pedagogia de la cura de desenvolupar en l'educand una postura crítica davant el pensament dicotòmic i estereotipat per raons de gènere -, la present proposta aposta per implementar les cures com a contingut teòric i explícit, però també transversal i implícit. Teòric i explícit per poder-lo entendre i prendre consciència de la perspectiva des de la qual hem de treballar com a professionals, però també de forma transversal i metodològica, per poder incorporar les cures en la manera de fer i portar-les a la pràctica, així com assegurar que estan sempre presents: "La única manera que yo pienso que lo podríamos hacer es practicando más." (An, entrevistada).

Per garantir aquesta presència transversal de les cures al llarg de la formació i coincidint en la línia d'una opinió que va sortir al grup focal, es proposa que la incorporació d'aquest contingut s'iniciï a la primera etapa de la formació, junt amb les explicacions introductòries del funcionament del curs - el més abans possible -. Aquest fet inclouria, per tant, el desplaçament del bloc de gènere també a la primera etapa, un moviment que també podria ser beneficiós donat que la intenció d'aquest bloc és incorporar aquesta perspectiva a la nostra pràctica. Aquest fet permetrà també que, dinàmiques com la de les observadores de les ulleres liles es puguin incorporar des del primer dia, garantint així la seva transversalitat i omnipresència en la formació.

8.2.1. Les cures com a contingut explícit i teòric

Havent explicat el contingut teòric de la perspectiva de gènere, però sense fer la dinàmica de tancament del compromís amb la perspectiva de gènere, es proposa incorporar el contingut teòric de definició de les cures, factors en què es fonamenta i l'explicació de la teoria de l'ètica de les cures de Gilligan (vegeu annex 3.4.1), així com la perspectiva de la pedagogia de les

cures (vegeu annex 3.4.2), que recorda la responsabilitat que tenim com a educands en facilitar les relacions socials on es prioritzi el benestar i convida a ser crític amb els rols i estereotips de gènere. Penso que, junt amb els continguts de gènere que, com exposa la taula d'anàlisi, ja parla de rols i estereotips de gènere, es considera que és un contingut que pot complementar l'explicació teòrica d'aquest bloc.

La maleta pedagògica “les cures i el circ”

Davant la demanda expressada de manca de recursos per aplicar la perspectiva de gènere, treballada més des de la conceptualització en abstracte que aplicada en el circ, i sense restar-li importància a aquest fet - com expressa la Bea, és fonamental comprendre el fenomen estructural que hi ha al darrere de les discriminacions -, es proposa l'explicació del projecte de la maleta pedagògica del circ i les cures, ideat per l'educadora social i artista circense i d'arts vives Alba Ramió, entrevistada en el treball. L'explicació d'aquest projecte a la formació permet també fer visible la feina que s'està fent en aquest camp, així com fer de nexa amb projectes ja existents, que com s'exposa a l'etapa 5 en els continguts de l'anàlisi del territori, és molt important informar-se sobre els projectes ja existents a l'hora de crear-ne de nous.

La maleta pedagògica se situa en el marc del programa de Circ i Educació, que vincula la creació centrada en el circ amb l'educació formal i comunitària “amb la voluntat de minimitzar les desigualtats d'infants i joves davant el dret a participar en la vida cultural de la ciutat de Barcelona, tant en el sentit de la participació en activitats culturals com en la pràctica i producció artística i cultural. “(Les cures i el circ). En aquest sentit, el projecte neix d'una idea conjunta entre la Central del Circ i el Centre de Recursos Pedagògics de Sant Martí “amb la finalitat d'oferir materials i metodologies diverses per treballar la importància de les cures en els centres educatius de secundària, a través de la pràctica i els elements de circ” (Les cures i el circ).

El projecte consta de 4 blocs, que són sessions de 45 minuts, pensats per implementar en instituts amb materials accessibles i molt adaptables a l'espai. En cadascun d'aquests blocs es treballen les cures des de dimensions diferents: el primer, “les cures i jo”, des de l'autocura; el segon, “les cures i els altres”, des de la cura grupal; “les cures i l'espai” des de la relació i afectació que ens provoca l'espai; i el quart, “el perquè de les cures”, que serveix per fer una

avaluació dels continguts i la relació individual amb la cura. L'explicació d'aquest projecte també pot fer visible la dimensió transversal que tenen les cures, treballant des de la individualitat, el grup i l'espai.

8.2.2. Les cures com a contingut transversal

Seguidament, s'exposaria el motiu d'explicar aquest contingut al principi: per poder fer visibles i presents les cures al llarg de tota la formació, funcionant d'acord amb la perspectiva de l'Ateneu Popular 9 Barris, on les cures prenen molta importància. Per garantir aquesta transversalitat del contingut, s'exposen diferents dinàmiques, que a més de ser recursos, que es posaran en pràctica al llarg de la formació. Aquestes propostes han sortit del grup focal:

1. Incorporació de les rodes emocionals al principi de cada etapa o inclús al principi de cada dia. Aquesta dinàmica ja s'ha fet en alguna etapa, sobretot en les primeres per crear cohesió de grup, però es creu oportú incorporar-les de forma continuada
2. Incorporació d'una paraula, consensuada per tot el grup, que serveixi per parar l'activitat i prendre consciència en una situació d'incomoditat o discriminació - on hi hagi manca de cures -. Aquesta dinàmica remarcaria el posicionament dels formadors davant els alumnes de la importància d'abordar des de les cures les diferents situacions d'incomoditat o violència, fent-les presents i posant-les al centre de l'activitat.
3. Incorporació de la dinàmica de les ulleres liles des de l'inici de la formació, en cada etapa. Aquest fet suposaria que, d'una banda, la revisió i l'autorevisió de conductes discriminatòries i llenguatge no inclusiu es faci valdre i estigui sobre la taula en tot moment i, d'altra banda, que diferents persones puguin adoptar el rol d'observadors, ja que aquest s'anirà rotant. És important que aquest rol no l'assumeixin sempre les dones, pel fet que tant en el grup focal com en les entrevistes individuals, ha sortit com a observació o proposta de millora, la càrrega que suposa per les dones encarregar-se d'aquesta inclusió i el desig que aquesta sigui compartida amb el gènere masculí.

9. CONCLUSIONS

Recuperant els objectius inicials del treball, s'ha elaborat una anàlisi exhaustiva dels continguts escollits des de diferents perspectives i amb diferents tècniques d'anàlisi per poder validar l'objectiu principal **d'elaborar una proposta d'actualització dels continguts i metodologia de la formació de formadores de Circ Social de l'Ateneu 9 Barris des de la perspectiva acadèmica d'Educació Social**, que s'ha exposat en l'apartat anterior.

A tall de conclusió, la cerca bibliogràfica així com les respostes de les entrevistades mostren que les cures, tant físiques com emocionals, són molt importants i han d'estar presents en qualsevol intervenció social i acció educativa, així com en el circ social. Tot i això, els resultats de la investigació pel que fa a la perspectiva de les entrevistades, mostren un desacord entre docents i participants sobre el grau de presència de les cures emocionals en la formació, exposant que hi són bastant i poc, respectivament. Respecte a la presència de les cures físiques, tant les participants com docents entrevistades mostren consens en el fet que sí que hi són presents de forma explícita; l'anàlisi de continguts de la formació demostra com estan presents en un bloc específic per treballar la seguretat i en els role playings i càpsules pedagògiques transversalment en la forma de cuidar i acompanyar el participant en les diferents disciplines del circ. Tornant a les cures emocionals, l'anàlisi dels continguts a partir dels materials docents, encara que mostra la presència d'aquestes cures en jocs i dinàmiques concretes - sobretot en el bloc de perspectiva de gènere - coincideix amb l'opinió de les participants i, per tant, s'ha elaborat una proposta d'actualització de continguts i metodologia que consisteix en la implementació de les cures de forma teòrica i explícita però també metodològica i transversal.

Pel que fa als objectius específics d'investigació, s'han assolit tots, si bé no tots amb el mateix grau d'èxit:

Respecte a l'objectiu específic 1, **s'ha investigat sobre les cures i el circ social**, fent la unió entre els dos continguts per així poder redactar una proposta d'actualització que combinés ambdues temàtiques. A partir de la recerca realitzada al marc teòric, podem determinar que les cures són un contingut necessari al circ social, així com en qualsevol intervenció de circ. La presència de les cures al CS, donat que el CS en la seva definició treballa amb col·lectius

vulnerables i Pié assenyala la vulnerabilitat i la interdependència humana com a aspectes claus on les cures hi han de ser més presents.

Respecte a l'objectiu específic 2, **s'han analitzat els plans docents de la formació** per poder identificar els continguts que calia actualitzar, tot i que en veure que requeria una extensió que no es disposava per aquest treball, es va optar per fer una anàlisi en profunditat d'un contingut concret: en aquest cas, les cures. Aquesta anàlisi va corroborar la manca d'aquest contingut que va observar la investigadora.

Respecte a l'objectiu específic 3, **s'ha reflexionat sobre les sessions com a participant de la formació**, encara que només dins un contingut concret, per les raons ja expressades.

Respecte a l'objectiu específic 4, **s'ha dut a terme un focus grup per incorporar la perspectiva dels participants de la formació**, la qual recollia les dimensions de continguts generals i específics, en què es volia saber sobre la seva opinió entorn la importància i rellevància de les cures en el circ i circ social, la presència d'aquest contingut en la formació i, en cas que es pensés que no fos suficient, les possibles implementacions que farien al curs. Mitjançant aquesta tècnica d'anàlisi, s'ha conclòs que, entre altres aspectes que necessitaven una possible actualització, les cures, tot i considerar-les imprescindibles dins el circ social, com a contingut tenen poca presència en la formació de formadores de CS de l'Ateneu Popular 9 Barris.

Respecte a l'objectiu específic 5, **s'ha entrevistat les docents per incorporar la seva perspectiva en la investigació**, concretament a dues formadores, mitjançant entrevistes semiestructurades i, respecte a l'objectiu específic 6, **s'ha entrevistat persones rellevants en el circ social i les cures per incorporar la seva perspectiva i expertesa en el treball de recerca**. La recollida d'informació d'aquests dos grups objectius d'estudi, s'ha fet a través d'un únic model d'entrevista, donada la situació que l'experta en circ social era també docent de la formació, i amb l'objectiu de poder comparar respostes i extreure'n resultats més enriquidors i concloents. Malgrat això, aquest fet tenia els seus riscos, relacionats amb fer preguntes que no permetessin recollir per igual la perspectiva d'ambdues figures. Les preguntes volien recollir, d'una banda, la perspectiva sobre l'equilibri de continguts del món del circ i possibles millores en contingut social i educatiu, i per l'altra, fent referència a les cures, la presència i rellevància d'aquestes en el circ i circ social, la presència que tenen en la formació i conèixer

possibles propostes d'implementació de la temàtica, si ho creien necessari. En finalitzar les entrevistes, s'ha pogut observar en les respostes d'Alba Ramió, educadora social i creadora d'un projecte de cures i circ social, que la informació donada es veia limitada pel caràcter concret de les preguntes, enfocades a la docència de la formació.

Finalment, respecte a l'objectiu específic 7, **s'ha posat en valor la importància del circ social** com a eina d'intervenció socioeducativa, justificant la cabuda d'aquesta formació dins l'àmbit de l'educació social, ja que pretén professionalitzar la figura que duu a terme la intervenció social a través del circ, així com demostrant a través de la cita de diferents autors i les entrevistes, entre d'altres a la Dra. i treballadora social Aïda Ballester, que és una eina innovadora, però eficaç.

9.1. Vinculació amb l'educació social

El present treball tracta sobre el circ social, una metodologia innovadora i emergent d'intervenció social que, per tant, es pot incorporar com a recurs a la motxilla d'eines, metodologies i pràctiques que es poden emprar en l'àmbit d'actuació de l'educació social.

La figura del formador de CS té aquest component social i és una bona manera de complementar la formació universitària d'educació social amb una eina artística nova que d'entrada, com s'assenyala en el marc teòric, té poca o nul·la presència dins la universitat. Tot i això, la present investigació ha justificat citant investigacions com la tesi doctoral de Ballester o el treball de fi de màster del professor Alcántara, l'estudi internacional de la Red Europea de Circ Social Caravan que dona peu al naixement de la formació, que és una eina amb fonament i efectiva per aconseguir una transformació social en el camp de la intervenció social i educativa. Per tant, no es demana que ocupi un lloc central en la carrera d'educació social, sinó que hi tingui cabuda en l'assignatura corresponent, com per exemple, en cas de la Universitat de Barcelona, a Art i Cultura en Educació Social.

Els resultats de la cerca demostren que en aquesta metodologia d'intervenció, les cures han de ser-hi presents, apostant per la perspectiva que defensa l'entrevistada Alba Ramió, igual que The Care Collective o Vázquez de posar les cures al centre de qualsevol intervenció educativa, on la perspectiva de gènere té molt a veure, tal com argumentava Gilligan en la formulació de la teoria de l'ètica de les cures, i on les educadores han de ser referents són les

responsables de “facilitar del desarrollo de su alumnado como personas completas, para lo que es fundamental el compromiso por establecer y mantener relaciones de confianza y cuidado con el alumnado”.(Vázquez, 2010, pàg. 6).

Finalment, es vol remarcar que el funcionament participatiu, d’escolta, respecte i avaluatiu de la formació va molt d’acord amb el que es busca en l’educació social. Un exemple és el clima de respecte i comoditat de totes que busca i les avaluacions al final de cada etapa i de la formació, en què més enllà de ser consultiva, és vinculant: s’han incorporat propostes d’altres anys com la perspectiva de gènere o les càpsules pedagògiques de les tècniques de circ.

10. REFLEXIONS FINALS

Fortaleses, limitacions i línies de futur de l'estudi

Aquesta investigació neix de l'anàlisi de la formació, elaborat a partir de la triangulació de diverses tècniques, recollint i fent valdre la presència de totes les perspectives implicades: s'ha analitzat el contingut teòric com es dona, s'ha inclòs la perspectiva de les docents i expertes en les temàtiques i finalment, s'ha tingut en compte la perspectiva de les participants, incorporant l'observació participant de la investigadora. És per aquest motiu, que es vol posar en valor fortaleza que suposa per un estudi qualitatiu de caràcter social, incorporar la presència de totes les perspectives implicades en l'anàlisi. En el present treball s'ha optat per fer una anàlisi general dels continguts, centrant-se en la justificació de la manca de presència d'un contingut específic molt rellevant en la intervenció social observat per la investigadora, també participant de la formació, per fer una proposta inicial d'actualització. Aquest fet, combinat amb la limitació de pàgines del treball, ha fet que l'anàlisi de continguts general no fos tan profund com es voldria, però, en canvi, ha permès poder aprofundir en la presència d'un contingut específic com són les cures.

Per tant, l'enfocament de la investigació així com el treball resultant compten amb unes potencialitats, però alhora també amb unes limitacions. La primera limitació estaria relacionada, com he comentat, amb l'extensió màxima del treball, acotada a un màxim de 60 pàgines. Per aquest motiu, no s'ha pogut fer l'anàlisi de continguts més amb profunditat que inicialment estava plantejat perquè quedava un treball massa extens. Aquesta proposta podria ser una línia de futur i consistiria a comparar els continguts i competències de la formació de formadores amb les competències de l'educació social a partir dels documents professionalitzadors d'ASEDES, ja que, com s'ha exposat al marc teòric, el formador de circ social beu d'aquest àmbit igual que del circ. D'aquesta manera, es podria determinar quins continguts són necessaris per treballar en la intervenció social des de l'educació social i transportar-los a la formació de formadores de CS. Aquesta proposta permetria aprofundir també, en l'estreta relació i els punts en comú del circ social i l'educació social.

Des del principi de l'estudi, m'he centrat en un dels continguts específics i és per això que una altra línia de futur podria ser, a més de la que ja he comentat, l'extensió de l'anàlisi amb profunditat a altres continguts específics de la formació. Partint de les respostes recollides en

la investigació, la comunicació o la resolució de conflictes podrien ser aquests següents continguts a estudiar, ja que han sortit al grup focal per la percepció de ser tractats en excés donada la curta durada de la formació.

Una altra limitació ha estat el factor del temps i la incorporació de l'observació participant. Aquesta perspectiva no s'ha pogut fer servir com a eina d'anàlisi perquè l'objectiu d'investigació i el contingut específic investigat - les cures - es va acotar quan ja havia iniciat la formació. Per tant, no es va poder fer una bona observació participant centrada en uns objectius específics des d'un inici i aquesta ha sigut una complementació de caràcter genèric de l'anàlisi de continguts. D'altra banda, el temps ha estat, també, una limitació degut a la durada de la formació, que es donava per acabada el mes de maig. Per tant, s'ha disposat d'un mes per poder elaborar una anàlisi de tota la formació en conjunt.

Finalment, m'agradaria concloure aquest treball amb dues aportacions molt rellevants extretes de l'entrevista de la Dra. Aïda Ballester:

La primera, sobre l'educació social en la formació: "qui surti de la formació no sortirà sent educador o educadora social, i això cal tenir-ho en compte també per no generar expectatives o no ser curiosos amb la formació que estem donant". És a dir, tot i que el CS begui dels principis d'intervenció social de l'educació social, com s'exposa al marc teòric, no es pot esperar sortir de la formació tenint tots els coneixements i recursos que tindria un educador social, sinó sabent els principis bàsics per poder desenvolupar la tasca del formador de circ social, que requereix la dotació d'eines per la intervenció social. I la segona, sobre la presència de les cures en la formació i les possibles millores: "òbviament, podríem fer una formació de formadores, exclusivament parlant, d'aquest tema, però llavors torno a les preguntes inicials; com busquem l'equilibri de què el missatge sigui aquest, que si voleu fer un projecte de circ social, això ho heu de tenir en compte igual que heu de tenir en compte fer un pressupost o alguna altra cosa" (tot seguit aclareix que no ho posa al mateix nivell, sinó que menciona continguts importants per a la figura de la formadora de CS).

Dit això, la proposta d'actualització de continguts que neix del present treball de recerca, té present aquest fet, fent una primera aportació sobre la concreció d'aquests continguts per ajustar-se a les expectatives dels participants i continuant amb la proposta de contingut específic, que no pretén restar importància ni temps ni eclipsar a la resta de continguts, sinó incorporar el contingut d'una forma explícita i transversal. Es vol posar les cures al centre de

qualsevol acció educativa, sense perdre de vista l'objectiu de la formació, que no persegueix formar-se en les cures, sinó, implícitament, poder-les incorporar en la visió i forma de fer.

11. BIBLIOGRAFIA

- Albort, G. [Gema], Martelo, S. [Silvia], i Leal, A. L. [Antonio L.]. (2017). Fomentando el desarrollo de competencias en el alumnado mediante el uso del aprendizaje experiencial. *VIII Jornada de Innovación e Investigación Docente (2017)*, 5-13. [Fomentando el desarrollo de competencias en el alumnado... \(us.es\)](#)
- Alcántara, A. [Antonio]. (2017). Circo, educación y transformación social. Una propuesta desde la educación social. *RES: Revista de Educación Social*, (24), 957-962. [Circo, educación y transformación social. Una propuesta desde la educación social - Dialnet \(unirioja.es\)](#)
- Alcántara, A. [Antonio]. (2016). Circ, educació i transformació social: el projecte pedagògic de l'Ateneu Popular 9 Barris. Barcelona. *Bidó de Nou Barris i Neret Edicions*.
- Alvarado, A. [Alejandra]. (2004). La ética del cuidado. *Aquichan*, 4(1), 30-39. <http://www.scielo.org.co/pdf/aqui/v4n1/v4n1a05.pdf>
- Ateneu Popular 9 Barris. (sd). *Formació de formadores*. [Formació de formadores - Ateneu Popular Nou Barris \(ateneu9b.net\)](#)
- Ateneu Popular 9 Barris. (2017). *Memòria Històrica de l'Ateneu Popular 9 Barris*. <https://memoria.ateneu9b.net/>
- Ateneu Popular 9 Barris. (10 de març de 2023). *Sense circ, no*. [Sense el circ, no. - Ateneu Popular Nou Barris \(ateneu9b.net\)](#)
- Ballester, A. [Aïda], i Alcántara, A. [Antonio]. (2020). Profesionales del circo social. 12 meses, 12 historias. *Editorial Nere*.
- Ballester, A. [Aïda], i Renau, L. [Lola]. (2014). Relatoria de la Trobada del circ social de Catalunya. APCC. [relatoria i trobada circ social catala definitiu editora 14 25 1.pdf \(apcc.cat\)](#)

- Ballester, A. [Aïda]. (2019). *Circ Social i Treball Social. Una experiència de circ amb centres educatius a l'Ateneu Popular 9 Barris*. [Tesi doctoral, Universitat de Barcelona].
[ABL_TESI.pdf\(tesisenred.net\)](#)
- CIRCORED. Federación de Asociaciones de Profesionales de Circo de España (sd).
Anteproyecto de Ley de Enseñanzas Artísticas Marzo 2023.
<https://circored.com/anteproyecto-ley-enseñanzas-artisticas-marzo-2023/>
- Consell Nacional de la Cultura i de les Arts - ConCA (2009). *Pla Integral del Circ*. Generalitat de Catalunya.
https://conca.gencat.cat/web/.content/arxius/publicacions/pla_integral_circ/Pla_integral_del_circ.pdf
- Dubois, A. [Adeline], Flora, K. [Katerina], i Tollet, D. [Delphine]. (2014). *Circus Transformation. A guide book for a social circus trainer*. Caravan Circus Network. European Commission. LifeLong Learning Program. [CTF-Guidebook.pdf](#)
<http://caravancircusnetwork.eu>
- Espinar, E. M. [Estrella Magdalena], i Viguera, J. A. [José Alberto]. (2020). El aprendizaje experiencial y su impacto en la educación actual. *Revista Cubana de Educación Superior*, 39(3). [El aprendizaje experiencial y su impacto en la educación actual](#)
<http://sld.cu>
- González, A. A. [Adrián Aquiles]. (2015). *La carpa multicolor. El circo como herramienta de promoción de la interculturalidad*. Salamanca. *Universidad de Valladolid, Universidad de León i Universidad de Salamanca*. <http://uvadoc.uva.es/handle/10324/14111>
- La Central del Circ. (sd). *Les cures i el circ: maleta pedagògica*. [Les cures i el circ: maleta pedagògica - La Central del Circ](#)
- Lafortune, M. [Michel], i Bouchard, A. [Annie]. (2013). *Guía para el formador de circo social: de las lecciones de circo a las lecciones de vida*. Cirque du Soleil.
[GIS_ESP_CORR_MARS2012.indd\(circoteca.cl\)](#)

Ministerio de Cultura y Deporte. (2011). *Plan General del Circo*.

<https://www.culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:3de45d7a-4fce-40ab-a1f7-b265767cc6de/plangeneraldelcirco.pdf>

Onwuegbuzie, A. J. [Anthony J.], Dickinson, W. B. [Wendy B.], Leech, N. L. [Nancy], i Zoran, A. G. [Annmarie G.]. (2011). Un marco cualitativo para la recolección y análisis de datos en la investigación basada en grupos focales. *Paradigmas: una revista disciplinar de investigación*, 3(2), 127-157.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3798215>

Pié, A. [Assumpció]. (2014). Vulnerabilitat, cura i educació. *Temps d'educació*, (47), 97-112.

Recuperat de: [Vulnerabilitat, cura i educació \(educacion.gob.es\)](http://vulnerabilitat.curaieducacio.gob.es)

Real Decreto-ley 5/2022, de 22 de marzo, por el que se adapta el régimen de la relación laboral de carácter especial de las personas dedicadas a las actividades artísticas, así como a las actividades técnicas y auxiliares necesarias para su desarrollo, y se mejoran las condiciones laborales del sector. *Boletín Oficial del Estado*, 70, de 23 de març de 2022. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2022-4583

Sabariego, M. [Marta]. (2004). El proceso de investigación (parte 2). Bisquerra, R. (ed.), *Metodología de la investigación educativa* (p. 127-163). La Muralla.

Salicrú, J. [Joan]. (2018). Ester Busquets: "La cura hauria de ser el centre del sistema".

Revista valors. [Ester Busquets: "La cura hauria de ser el centre del sistema" - Valors](https://www.valors.cat/revista/ester-busquets-la-cura-hauria-de-ser-el-centre-del-sistema)

Sandín, M. P. [Mari Pau]. (2003). *Investigación cualitativa en Educación. Fundamentos y tradiciones*. McGrawHill Interamericana de España.

Solé, J. [Jordi]. (2019). Per una política i una pedagogia de les cures. *Temps d'Educació*, (57), 333-335. <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/376390/469657>

The Care Collective. (2020). El manifest de les cures: la política de la interdependència. The Care Collective. *Tigre paper*.

Universitat Oberta de Catalunya. *Grau Online d'Educació Social*.

<https://www.uoc.edu/ca/estudis/graus/grau-educacio-social#study-plan>

Universitat de Girona. *Grau en Educació Social*.

<https://www.udg.edu/ca/estudia/Ofertra-formativa/Graus/Fitxes?IDE=1327&ID=3101G0209>

Vázquez, V. [Victoria]. (2010). La perspectiva de la ética del cuidado: una forma diferente de hacer educación. *Educación XX1*, 13(1), 177-197.

<https://www.redalyc.org/pdf/706/70618037008.pdf>

Webteam (2011). Carol Gilligan Interview on June 21st, 2011. *Ethics of Care*.

<https://ethicsofcare.org/carol-gilligan/>

12. ANNEXOS

Annex 1. Taula de competències del formador de CS.

	PERSONALES PSICOAFECTIVAS	PERSONALES EN RELACIÓN ALUMNADO	PERSONALES EN RELACIÓN A UN PÚBLICO ESPECÍFICO	SOCIALES
C O M P E T E N C I A S	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser una persona reflexiva. 2. Tomar distancia con la práctica profesional para ejercer una mirada crítica, externa, que favorezca el cuestionamiento de las situaciones profesionales, sus propias acciones y las razones que motivan estas. 3. Poder ponerse en cuestión. 4. Poder analizar su práctica y sus actos en las situaciones de enseñanza con el público diana. 5. Poder resolver situaciones problemáticas. 6. Poder pasar por encima de las dificultades y aceptar la incertidumbre y el fracaso. 7. Ser capaz de desarrollar las competencias en el circo social. 8. Obrar de modo ético y responsable 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser un@ mism@, obrar con naturalidad. 2. Estimular los comportamientos positivos del alumnado. 3. Dar un impulso positivo al alumnado. 4. Mostrar interés por su trabajo y el del alumnado. 5. Saberse ganar la confianza del alumnado. 6. Ser creativo. 7. Sobreponerse a sus miedos y ser capaz de administrar las dificultades. 8. Ser autónomo, independiente. 9. Ser flexible y ser capaz de salir del apuro en las situaciones cambiantes, adaptarse rápidamente y eficazmente. 10. Tener una buena tolerancia al estrés y una gran calma. 11. Saber trabajar bajo presión. 12. Ser capaz de tomar iniciativas. 13. Poder dar de sí en su trabajo. 14. Cultivar una buena salud, hacer lo posible para estar en forma. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser capaz de analizar y de comprender las situaciones y las acciones de l@s participantes. 2. Estar abierto a la discusión, teniendo en cuenta las diferentes realidades y puntos de vista, qué podría haber. 3. Estar abierto a los problemas culturales y sociales que pudieran surgir y que no tienen una conexión directa con la enseñanza. 4. Ser abierto a la escucha de l@s jóvenes y ser sensible a sus ideas y proposiciones. 5. Comportarse como modelo, ejemplo a seguir. 6. Ser mediador/a. 7. Ser capaz de tener buenos contactos con l@s sóci@s. 8. Ser capaz de cooperar y colaborar con l@s diferentes sóci@s. 9. Permitir a l@s jóvenes probar experiencias nuevas y variadas. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser capaz de comprender las diferentes culturas y medios sociales. 2. Conocer al grupo. 3. Ser capaz de incluir y motivar a cada un@ de l@s actores: maestr@s de escuela, equipos pedagógicos, agentes sociales, jóvenes, familias. 4. Ser abiert@ a los problemas culturales y sociales que no tienen una conexión directa con la enseñanza. 5. Ser capaz de trabajar con un público multicultural que es frágil, desfavorecido en el plan socioeconómico, a veces aislado. 6. Trabajar con un público con diferentes niveles de edad, contexto familiar y escolar, origen social... 7. Tener en cuenta las posibles resistencias que puede manifestar el grupo.

				8. Fomentar la diversidad y hacerse cargo de la diferencia.
OB JE TI VO S	<ol style="list-style-type: none"> 1. Desarrollar la práctica profesional de forma crítica y reflexiva. 2. Desarrollar la práctica profesional de forma ética y responsable. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Generar una relación de calidad con el alumnado. 2. Tener un buen rendimiento con su trabajo. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Buscar un clima que favorezca la escucha y el intercambio de cara a las necesidades de l@s participantes del circo social. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Incluir a cada participante de cualquier origen social o cultural.

<p style="text-align: center;">CO N O C I M I E N T O S</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tener los conocimientos para poderse poner en cuestión. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tener conocimientos de las características del colectivo. 2. Tener conocimientos organizativos del trabajo. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tener conocimiento sobre la cultura de l@s jóvenes. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conocer las diferentes culturas y orígenes sociales y tener nociones de sociología, historia de las migraciones, contacto entre culturas. 2. Tener conocimientos de ortopedagogía.
<p style="text-align: center;">CA PA C I D A D E S</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tomar del retroceso 2. Renovarse 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Confiar en l@s demás 2. Confiar en sus decisiones. 3. Atreverse a romper rutinas. 4. Ser paciente. 5. Demostrar interés y deseo de ayudar a l@s demás. 6. Abstenerse de juzgar a l@s participantes. 7. Ser capaz de superar la crítica. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser abiert@ 2. Intentar comprender los orígenes de los comportamientos y acciones de l@s participantes. 3. Abstenerse de juzgar. 4. Ser estimulador y motivador. 5. Saber dar apoyo, mirar, escuchar, y animar a l@s jóvenes 6. Saber canalizar la energía de l@s participantes. 7. Crear ambiente seguro y confortable. 8. Adaptar la comunicación y la actitud a l@s participantes. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motivar a un grupo de participantes, así como a cada participante individualmente. 2. Crear una conexión de simpatía con las culturas con las cuales se está en contacto. 3. Incluir a todo tipo de personas.
<p style="text-align: center;">AC T I V I D A D E S</p>		<ol style="list-style-type: none"> 1. Mostrarse caluros@, acogedor/a. 2. Ser sociable. 3. Mostrarse presente, disponible. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mostrar confianza 2. Escucha y entendimiento. 3. Incluir a cada participante. 4. Mostrarse como persona próxima. 5. Sobrepasar las diferencias culturales. 6. Mostrar comprensión. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ofrecer a la juventud una dirección a tomar en sus actitudes. 2. Ser accesible. 3. Mostrarse próximo al público y tratar de entender lo que l@s jóvenes sienten.

VA LO RE S	<ol style="list-style-type: none"> 1. Autoaceptación 2. Autoimagen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser abiert@. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser abiert@ 2. Empatía 3. Comprensión 4. Confianza 5. Respeto 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ser abiert@ 2. Empatía 3. Interés por el desarrollo de l@s jóvenes. 4. Tolerancia.
-------------------------------	---	---	--	--

Font: Ateneu Popular 9 Barris.

Annex 2. Plans d'estudi del grau d'Educació Social

Pla d'estudis de la UdG	Pla d'estudis de la UOC
<p>Formació bàsica (12 crèdits)</p> <p>Corrents teòrics i metodològics en educació social</p> <p>Societat, cultura i educació</p> <p>La psicologia com a eina per a la pràctica educativa</p> <p>L'aprenentatge de l'estudiant universitari 1</p> <p>Aprenentatge a través de les tecnologies de la informació i la comunicació</p> <p>Polítiques socials i legislació en l'àmbit d'actuació de l'educació social</p> <p>Assignatures obligatòries (6 o 12 crèdits)</p> <p>Acció socioeducativa en contextos de vida quotidiana</p> <p>L'educador social i la seva acció</p> <p>Disseny de projectes i estratègies bàsiques per a l'acció socioeducativa</p> <p>Programes i eines d'intervenció socioeducativa</p> <p>L'aprenentatge de l'estudiant universitari 2</p> <p>Anàlisi de situacions d'acció socioeducativa</p>	<p>Formació bàsica (60 crèdits ECTS)</p> <p>Psicologia del desenvolupament</p> <p>Psicologia social</p> <p>Teoria de l'educació</p> <p>Polítiques socials contemporànies (abans Serveis socials)</p> <p>Teoria social i problemes socials (abans Introducció a les ciències socials)</p> <p>Antropologia pedagògica</p> <p>Pedagogia social</p> <p>Idioma modern I: anglès</p>

<p>Organització, gestió i avaluació de projectes i serveis socioeducatius</p> <p>La pràctica socioeducativa: relació comunicació i intervenció</p> <p>Assignatures Optatives (3 crèdits)</p> <p>Serveis i programes educatius per a joves</p> <p>Organització i dinamització de projectes de lleure infantil</p> <p>Acció socioeducativa en l'àmbit de l'envelliment</p> <p>L'educador social en l'àmbit de l'atenció primària de serveis socials</p> <p>L'acció socioeducativa en violència familiar</p> <p>Mediació i orientació familiar</p> <p>La mediació comunitària i en contextos multiculturals</p> <p>L'educador social en l'àmbit de la justícia</p> <p>L'educador social en infància i adolescència en risc</p> <p>Acció socioeducativa en l'àmbit de la salut mental</p> <p>Programes de transició de joves a la vida activa</p> <p>L'educador social en programes de cooperació pel desenvolupament</p> <p>L'educador social en l'àmbit de les drogodependències</p>	<p>Idioma modern II: anglès</p> <p>Idioma modern I: francès</p> <p>Assignatures obligatòries (126 crèdits ECTS)</p> <p>Planificació i avaluació en el camp de l'educació social</p> <p>Direcció i gestió de centres i programes d'educació social</p> <p>Pedagogia de les relacions interpersonals</p> <p>Mètodes i tècniques d'investigació socioeducativa</p> <p>Etnografia aplicada a l'educació social</p> <p>Animació sociocultural</p> <p>Models d'acció socioeducativa</p>
--	---

<p>L'educador social al sistema educatiu formal</p> <p>Programes de promoció de la salut i l'educació social</p> <p>Programes d'acció educativa en situacions d'exclusió</p> <p>Estratègies i tècniques de comunicació amb persones amb discapacitat</p> <p>Expertesa i transformació social</p> <p>Dificultats d'aprenentatge</p> <p>Els nous contextos de diversitat cultural</p> <p>El poble gitano</p> <p>Polítiques socials a la Unió Europea</p> <p>Expertesa i transformació social</p> <p>Les optatives que d'adjunten a continuació no s'han ofert aquest últim curs acadèmic:</p> <p>Gestió i dinamització cultural</p> <p>L'esport com a recurs socioeducatiu</p> <p>L'acció de l'educador social en la promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència</p> <p>Projectes artístics com a recurs socioeducatiu</p>	<p>Mediació i resolució de conflictes</p> <p>Dinàmica de grups</p> <p>Acció socioeducativa amb infància (abans Bases per a l'acció socioeducativa amb la infància en risc social)</p> <p>Història de l'educació social</p> <p>Formació i inserció sociolaboral</p> <p>Acció socioeducativa a l'escola</p> <p>Drogues: prevenció i formes d'acció socioeducativa</p> <p>Justícia, conflicte i educació social</p> <p>Família i educació social</p>
---	---

<p>Investigació-acció participativa per enfortir i dinamitzar grups i comunitats</p> <p>L'educador social als serveis d'atenció de persones amb discapacitat</p> <p>Projectes de promoció de participació ciutadana i intervenció comunitària</p> <p>Educació i formació d'adults</p> <p>Formació i inserció laboral de persones amb discapacitat</p> <p>Les TIC i els audiovisuals com a recurs socioeducatiu</p> <p>Adolescència i comportaments de risc</p> <p>Estrès i salut</p> <p>Suport a la diversitat sexual i de gènere en intervenció educativa, social i psicològica</p> <p>Crisi ecosocial: de l'anàlisi a la intervenció</p> <p>Crisi ecosocial: de l'anàlisi a la intervenció</p> <p>Pràcticum i TFG</p> <p>Pràcticum 1</p> <p>Pràcticum 2</p> <p>Treball final de grau</p>	<p>Diversitat, interculturalitat i educació social (abans Educació intercultural)</p> <p>Acció socioeducativa i diversitat funcional</p> <p>Ètica aplicada a l'educació social</p> <p>Violències: prevencions i acció socioeducativa</p> <p>Psicologia comunitària</p> <p>Assignatures optatives (24 ECTS a escollir d'entre les següents)</p> <p>Acció col·lectiva i educació social</p> <p>Dinamització social digital (abans Alfabetització digital)</p> <p>Educació per a l'acció crítica</p> <p>Històries de vida i educació social</p>
--	--

	<p><u>Dependència i educació per a l'autonomia</u></p> <p><u>Atenció i suport social</u></p> <p><u>Acció socioeducativa i salut mental</u></p> <p><u>Diàleg interreligiós i educació social</u></p> <p><u>Globalització i moviments migratoris</u></p> <p><u>Exclusions i educació social (abans Sociologia de l'exclusió)</u></p> <p><u>Acció socioeducativa en institucions de protecció a la infància (abans Acompanyament residencial i infància en risc social)</u></p> <p><u>Ciutat, adolescències i educació social (abans Educació de carrer i adolescència en conflictivitat social)</u></p> <p><u>Identitat, consum i vida quotidiana</u></p>
--	---

	<p>Adopció i acolliment familiar</p> <p>Pràcticum i TFG</p> <p>Pràcticum I (Introducció a la pràctica professional)</p> <p>Pràcticum II (Anàlisi institucional)</p> <p>Pràcticum III (Anàlisi de la pràctica de l'educació social)</p> <p>TFG</p>
--	---

Annex 3. Taula d'anàlisi de continguts específics de la formació i les cures

ETAPES	BLOCS DE CONTINGUTS GENERALS	CONTINGUTS I METODOLOGIES MÉS ESPECÍFIQUES	LES CURES, Hi apareixen?	JOCS. Què s'hi treballa?
Etapa 1	Presentació del curs i la metodologia	<p>COM? A través de dinàmiques de presentació.</p> <p>QUÈ? Presentació i coneixença inicial del grup. Explicació de la metodologia del curs, que consisteix en l'ús del joc com a eina educativa per potenciar l'àmbit psicomotor, cognitiu i socioafectiu. S'alternen jocs, dinàmiques, contingut teòric i reflexions.</p>	No.	<ul style="list-style-type: none"> - Activació i memòria - Atenció i concentració - Confiança de grup i dels

<p>Definició del CS</p>	<p>COM? Es treballa a partir de debats en petits grups, primer el grup separat per àmbits de procedència (social o circense) i després repartits en 7 grups, cadascun aprofundint en un dels pilars del CS. Els debats sempre acaben en posades en comú.</p> <p>QUÈ? El CS és una forma d'intervenció social, resultat de la fusió innovadora entre aquesta intervenció i les arts circenses. Contempla el desenvolupament integral de la ciutadania i el públic objectiu són tots aquells col·lectius que es troben en situació de vulnerabilitat, principalment els joves. Aquest tipus d'intervenció prioritza el desenvolupament personal i social de les participants, així com l'experiència viscuda, per sobre de les habilitats artístiques adquirides i estableix entre els participants i la comunitat, una relació que va més enllà d'una funció lúdica del circ. Es valora el procés i evolució per sobre dels resultats.</p> <p>Els 7 pilars característics del CS són: un espai lúdic i segur, el vincle amb la comunitat, l'expressió i la creativitat, la simbiosi entre circ i social, el procés estès el temps, el procés centrat i adaptat al grup i als participants, i la col·laboració o "xarxa" entre institucions i entitats.</p>	<p>Sí, però no explícitament.</p> <p>Es parla de construir un espai segur, però no es parla de cures.</p>	<p>individus que el formen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Contacte - Cooperació - L'escolta activa - Autoestima
<p>Tasques i competències del formador de circ social</p>	<p>COM? Mitjançant el debat en petits grups i la posterior posada en comú. Els que provenen de l'àmbit social se centraran en la figura de l'educadora i els de l'àmbit del circ, en la instructora de circ. Es dibuixarà una silueta i es col·locaran a l cap els coneixements, a les espatlles les responsabilitats, al cos les actituds, a les cames les competències i a l'exterior els límits. Finalment, es posa en comú i s'aporta la base teòrica.</p> <p>QUÈ? S'expliquen les diverses tasques i competències del formador de CS, extretes de la guia del formador social i del tàndem entre treballador i instructor/formador, del Cirque du Soleil. A l'etapa 3 es desenvolupa més específicament.</p>	<p>No.</p>	
<p>Eines per a la gestió de conflictes</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● L'element de la comunicació <p>COM? A través d'una dinàmica en què, només amb l'ús de la comunicació verbal, es descriu un dibuix (missatge) i la resta l'ha de dibuixar, aconseguint el mateix resultat que l'original. Seguidament es fa una explicació teòrica.</p> <p>QUÈ? La teoria de la comunicació. En primer lloc, es produeix la necessitat de comunicar-se, després l'emissor codifica el missatge, aquest el passa a través d'un canal i arriba al receptor, que el descodifica. En tots aquests passos hi pot haver errors i distorsions, per la qual cosa la interpretació del receptor mai serà exactament igual a la de l'emissor.</p> <p>L'educador té la responsabilitat de fer-se entendre. Els elements clau per assolir una bona comunicació són: captar l'atenció, clau per poder transmetre el missatge; adaptar el llenguatge, que té a veure amb l'especificitat i els codis que fem servir en parlar; usar recursos</p>	<p>No.</p>	

		<p>de la comunicació no verbal, com l'actitud i gestos, com a suport; saber escoltar, que ens permetrà comprovar si el missatge ha arribat o no tal com nosaltres el volíem transmetre.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Model de les 3P per la gestió de conflictes <p>COM? A través d'una dinàmica de trobar-nos per l'espai i explicar conflictes i, després es fan 3 grups en què s'intenta definir què és un conflicte, els tipus que hi ha, i els tipus que podem trobar dins el CS. Posteriorment, s'exposa la teoria.</p> <p>QUÈ? Es defineix conflicte com a Per analitzar-los es presenta el model o teoria del conflicte de J. P. Lederach: les tres P's, <i>persones, problema, procés</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● La cooperació <p>COM? Es fa una dinàmica en què 4 grups, amb dos matalassos i sense tocar a terra, han d'arribar a l'altra banda de la sala, sense cap altra directriu. Després es fa el mateix, però cada participant adopta un rol concret que pot ser fruit de conflictes. Al final ens reunim i es reflexiona grupalment a partir de les experiències i s'exposa el perquè de la dinàmica.</p> <p>QUÈ? La cooperació i la creativitat com a factors dins la resolució de conflictes. Es reflexiona sobre la dicotomia competició - cooperació, emfatitzant el factor creatiu que hi pot haver i el que pot suposar dins els conflictes. El quadrant de la cooperació de Paco Cascón diu que podem adoptar 4 actituds davant un conflicte: competició (tu perds i jo guanyo), acomodació (jo perdo i tu guanyes), evasió (jo perdo i tu perds) i cooperació (ambdues parts guanyem).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Teoria de resolució de conflictes <p>COM? Explicació teòrica i representació teatral dels diferents tipus de conflictes per veure el nivell de comprensió i consolidar els continguts.</p> <p>QUÈ? Aspectes importants són, quan el conflicte és físic, la prioritat és la seguretat dels participants i de les formadores, no es parla sinó que s'actua. Per poder resoldre un conflicte hi ha d'haver voluntat per ambdues bandes, si no hi ha bona actitud, res servirà. Podem preveure-ho observant els llenguatges, comportaments, manifestacions de rebuig, etc. que veiem en el grup i per afrontar-los seguim 3 fases: deixar exposar els fets a ambdues parts, assegurar-se que han entès el problema i buscar una solució.</p>		
--	--	--	--	--

	Treball en xarxa i comunitari. La cooperació	<p>COM? Mitjançant la dinàmica de la tela de l'aranya, en què col·locats en una rotllana, però en diferents distàncies respecte al centre, hi ha un boli al qual tots estarem lligats amb un cordill. L'objectiu és col·locar aquest boli dins una ampolla conjuntament i respectant les perspectives de cadascú, mentre es van donant directrius comunicatives.</p> <p>QUÈ? Es veu com la cooperació és clau per aconseguir l'objectiu comú i és necessària la perspectiva de cadascú: tothom juga un paper important, creant així com un ambient d'escolta i atenció, sobretot quan la comunicació verbal és impossible. Aquesta cooperació és extrapolable al CS, on treballen amb persones i territoris, i hem de comptar tant amb les participants com amb els altres agents que hi intervenen, per generar aquesta transformació desitjada.</p>	<p>Sí, però no explícitament.</p> <p>Es posa en joc la importància del respecte i l'escolta als companys, però no es parla de cures.</p>	
	Fonaments del circ social. Estructura d'una sessió	<p>COM? Explicació teòrica. Aquesta és la metodologia i estructura que té cada dia de la formació, per tant, s'experimenta constantment. Es proposa per grups fer un exemple de sessió amb els recursos que ja tenim.</p> <p>QUÈ? L'estructura és la següent: Fase d'acollida o benvinguda; Fase d'activació general (Joc); Fase d'activació; específica (escalfament de la tècnica); Nucli de la sessió (Tècnica adaptada); Fase de repòs/retorn a la calma (Relaxació); Fase de reflexió (Canvi d'impressions); Fase d'acomiadament (Ritual).</p> <p>S'expliquen també els diferents tipus d'organitzacions de sessions que podem fer al CS, amb els seus avantatges i inconvenients. Estacions, rotacions, marcar disciplina i pràctica lliure, segregació per nivells, pràctica totalment lliure, classe magistral d'una tècnica, etc.</p>	No.	
	L'ètica al CS	<p>COM? Mitjançant una dinàmica sobre posicionament davant d'afirmacions. Després es reflexiona i es fa una aportació teòrica.</p> <p>QUÈ? Es comença definint l'ètica com a conjunt de costums o normes que dirigeixen o valoren el comportament humà en comunitat. S'exposa la diferència entre ètica i moral, aquesta última relacionada amb valors i creences lligades a la cultura. El CS té uns valors intrínsecs com la diversitat i la integritat, però també l'instructor manipula aquests conceptes segons</p>	No.	

		les seves creences. L'ofici ja porta en si uns valors - un punt de partida - establint uns límits que tenen un marge de moviment segons la moral.		
Etapa 2	Anàlisi del context d'un projecte social i del territori	<p>COM? A l'etapa 1 es treballa i defineix el concepte de CS. Ara es continua treballant en el concepte però a partir d'una imatge, que s'associa al CS i s'explica. Més tard es fan grups i es treballen els paràmetres d'anàlisi d'un projecte a partir d'exemples.</p> <p>QUÈ? Aprofundiment en què és el CS i les àrees d'exclusió social: la personal, la familiar-relacional, la socioeconòmica i la politicoadministrativa. Veurem com hi ha 6 paràmetres d'anàlisi del context global d'un projecte: Qui? Qui és l'iniciador i participants del projecte?; amb qui? Amb quina entitat o companys?; on? En quin territori i espai (i material) es durà a terme?; quan? Principi i final del projecte, a curt, mig o llarg quin termini; com? Amb l'ajuda de quins agents?, coneixent el territori, el projecte i les participants; i per què? Amb quin objectiu? És realista? Està definit?</p>	No.	<ul style="list-style-type: none"> - Cohesió de grup - Creativitat - Activació - Treball en equip - Estratègia - Creativitat - Concentració - Coneixement de grup - Comunicació no verbal
	Creativitat: estimular i explorar	<p>COM? A partir de dinàmiques grupals que promouen la creativitat i l'experimentació en quant les inquietuds i dificultats de cadascú. Després s'afegeix el contingut teòric.</p> <p>QUÈ? Podríem dir que la creativitat és el poder de la invenció. Parteix, en part, de l'inconscient i consta de 4 fases que detalla en matemàtic Poincaré del procés de descobriment: preparació, incubació, il·luminació i elaboració. Es defineixen les característiques segons el psicòleg Guilford del pensament creatiu, molt important en el CS: fluïdesa, flexibilitat en varietat i adaptació de les idees, originalitat, elaboració sent capaç de reorganitzar idees, sensibilitat i consciència sobre els problemes i l'atenció als problemes personals.</p> <p>El procés creatiu exemplifica en "els 4 personatges de la creativitat": l'explorador és l'observador, curiós i arriscat; l'artista posa una mirada nova i juga, prova, experimenta; el jutge avalua els pros i contres d'una idea, gestiona i controla els tempos i pren decisions; l'el conquistador és decidit, confiat i transforma les seves idees en accions.</p> <p>El CS és l'art escènic més pròxim a la infància, hem d'ampliar la mirada i buscar en el que és caòtic i divergent, entrenar la nostra ment per saber sortir del pensament racional. El circ és sobretot un joc i cadascun té les seves normes, és per això</p>	No.	

	que són importants els exercicis de creació en què les directrius no siguin molt restrictives. Aquests jocs són inclusius per naturalesa, ja que estan plantejats per trobar solucions grupals, en cap cas competitius. Hem de tenir present que a través del joc podem trobar el plaer a l'aprenentatge.	
Introducció als objectius pedagògics	<p>COM? Es fa primer una explicació teòrica de què són i com s'han de redactar. Posteriorment, es fan grups i, a partir d'unes necessitats donades, es plantegen uns objectius pedagògics.</p> <p>QUÈ? Els objectius d'un projecte expressen la seva finalitat, els resultats que es volen aconseguir. S'explica el mètode de redacció d'objectius SMART (George T. Doran): han de ser específics, mesurables, assolibles, realistes i definits en el temps. És crucial fer un diagnòstic previ per detectar les necessitats, guiar-se pels objectius durant la intervenció, i després avaluar-los.</p> <p>Hi ha diverses classificacions. Segons el punt i motiu: entitat, projecte i sessió. Segons al nivell d'acció: individual, grupal i comunitari. Segons la tipologia: generals o específics. Segons la finalitat: social (fan referència a la tasca de caràcter socioeducativa) i tècnics (fan referència a l'aprenentatge de la tècnica de circ). S'explica la tècnica de l'arbre de necessitats i objectius, que ens pot ajudar en la recerca i redacció d'objectius.</p>	No.
Observació, feedback i supervisió	<ul style="list-style-type: none"> ● Observació i feedback <p>COM? Mitjançant role playings i teatralitzacions, l'observació de vídeos, i explicació teòrica.</p> <p>QUÈ? L'observació ha d'estar molt present a l'hora de donar el feedback. Hem d'estar atents al procés extern, que seria mesurable i equivalent a l'acció, i l'intern, que no seria mesurable, però també hi és present, com les emocions, pensaments, sentiments, etc. Hem de prendre consciència de les limitacions en la percepció, com serien el nivell de consciència i la memòria, així com considerar ser més d'un observador. El feedback el donem per connectar o vincular, per reassegurar que anem pel bon camí o per millorar.</p> <p>A l'hora de donar-lo, hem d'estar atentes i conscients al llenguatge no verbal que acompanya les paraules. Hi ha 3 tècniques que podem fer servir, amb els seus avantatges i desavantatges: el bingo (una paraula), el tip-top (dos punts positius i dos de millora) i el sandvitx (punts positius, punts a millorar i conclusió positiva).</p> <p>És important ser conscient de la posició de poder que ocupem les formadores i ser conscients del nostre coneixement, així com tenir sensibilitat i escollir si és el millor moment (en públic o en privat). El feedback podem basar-lo en fets mesurables</p>	<p>Sí, però no explícitament.</p> <p>Es parla de tenir en compte l'estat i emocions dels altres, trobant un equilibri i fent servir les paraules "amb cura".</p>

		<p>o objectius, en el que hem experimentat, o en el que ens imaginem, però és important no confondre'ls. Ha de ser descriptiu (sense emetre judici bé/ malament ni veritats universals), concret, apropiat (fer servir un llenguatge assertiu), útil (valorar la capacitat de l'altra persona) i clar (preguntar al receptor per assegurar-nos que s'ha entès el missatge).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supervisió <p>COM? Explicació teòrica.</p> <p>QUÈ? Es distingeixen dos tipus de supervisió: supervisió/entrenament, un procés formatiu en el sentit de millorar l'actuació o feina de l'alumne que s'està formant per ser el professional, i supervisió/ valoració/ avaluació, en què es busca mesurar i comparar el coneixement adquirit, les capacitats, les habilitats, etc. amb un nivell esperat. Entendre el perquè és necessari supervisar és clau pel bon funcionament i evitar situacions violentes. Es donen recursos per a la supervisió, com una taula amb preguntes adequades.</p>		
	Conceptes d'inclusió social, perspectiva de gènere i la consciència intercultural	<p>COM? A través de dinàmiques de grup que busquen vivenciar i experimentar l'exclusió i la inclusió, a través d'eleccions, etiquetes, mirades, etc. També a través del teatre i l'anàlisi per descobrir les barreres interculturals.</p> <p>QUÈ? Ens adonem de les lògiques d'exclusió i inclusió en el grup, i com això pot donar-se, fins i tot, a través de la mirada i pot ser exercit per tothom. Definim els conceptes i reflexionem sobre la importància d'incorporar la inclusió i perspectiva de gènere a la nostra pràctica, sense parlar d'estratègies. Hem de saber que les cultures tenen les seves pròpies particularitats i el formador les ha de conèixer per saber com actuar o el llenguatge que ha d'usar (es posen exemples de la cultura gitana o de relacions amb grups de joves), així com ser conscient de les conseqüències negatives que pot tenir pels participants que les trenqui (la visió i límits de les dones en depèn de quines comunitats, per exemple). Així i tot, el circ és "tierra de nadie", ha de ser un espai de reconciliació entre cultures amb un objectiu comú proposat i el formador ha de possibilitar-ho.</p>	No.	
Etapa 3	Desafiaments de la intervenció de CS	<p>COM? A través de la lectura individual d'experiències de CS, del debat i reflexions en petits grups i finalment una posada en comú.</p> <p>QUÈ? Reflexió conjunta.</p>	No.	<ul style="list-style-type: none"> - Confiança - Activació - Cooperació

	<p>Competències i funcions del formador/a de circ social.</p>	<p>COM? A través de l'exploració del concepte primer individualment, mitjançant associacions lliures, metàfores, sentiments i experiències, i després col·lectivament, posant en comú les reflexions en petits grups i fent selecció d'aquelles respostes que més ens representen. També a partir de la dinàmica de blanc i negre, on el posicionament davant unes consignes és imprescindible, implicant un desplaçament en l'espai.</p> <p>QUÈ? Es construeix de forma individual i col·lectiva com ha de ser la persona formadora de circ social. Es parla de competències, tan personals que fan referència al ser, socials que fan referència a com ens relacionem amb els agents implicats en el desenvolupament de la tasca professional, i professionals que fan referència als aspectes tècnics. També als valors, actituds i capacitats que s'han de tenir.</p> <p>Es diferencien les competències que ha de tenir una formadora de circ social de les que són pròpiament objectiu de la formació. La competència general d'aquesta formació és "analitzar, programar i desenvolupar un projecte de circ social a partir d'una proposta d'activitats i jocs adaptada al públic-diana, establint les mesures de seguretat necessàries, aplicant amb creativitat les tècniques de circ i gestionant els conflictes a partir dels principis i ètica professional que destaquen en el món del circ social".</p> <p>Veure contingut ampliat al punt 3.3 del marc teòric o annex 1.</p>	<p>Sí, però no explícitament.</p> <p>La cura està present en les competències i capacitats que es presenten (vegeu annex 1). Però no es mencionen ni es treballen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupament Sensorial - Cohesió de grup - Creativitat - Escalfament - Visió perifèrica
	<p>Treball en tàndem i rols en un taller de CS</p>	<p>COM? A través de jocs que il·lustren cada un dels rols, una posterior autoreflexió sobre les nostres capacitats i rols que exercim i, finalment, una teatralització distingint els rols que intervenen en les sessions de CS representades.</p> <p>QUÈ i COM? Es distingeixen 3 rols que són necessaris en el circ social.</p> <p>La infermera es caracteritza per prestar atenció, cuidar, atendre individualment i generar confiança. S'encarrega de la pau i la seguretat emocional, i és l'encarregada d'intervenir i prevenir situacions d'assetjament i exclusió, centrant-se en la persona i en el grup. S'il·lustra a través dels jocs "escut-bomba" i "vola-caic", dos exemples que tenen com a objectiu protegir, cuidar.</p> <p>El pallasso es caracteritza per animar, entretenir, dinamitzar, aportar energia. S'encarrega de l'acció, la diversió de mantenir l'energia del grup. S'il·lustra a través dels jocs "fes-me riure!" i "canvi de cara", dos exemples que tenen com a objectiu exterioritzar la part divertida de cada persona.</p> <p>El policia es caracteritza per regular, comprovar, observar i actuar quan és necessari. S'encarrega de la visió conjunta, de cuidar l'estructura i de la seguretat física de l'espai, persones i equip. S'il·lustra a través del joc "pedra, paper o tisor a", ja que persegueix un objectiu de complir les regles i mantenir un ordre.</p>	<p>Sí, explícitament. Es mencionen, però no es treballen.</p> <p>El paper de la infermera garanteix la presència de la cura física i emocional.</p>	

	<p>És essencial que aquests rols estiguin sempre presents i equilibrats entre els diferents membres de l'equip, independentment del nombre de professionals i la seva professió (mestres, educadores, formadores de CS, etc.) perquè d'aquesta manera proporcionarà seguretat, diversió i gestió de grup i de conflictes en tot moment. Aquest fet implica una necessitat de treballar en tàndem i exigeix una comunicació fluida entre els diferents agents durant el taller i anteriorment per la seva preparació, sempre que sigui possible.</p>		
Ètica professional	<p>COM? Es treballa a partir d'una lectura conjunta del codi ètic de l'instructor de CS de Cirque du Soleil, on posteriorment es fan reflexions per lligar-ho o aterrar-ho al context de cadascú. Posteriorment, es torna a fer la dinàmica del blanc o negre, on davant unes afirmacions ens hem de posicionar en l'espai en el si o el no.</p> <p>QUÈ? El codi ètic de l'instructor de CS és una síntesi dels codis d'odontologia de diverses associacions esportives o professions de caràcter social i educatiu. Es basa en 8 principis: La competència, que fa referència a la capacitat del formador pel que fa a habilitats i capacitats d'ensenyar les tècniques de circ adaptades al grup, així com la capacitat que es tradueixin en experiències de vida positives. La integritat, que consisteix en el compromís d'actuar amb honestat, claredat i respecte cap a la resta en les seves activitats educatives i acompanyament de les persones. La responsabilitat individual, que es basa en la presa de consciència i responsabilitat dels actes del formador, que han de prevenir causar cap mal als participants així com evitar contradir el codi ètic. La dignitat i respecte per la cultura, que es caracteritza pel respecte en tot moment pels drets fonamentals, la dignitat i la cultura de tothom, passant pel respecte del dret de vida privada, confidencialitat, autodeterminació i autonomia. La responsabilitat social, que consisteix a promoure la justícia social així com la participació i creació de xarxes de suport en la comunitat, i rebutjar i aturar qualsevol exercici de control i males pràctiques que pugui observar, així com mostrar responsabilitat i obertura davant les comunitats amb qui treballa. La seguretat física i emocional, que es basa en la construcció d'un espai segur físicament, assegurant en tot moment el bon estat de les estructures i la salut dels participants, i emocionalment, creant un espai de confiança i benestar emocional. El treball en equip, que consisteix en la col·laboració i participació activa amb altres membres de l'equip, ja siguin instructors, treballadors del món social, representants o qualsevol altre professional. I la relació amb l'ocupador, en què el formador de CS es compromet a respectar les condicions de contractació.</p>	<p>Sí, explícitament. Es mencionen, però no es treballen.</p> <p>Apareixen com a criteri 6, en la seguretat física i emocional. No s'explica el concepte de cura, però hi apareix.</p>	
Creativitat com a pedagogia	<p>COM? Es presenten els continguts a partir de dinàmiques grupals. Es crea una carta magna entre tots, i amb les temàtiques dels diversos conceptes i les seves ramificacions, es creen i representen uns role playings, on es pren consciència i s'identifiquen els 4 personatges de la creativitat.</p>	No.	

		<p>QUÈ? La creativitat es defineix també com una pedagogia que busca desenvolupar la capacitat d'associar elements que pertanyen a diversos camps, apel·lant a les propietats sensorials, afectives i cognitives per fer sorgir altres idees i solucions. Seria una pedagogia que consisteix a acompanyar els individus en la invenció, perquè conquistin (o coneguin) una nova dimensió.</p> <p>Es presenta el recurs de la carta mental, que consisteix en la construcció d'idees de forma no lineal, si nó arborescent, creant un mapa mental i connectant idees entre si. Permet ampliar conceptes, entrenar el pensament divergent i agrupar idees similars o oposar-ne de contràries.</p> <p>Es presenten els 4 personatges de la creativitat: l'explorador, que observa, experimenta i s'aventura a prendre riscos; l'artista, que aporta una mirada nova, canviant i juga i delira fent el pallasso; el jutge, que avalua virtuts i defectes de les idees i gestiona el temps, així com té capacitat de decisió; i el conquistador, que transforma les idees en accions i té confiança en si mateix, que li permet ser perseverant amb allò que pensa. És important que en els processos creatius hi siguin tots, ja que cadascú té una funció fonamental.</p>		
	Creació d'un curs de CS	<p>COM? Mitjançant una presentació teòrica del contingut i un exercici d'aplicació a la pràctica, que consisteix en la creació imaginària d'un curs de CS. Posteriorment, a partir d'estudis de casos concrets seleccionats per les docents, es creen i representen parts concretes d'una sessió i es practica el feedback.</p> <p>QUÈ? Els paràmetres que s'han de tenir en compte a l'hora de crear un curs (que és diferent d'un projecte i d'una sessió) són els següents: Qui (públic objectiu): Que necessiten i quines són les seves dificultats; Perquè (objectius): En funció dels objectius socials que es volen perseguir; Què (continguts): Objectius tècnics i socials; On (lloc): Material i espai; Quan (temps): Organització dels temps; I Com (La didàctica): Progressió i ritme, com es transmet, es gestiona l'energia en la classe, la seguretat emocional.</p>	<p>Sí, però no explícitament.</p> <p>Es té en compte en el fet de posar les participants en el centre, l'adaptació del ritme al grup. Però no es mencionen com a concepte ni es treballen.</p>	
	Supervisió i avaluació	<p>COM? A través dels role playings i la reflexió escrita individual, amb la posterior posada en comú de les propostes.</p>	No.	

		<p>QUÈ? Es continuen duent a terme role playings, igual que en l'etapa anterior, en què un grup de formadores representa un tros d'una sessió de CS i un altre grup és l'encarregat de fer un retorn, fer un feedback. Grupalment, es comparteixen i posen en comú diferents tipus d'avaluació, partint de l'experiència del grup. D'aquesta manera coneixem diferents maneres de dur a terme una avaluació, amb diferents opcions creatives.</p>		
	<p>Comunicació dins de la situació d'ensenyament-aprenentatge</p>	<p>COM? A partir d'una presentació teòrica sobre el recorregut històric de l'aprenentatge i després aprofundint a la pràctica, a través d'un qüestionari, acabant amb una reflexió individual i posada en comú grupal.</p> <p>QUÈ? Primer s'inicia exposant el mètode de Kolb: identifica les dues dimensions principals de l'aprenentatge - percepció i processament - dient que aquest és el resultat de com perceben i posteriorment es processen les coses. A partir de dos tipus extrems de percepció - experiència concreta i conceptualització abstracta - i dos de procediment - observació reflexiva i experimentació activa -, Kolb construeix un model de quatre quadrants per explicar els estils d'aprenentatge. Kolb serveix com a punt de partida per explicar el mètode 4MAT.</p> <p>Es continua exposant la teoria de Gardner sobre les intel·ligències múltiples, en què es posa de manifest les almenys 8 intel·ligències que té cada persona, habilitats cognitives que es desenvolupen més o menys en funció de la persona (lingüística, lògica matemàtica, corporal i kinestèsica, visual i espacial, musical, intrapersonal, i naturalista).</p> <p>Finalment, s'exposa el model d'aprenentatge VAK (Visual, auditiu, kinestèsic), que identifica i estableix 3 tipus d'aprenentatge, que majoritàriament no tothom domina per igual: El visual implica l'ús de les coses observades, incloses fotos, gràfics, explicacions, pel·lícules, etc.; l'auditiu consisteix en la transmissió de coneixements a través de l'escolta, mitjançant paraules o sons; i el kinestèsic implica l'experiència física de tocar, senti, sostenir, fer i transmetre a través d'experiències pràctiques. És útil perquè, mitjançant un qüestionari, permet saber la manera més ràpida i eficaç que tenen les persones d'aprendre i podem adoptar estratègies que millor funcionin per comunicar-nos i poder generar aprenentatges significatius.</p>	<p>No.</p>	

<p>Etapa 4</p>	<p>Gestió de conflictes</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Eines de gestió: el teatre de l'oprimit <p>COM? Primer a través del joc, després es procedeix a una explicació teòrica del teatre de l'oprimit i les diferents tècniques existents (a partir d'una metàfora visual de l'arbre del teatre de l'oprimit) i, finalment, s'experimenta a través de dinàmiques de teatre imatge o teatre fòrum.</p> <p>QUÈ? S'explica el teatre de l'oprimit a través de l'arbre del teatre de l'oprimit, que explica de quins valors i disciplines veu o s'activen (el sòl), els mitjans: imatge, so i paraula (les arrels), el com: els jocs (tronc), i les topologies o formes de teatre: el teatre legislatiu, accions directes, el teatre periodístic, el teatre invisible, l'arc iris del desig i finalment els dos més coneguts, el teatre fòrum i el teatre imatge (branques i fruits).</p> <p>El teatre de l'Oprimit és un mètode educatiu fundat per Augusto Boal (1917, Brazil). És una forma de teatre participatiu en què es vol desmuntar aquesta dualitat d'actor i públic consumidor, de manera que neixen els "espect-actores"; el públic pren un rol actiu convertint-se en creadors d'art. Aborda situacions d'opressió amb objectiu de transformar la manera com els espectadors pensen d'ells mateixos i de diverses situacions d'opressió. Inspirat en la pedagogia crítica de Paulo Freire, té una forta ideologia política de lluita contra l'opressió i busca la transformació social a través d'un teatre dialògic. Aquest mètode utilitza el teatre com un instrument d'alliberació, amb el propòsit de prendre consciència social i política, de generar un canvi i transformació en la societat. És per aquest motiu que és una eina d'empoderament d'individus, grups o col·lectius.</p> <p>El Teatre Fòrum, que consisteix en la intervenció a escena dels espectadors per buscar un desenllaç diferent davant una situació d'opressió; qualsevol espect-actor pot parar la teatralització i incorporar-se a l'escena per canviar el curs de la representació.</p> <p>Un altre dels mètodes és el Teatre Imatge, en què davant la representació d'una situació d'opressió, busca amb un seguit de postures estàtiques -fotografies- solucionar la situació presentada a l'inici. Es basa en el llenguatge corporal que mitjançant postures, tracta d'analitzar un estat concret o conflicte personal o col·lectiu, provocat per una situació d'opressió, por, exclusió, amb la finalitat de buscar col·lectivament alternatives reals de solució per portar-les a la pràctica</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Gestió de conflictes 	<p>No.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Expressió corporal - Activació - Contacte - Expressió oral - Escalfament - Concentració - Creativitat - Seguretat - Escolta Activa - Contacte visual
-----------------------	------------------------------------	--	------------	---

		<p>COM? Primer a partir de la pràctica, a través de la conversa i posteriorment d'un role playing, i després es complementa amb teoria de les fases d'un conflicte.</p> <p>QUÈ? Es recorda la teoria de les 3P -persona, problema i procés-, i es recalca la importància de reconèixer les fases o nivells del conflicte segons The conflict resolution network (Australia), que són: malestar, incident, malentès, tensió, crisi i agressió. Aquest últim, en el seu ordre cronològic, començaria amb gestos, després amb paraules, seguiria amb contacte físic i, finalment, amb objectes que poguessin fer mal. Hi ha 3 passos a seguir davant la detecció d'un conflicte: primer trencar la confrontació, després fer impossible que en passi una de nova i, finalment, redirigir l'agressió i calmar ambdues parts (deixar-los parlar, cridar, perdre energia).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Gestió de conflictes: Teatre fòrum <p>COM? Primer es fa una explicació teòrica a fons sobre les normes del teatre fòrum, després es duu a la pràctica, representant diversos conflictes en una classe de CS i, finalment, es debat sobre les diverses solucions a les situacions que s'han representat i s'acaba aportant la resta de contingut teòric.</p> <p>QUÈ? S'exposen les diferents classificacions de tipus de conflictes. Es presenta la classificació de Tècnics per conflictes en comunitat, de Mari Fitzduff, que defineix 6 tipus: Intra-personal, que es tracta de conflictes interns sobre el nostre comportament, valors o idees; Interpersonal, que és un conflicte que passa entre diferents persones, ja que és inevitable que els participants s'agradin sempre; Inter-rol, en què el conflicte neix de l'assignació de rols formals o informals i les funcions que se'n deriven; Intergrup al organitzatiu, que es produeix entre grups o representants d'aquests grups; Intercomunitari, que té lloc entre grups o representants d'aquests que es defineixen com a comunitats (ètniques, religioses, polítiques, etc.); I internacional, que tracta de conflictes entre nacions que poden motivar als ciutadans d'aquestes a desenvolupar conflictes. Exposen també altres classificacions, per diverses raons: segons les causes, segons la visibilitat, segons les persones que hi participen o segons els rols.</p> <p>S'exposen els motius pels quals es poden donar els conflictes, que a un nivell molt fonamental, sorgeixen de les necessitats i els desitjos, que sovint són incompatibles amb la realitat. Les necessitats poden variar des de qüestions de supervivència, seguretat, identitat o autoestima. També entren en joc els valors, que poden entrar en oposició amb els de les persones del teu entorn, i aquí és on el formador de CS juga un paper clau en facilitar un espai segur per l'intercanvi de valors, idees, opinions, sense que es generi incomoditat i conflicte. No sempre és possible.</p>		
--	--	--	--	--

	<p>Davant la situació, hem de prendre consciència de la importància de fer una anàlisi a un mateix de necessitats, ja que les demandes expressades en un conflicte són només una de les possibles solucions davant una necessitat, molt sovint encoberta entre posicions de defensa.</p> <p>Respecte a la intervenció necessària, s'exposen dues formes d'intervenció, avisant que n'hi ha moltes més: la negociació, en què apareix un tercer que proposa unes solucions basades a trobar l'equilibri de la compensació, i la mediació, en què apareix un tercer per facilitar la comunicació i millorar l'enteniment, fent de suport.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Comunicació no violenta <p>COM? Amb contingut teòric.</p> <p>QUÈ? És una eina per comunicar-nos d'una manera més efectiva utilitzant l'empatia i per resoldre els conflictes sense violència ni coacció. Comporta canviar la nostra mentalitat basada en judicis i normes estàtiques, en què està bé i què està malament, per un mètode basat en l'expressió honesta i l'escolta empàtica, buscant la satisfacció de totes les parts. Finalment, es repassen les bases i les característiques de la CNV, proporcionant-nos una guia per exercir-la.</p>		
Enfrontar-se a l'inesperat	<p>COM? A partir de la construcció col·lectiva de coneixement i experiència del grup, mitjançant la dinàmica de compartir en papers petits situacions hipotètiques o reals inesperades del circ social i buscar-hi solucions conjuntament (anàlisi de casos col·lectius). Posteriorment, es pensen solucions posant en pràctica el teatre fòrum.</p> <p>QUÈ? En el CS hi ha restriccions que fan referència a l'estructura i el grup, però també en un cert nombre d'esdeveniments inesperats que poden interferir en el programa d'ensenyament.</p> <p>En aquest cas, la creativitat, capacitat de reacció, la improvisació i la cooperació són elements clau per ajudar a afrontar-los i continuar endavant.</p>	No.	
Perspectiva de gènere	<p>COM? Mitjançant la combinació de dinàmiques de debat i reflexió - ant en petits grups com totes juntes-, aportacions teòriques, visionats de vídeos i posterior reflexió, dinàmica de role playing i reflexió conjunta de propostes. Finalment, s'acaba amb una dinàmica de compromís d'adoptar la perspectiva feminista en el CS.</p>	Sí, però no explícitament.	

		<p>QUÈ? Aquest bloc consta dels següents continguts:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Es defineixen els termes patriarcat, cultura de la violació, masclisme i feminisme. Permeten agafar una visió estructural de la problemàtica. → S'expliquen els conceptes de masculinitat i feminitat. Permet entendre el sistema binari, sustentat per unes diferències en comportaments, actituds, expressions del que suposa i s'espera socialment de ser home o dona, a més d'assenyalar la jerarquia que guarden entre si. → S'exposa la diferència entre sexe i gènere. Es defineixen els termes bàsics, que permeten entendre la perspectiva de gènere, i s'exposen els rols i estereotips de gènere. → Es defineixen i diferencien també els conceptes de sexe, identitat de gènere, expressió de gènere i orientació sexual. → Es defineixen violències, aprofundint en la violència de gènere, els diferents tipus, la seva visibilitat a partir de l'iceberg de les violències masclistes i el seu caràcter estructural. → S'aprofundeix en el concepte de feminisme i es presenta el de coeducació, metodologia educativa que combat una educació sexista. → Finalment, es parla de la perspectiva de gènere aplicada al CS. <ul style="list-style-type: none"> ◆ Rols i estereotips del CS: àmbits o funcions assignades a les dones (àmbit de vestuari, disciplines d'aeris p dansa) o als homes (àmbit de muntatge i càrrega, portes d'acrobàcia o clown). ◆ Propostes per aplicar la perspectiva de gènere al CS : revisió del llenguatge, que ha de ser inclusiu; revisió de les funcions assignades, que no sempre perpetuïn els rols de gènere; revisió dels recursos que s'utilitzen, com la música i les seves lletres; revisió dels espais que ocupen els homes i les dones en els tallers de CS, que haurien d'ocupar-lo equitativament; encoratjar a les dones a intervenir i donar la seva opinió, així com a identitats dissidents, ja que històricament han tingut negada la paraula i han estat relegades a un rol passiu en la presa de decisions. <p>“El circ social és una eina per la transformació social contra l'exclusió. La perspectiva feminista ha d'acompanyar la nostra forma d'intervenir amb els diferent col·lecius.”</p>	<p>Es tracten molts temes formant-los per les cures, però no es mencionen ni es treballen aquestes.</p>	
--	--	---	---	--

	<p>En ser un contingut molt extens, s'adjunta el pdf dels apunts de la sessió, facilitats als alumnes: https://ateneu9b.maadix.org/nextcloud/index.php/s/CB5xko6b85Zy3fq/download?path=%2FMaterial%20alumnat%20etapa%204&files=Sesion%20perspectiva%20feminista%20alumnado.pdf</p>		
<p>L'estructura d'un exercici: activitats adaptades al públic objectiu i al context</p>	<p>COM? Mitjançant la pràctica i després l'explicació teòrica. S'escriuen en uns post-its una tècnica de circ i en l'altre, espais on es podrien realitzar. S'agafen post-its de cada temàtica i es pensen activitats. Posteriorment, hi ha una posada en comú conjunta i una explicació teòrica.</p> <p>QUÈ? Hi ha 6 passos claus a tenir en compte per crear exercicis: establir uns objectius, la descripció o explicació de l'exercici, les instruccions, els temps, l'equipament i l'espai. És important que tinguem en compte que al principi, a les participants les motiva poder assaborir l'èxit i, per tant, el nivell no pot ser molt complicat. Per adaptar-nos al grau de dificultat, podem canviar dos tipus de característiques: el contingut (en relació amb el nivell, l'estat emocional, el comportament o els objectius) i l'estructura (en relació amb la individualitat o el grup, el resultat final o l'audiència).</p>	No.	
<p>La comunicació</p>	<p>COM? A través del role playing, amb la consigna d'una tècnica que has d'ensenyar en una sessió de la manera que creguis més adequada -on s'analitza la comunicació emprada-, i el posterior debat i exposició de contingut teòric.</p> <p>QUÈ? Es fa un recordatori dels mètodes de comunicació -especialment del VAK-, dels diferents elements comunicatius, de la comunicació no violenta, del codi utilitzat i, finalment, es parla de la importància de la comunicació no verbal. La comunicació va més enllà de la paraula, en què intervenen l'entonació, la velocitat i altres factors que s'escapen de l'idioma. També hi ha el llenguatge gestual i corporal, i el moviment de tota la musculatura de la cara, que és fonamental en l'expressió de les emocions. A més a més, se'ns explica la importància d'estar atentes als gestos comuns o significatius dins certes cultures o certes comunitats.</p> <p>Elements que es remarquen en el debat posterior als role playings, són: el feedback és un element molt potent per comprovar la comprensió del missatge, així com l'observació de l'expressió corporal i facial dels participants. I l'ús de materials que ens ajudin a transmetre les informacions de forma clara i amena, com són dibuixos, esquemes, fotografies, etc.</p>	No.	
<p>Creativitat: combinar i obrir, transmetre</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Activitats de tancament del curs de CS <p>COM? Mitjançant el debat en petits grups a partir de preguntes i posada en comú amb tot el grup.</p>	No.	

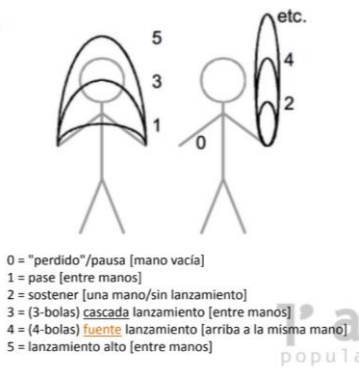
	<p>habilitats de forma creativa</p>	<p>QUÈ? Les mostres escèniques al final d'un projecte de CS tenen avantatges - els infants se senten valorats, estar davant de l'audiència com a objectiu, tancament, moment de compartir els aprenentatges amb qui estimen, etc. - però també té riscos -el nivell tècnic no és suficient, emocionalment no estan preparats per fallar, frustració davant l'error, les famílies no poden assistir-hi i provoca tristesa, etc.-. És per això que no sempre és la millor opció i hem de tenir al cap alternatives que serveixin per concloure el curs, factor molt important pel procés creatiu, que pot variar segons l'objectiu plantejat. Alternatives serien un taller de portes obertes, una presentació entre els participants, un taller conjunt amb famílies, una exposició de fotos del taller, una festa per compartir els aprenentatges, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● El circ com a forma híbrida <p>COM? A través del debat i aportacions comunes. Si s'escau, els professionals fan aportacions al final d'allò que no s'hagi dit. Pren molta importància l'experiència i els coneixements previs per generar coneixement.</p> <p>QUÈ? S'introdueix la idea del circ com a forma híbrida per definició, ja no tan sols amb les seves diferents disciplines o gèneres (malabarisme, clown, aeris, acrobàcies, etc.), sinó també, en ser una forma d'art oberta, integrant fàcilment qualsevol forma estètica espectacular jugant amb el risc i l'extravagància. Cada cop més el circ contemporani es combina amb altres expressions artístiques o culturals com serien la dansa, l'escalada, la pintura, la música, la cuina, etc. En aquesta unitat d'ensenyament i aprenentatge com és el CS, s'introdueix a les alumnes en la mediació cultural i social. Fer un taller de circ pot ser part de l'educació artística i cultural, i la mediació cultural pretén obrir a tots els ciutadans el coneixement de l'art i la cultura que, lluny de ser un contingut de les elits, aquesta obertura social té l'objectiu d'oferir més possibilitats als joves de les zones desfavorides, de sortir dels seus barris - si ho desitgen- i viure diferents experiències.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● La creativitat en l'ensenyament <p>COM? Mitjançant la teatralització amb la premissa d'ensenyar una disciplina de circ de forma creativa i, posteriorment, es crea debat i es fa l'aportació teòrica.</p>		
--	--	--	--	--

		<p>QUÈ? La transmissió d'habilitats de circ en un projecte social necessita contenir creativitat; l'objectiu és fer-los la vida més fàcil i generar experiències positives, i per tant els objectius d'assolir les tècniques queden en un segon pla, on aquestes habilitats pròpies del circ no són el fi sinó l'eina. Les possibilitats d'ensenyar una tècnica són infinites. La creativitat sempre està present, i pot ajudar a fer que la sessió sigui més divertida i els aprenentatges més significatius. Per un formador de CS hi ha 3 punts que ha de buscar dominar: el saber fer amb relació a dominar la tècnica de circ, el saber amb relació al coneixement més pedagògic en qüestions de didàctica del circ i també de contingut educatiu, i el saber fer creatiu, que consisteix en els diversos recursos creatius per estimular la creativitat de la tècnica concreta.</p>		
	La seguretat i el control	<p>COM? A través del role playing de situacions concretes en què el dany es podria haver evitat, proposant alternatives. Seguidament, d'una dinàmica que consisteix en la construcció de piràmides acrobàtiques amb unes consignes de llenguatge verbal o no verbal per part de les formadores i un feedback per part de les observadores.</p> <p>QUÈ? S'assenyalen accions positives per la creació d'un entorn segur en els tallers de CS, a més de fomentar la seguretat física i emocional de les participants. Alguns eren: revisar el material i estructures, no deixar els participants sols a l'aula, tenir mirada perifèrica, no deixar el material muntat i dispers abans de començar l'activitat...</p> <p>El llenguatge és un element molt important en la garantia de la seguretat, i el formador té una responsabilitat que inclou tant prevenir accidents com ensenyar a treballar de forma segura a les participants. L'objectiu és crear un espai que ofereixi seguretat física, psicològica i emocional.</p> <p>Punts a tenir en compte són: cuidar l'espai, comprovar el manteniment i bon estat del material, així com el seu bon ús, comprovar l'estat dels participants així com proposar exercicis adequats a les possibilitats i nivells dels participants, procurar sempre la supervisió de tot exercici de circ, i finalment, procurar per la seguretat emocional de les participants, en què es pot treballar en tàndem amb les professionals de l'educació i haurem de treure els recursos de gestió de conflictes que hem anat veient al curs.</p>	<p>Sí.</p> <p>Explícitament.</p> <p>Es parla de les cures físiques, ressaltant-ne la importància i donant recursos per garantir-la. La seguretat emocional es menciona.</p>	
Etapa 5	Anàlisi de les Organitzacions i Com fer un projecte de circ social	<p>COM? Primer de tot, es donen els continguts teòrics i, després, es donen dues opcions per portar-los a la pràctica individualment: Fer una anàlisi d'un cas de CS a partir d'un DAFO o la creació d'un projecte de CS a partir d'un Sociograma. En acabat, es comparteixen grupalment els resultats amb la dinàmica dels engranatges (hi ha dues rotllanes, i en grups de 3 obren debat i en dir canvi, es gira en sentits contraris de manera que sempre es conversi amb persones noves). Finalment, es tanca la dinàmica amb unes conclusions grupals.</p>	No.	<ul style="list-style-type: none"> - Activació - Coordinació - Contacte físic - Creativitat - Habilitats sensorials

		<p>QUÈ? Abans de fer un qualsevol projecte de CS hi ha d'haver un diagnòstic, que passa per la realització d'una detecció o anàlisi de necessitats; una foto prèvia per poder treballar. Aquesta imatge de la situació es crea amb la combinació del coneixement quotidià de la professional i del diàleg amb altres professionals, participants o veïnes de la comunitat. Es destaca que aquesta anàlisi l'hem de fer amb els peus a terra, tenint en compte els objectius i els recursos que tenim. Se'ns proposen dues pàgines web de recursos per dur a terme l'anàlisi i se'ns presenten diverses eines, que canvien en funció de si es busquen unes dades més quantitatives o qualitatives. Aquestes serien, per exemple, el "stik holders" que ens permet explicar la realitat i les relacions entre aliats o el mapa comunitari, que juga amb els actors, la seva distància i diversitat, i altres ítems, però s'aprofundeix en el sociograma i el DAFO. El primer serveix per establir un mapa d'agents i altures i relacions entre aquests, definint administració, serveis, entitats i grups socials que intervenen en el projecte i és molt útil per fer-nos un primer esquema d'una idea de projecte que tinguem al cap. I el DAFO, que serveix per discernir dificultats, amenaces, febleses i oportunitats d'un cas concret.</p>		<p>- Relaxació - Treball en equip</p>
	<p>Pressupostos</p>	<p>COM? Explicació teòrica a partir de l'estudi de cas de l'entitat de l'Ateneu Popular 9 Barris. No obstant, s'intenta fer dinàmic amb preguntes que interpel·len a les alumnes.</p> <p>QUÈ? El pressupost és una eina de gestió bàsica que ha d'estar adaptada a l'activitat empresarial. Un perill comú en l'establiment de noves empreses és el no realitzar curosament l'estimació, planificació i seguiment de les necessitats financeres.</p> <p>Cristina Ros (2017) de Xarxanet.org argumenta: "El pressupost és la traducció dels objectius de l'entitat expressats en clau monetària i per un període determinat. És la previsió de gastos i ingressos. No només ajuda a la previsió del futur de l'entitat, sinó que també ha de servir per controlar i avaluar la gestió de l'entitat, per prendre les mesures pertinents pel seu millor funcionament. És el reflex del projecte, les prioritats i el nivell d'implantació i capacitat econòmica de l'entitat. Els pressupostos solen elaborar-se amb una validesa anual i han de ser complets, flexibles, prudents i realistes"</p> <p>Vam tractar diferents ítems que ens serien útils calcular en un projecte, amb l'ajuda d'un excel que ho recollís, per afavorir a la transparència de cara als integrants i no integrants de l'entitat, així com per poder assolir una sostenibilitat econòmica. Aquests conceptes són el pressupost general (excel anual de l'entitat), específic (excel del projecte concret), de professors (excel d'hores de cada professor), cost/hora (excel que permet calcular el preu/hora i entendre el cost total, brut i net), facturació (excel que permet veure una planificació de la realització i ingressos de factures) i nòmines (excel que permet fer la planificació i el seguiment de les nòmines i les persones contractades, amb les seves particularitats, com per exemple els autònoms).</p>	<p>No.</p>	

	L'Avaluació	<p>COM? A través de l'explicació del contingut teòric i el debat i recull de propostes d'avaluació de forma conjunta, creant així coneixement a partir del grup i les seves experiències.</p> <p>QUÈ? L'avaluació forma part de tot el procés d'ensenyament aprenentatge, des del moment que comença al que acaba. Hi ha diferents tipus d'avaluació en funció de la perspectiva que es tingui en compte, nosaltres parlem de la que es veu afectada pel moment i la funció que pren. Hi ha l'avaluació inicial o predictiva, que la trobem al principi del procés d'ensenyament i pretén obtenir informació a escala individual dels alumnes; la formativa, que passa enmig del procés d'aprenentatge i està orientada a identificar canvis en aquest, permetent conèixer la progressió en la consecució dels objectius, detectar dificultats i dissenyar estratègies que millorin l'aprenentatge dels alumnes; i finalment, la sumativa o acreditativa, que situada al final del procés, està orientada a constatar davant la comunitat educativa el nivell d'uns determinats coneixements en finalitzar una etapa d'aprenentatge.</p> <p>Segons qui avalua podem trobar una autoavaluació, coavaluació o heteroavaluació i tenim moltes maneres de dur-la a terme: estudis de casos, projectes, quaderns de pràctiques, treballs, proves objectives, proves de resposta oberta, simulacions... En el CS, l'avaluació final no està enfocada a recollir continguts teòrics en referència a la tècnica de circ, sinó a les habilitats i actituds adquirides per veure l'eficàcia del projecte, així com el nivell de satisfacció de les participants.</p>	No.	
	Circ aplicat	<ul style="list-style-type: none"> ● Circ amb col·lectius amb necessitats especials <p>COM? A través del role playing de sessions de circ amb diferents col·lectius que tenen diagnòstic o necessitats especials (amb premissa prèvia) i, en acabar, les explicacions teòriques pertinents de cada cas treballat.</p> <p>QUÈ? Vam treballar els casos concrets de participants amb dislèxia, discapacitat auditiva, discapacitat visual i discapacitat mental. En cada cas es van assenyalar característiques concretes que s'han de tenir en compte: en la dislèxia, la repetició sense jutjar perquè necessiten més temps i les explicacions amb alternatives a les referències de dreta esquerra, per exemple amb referències de l'espai o mocadors de colors lligats als canells. En la discapacitat visual, no passar-se amb la sobreprotecció, jugar molt amb el tacte, les explicacions detallades i els avisos per anticipar els teus moviments a la persona. En la discapacitat auditiva, parlar a prop de la persona en veu alta, però sense cridar, jugar amb el factor del contacte visual, que pot ajudar a llegir els llavis. En la discapacitat mental, evitar la sobreprotecció així com l'excés de protagonisme i l'autoestima, treballar les relacions socials i no tractar-los com a infants, ja que no ho són.</p>	Sí, però no explícitament. Es donen recursos per tractar amb col·lectius específics, posant el seu benestar per davant. Així i tot, no es mencionen ni es treballa el concepte de les cures.	

		<ul style="list-style-type: none"> ● Circ aplicat a altres disciplines <p>COM? Vam experimentar a través del siteswap i circuits esportius el circ aplicat a les matemàtiques. Després van fer una explicació teòrica d'altres àmbits on el circ podria ser l'eina de treball.</p> <p>QUÈ? El circ pot ser l'eina perfecte per treballa altres àrees o habilitats. Exemples en son el circ aplicat a la física, circ i festes populars, circ i llengua, circ i valors, circ i educació física o circ i matemàtiques. Com que les possibilitats i exemples podrien ser molts i el temps era limitat, vam aprofundir en aquest últim exemple. El siteswap consisteix en l'assignació d'uns valors numèrics als moviments propis dels malabars, amb els quals s'han d'anar fent operacions matemàtiques conjuntes. Després vam seguir treballant les matemàtiques a través d'un circuit i malabars i acrobàcia (també en relació al circ i l'educació física), en que comptant els errors, s'havien d'anar sumant les vegades que cadascú de l'equip feia llançaments de pilota, volteretes, salts, etc.</p>		
<p>Primers auxilis a nivell general i aplicat al circ</p>		<p>COM? Durant tot un dia s'alternen la pràctica en parelles a través de la simulació i l'explicació teòrica. Aquesta es fa a partir de suport visual com els vídeos, esquemes o imatges.</p> <p>QUÈ? S'exposen els bàsics de primers auxilis i es recalquen factors o situacions que poden passar quan es realitzen tècniques de circ: fractura d'ossos, mobilitat a les cames, caigudes, etc.</p> <p>Adjuntem l'enllaç dels apunts, per si es vol tenir més informació: Archivos - Nextcloud (maadix.org)</p>	<p>No.</p>	

<p>Etapa 6</p>	<p>Pràctiques Realització de 20h de pràctiques en projectes de formació i circ social</p>	<p>Tots els participants realitzen conjuntament unes pràctiques que se separen en dues accions: un taller preparat per un col·lectiu concret i un taller de carrer obert a la comunitat. Cada una d'aquestes propostes tenen les seves particularitats en l'estructura, l'avaluació, la preparació...</p> <p>En ser un grup molt nombrós, per garantir la utilitat de les pràctiques, en distingeixen dos grups en cada acció, que assumeixen dos rols diferents: el de formadores de CS que prepara i duu a terme la sessió, i el d'observadores, encarregades de supervisar, avaluar donant feedback i dissenyar l'avaluació de l'activitat amb els infants.</p> <p>Cada acció disposa d'un espai de preparació prèvia, de realització pròpiament de la sessió i, finalment, d'avaluació. D'aquesta manera es remarca la importància de totes les parts de la sessió per garantir un bon funcionament de qualsevol projecte.</p> <p>Els tallers que es van dur a terme van ser: sessió infantil de CS per infants i joves de 5-14 anys, en entitats de Nou Barris i Santa Coloma, i taller obert a la comunitat 9 Barris, dins la programació de la Cultura va de festa, la festa popular del districte.</p>		<p>Es posen en pràctica les cures. Tot i així, no es mencionen.</p>	<p>-</p>
----------------	--	--	---	---	----------

Annex 4. Apunts de l'alumnat.

Els 5 pdf corresponents a les 5 etapes són consultables a aquest enllaç:

https://drive.google.com/drive/folders/1ils9Q6o_Id5hMTND6sL8Bk094tmoG3-w?usp=sharing

Annex 5. Transcripció del grup focal

- **Com heu viscut la formació de formadores de CS? Respecte als continguts, ha complert les vostres expectatives?**

P1: Jo esperava tocar totes les disciplines una miqueta més. Per exemple, aeris va ser una cosa que no vam acabar de tocar i les altres han sigut una mica a corre cuita.

P2: Jo coincideixo amb que m'hagués agradat entrar més en la pedagogia de les disciplines, fer-ho més en detall. I també penso que la part de col·lectius d'educació social, per mi eren algunes parts molt bàsiques... Hem entrat poc en quines entitats o en quins llocs podíem fer una sessió de circ social. Per exemple, quan vam parlar d'un centre de justícia juvenil, que es va comentar, vaig pensar que es podria haver explicar més. És difícil d'equilibrar les persones que venen amb un coneixement sobre certes disciplines de circ o sobre diferents entitats socials, amb les que no. Però tot i així, crec que ho hem tractat molt per sobre.

P6: Jo penso com la Carla. És a dir, he vist moltes coses que podem fer, moltes dinàmiques molts materials, però posat a la pràctica m'ha faltat molt fer-ho des d'una perspectiva més diversa o extensa.

P4: Jo crec que, per exemple, aprofitant l'etapa de pràctiques, hagués sigut bastant més interessant que hagués pogut venir un col·lectiu que potser ens costa més d'apropar-nos-hi que no pas infants, que crec que és bastant fàcil poder fer un taller amb aquest col·lectiu per on ens movem les formadores i un taller a l'aire lliure. Crec que són dues coses bastant fàcils per aconseguir al dia a dia i crec que l'ateneu hagués pogut donar la possibilitat de treballar amb col·lectius que potser ens haguessin dificultat una mica més les pràctiques.

P8: No tenint formació com a educador social, però sí havent-me format com a monitor en el lleure, penso que totes les dinàmiques i jocs eren bastant generalistes, quan haguessin pogut anar a coses més concretes. És a dir, està bé fer un "pack" de dinàmiques més generals, però també anar a coses més específiques per al circ. Aquí crec que hem passat una mica més per l'educació en el lleure que no per l'educació en circ.

P3: Iba a comentar un poco de cada uno de lo que han comentado ellos. Con lo que dijo Marc, yo que también hice el curso de monitora, me parecía más parecidos los cursos y juegos que hacemos, como que son mucho más generales, y a mi me faltó añadirle más de circo. O hacíamos como rol playings de una sesión de iniciación de circo o, si no, los juegos y dinámicas no tenían nada que ver con el circo. Un poco más entremezclado esto. Y lo que decía Núria,

que vinieron niños y niñas del barrio de aquí y de Santa Coloma, sí que hubiera estado guay acercarnos a un colectivo al que fuera más difícil acceder en otros espacios y sobre todo porque, mucho que hablamos de circo social durante todo el curso, yo, ahora mismo, me hizo pensar que no vi tanta diferencia con lo que he visto hoy por la mañana, en las prácticas con niños y jóvenes: si fue un taller de circo o de circo social. No sé qué opináis, pero fue un taller de circo en que tampoco profundizamos en nada tipo valores o otras cosas... también es complicado en un taller de 1h 30 però sí, no encuentro tanto la diferencia.

- **El curs tenia els continguts propis del món social i del circ. Centrant-nos en els primers, en matèria d'educació, heu trobat a faltar alguna temàtica o contingut? O penseu que es podria millorar o complementar algun tema en concret? (Es repeteix la pregunta en castellà)**

P5: Yo diría que sí. Aunque hemos hecho algo de género, yo creo que no tenemos recursos ni material para trabajar temas de género concretos. Sí que hemos hablado en general y en abstracto, pero... hoy en las prácticas he notado que faltaban más recursos para tocar estos temas. Si estaban saliendo siempre, yo me sentía como: bueno, no sabemos gestionarlo cuando sale y qué hacemos? Paramos o continuamos sin tocarlo porque no hay mucha presión? Estaba un poco en el aire. Lo que hemos hecho sobre género, ha sido tocar el tema superficialmente. Me falta concretarlo y también tener gente que ya tienen una formación más profunda en el tema, o que ya están trabajando en ello; porque hay gente y organizaciones hoy que están trabajando este tema a día de hoy y podrían hacer una colaboración con ellos para dar el contenido de género.

P4: Molt d'acord.

P7: Yo estoy súper de acuerdo y me ha gustado mucho el concepto de abstracto para resumir un poco todo el contenido que hemos tratado. Ha sido un poco superficial o general, y como siendo eso también, que no tenemos muchas herramientas y todo muy ligado al tiempo que tenemos. He tenido la sensación de ir corriendo todo el rato y no poder llegar a profundizar en nada. Aéreas, por ejemplo, los hicimos súper rápido, no?

P1: Sí.

P2: También con lo que decías de abstracto y tot el que hem anat dient (passo al català), veig que està poc contextualitzat. O sigui: coneixem dinàmiques i tenim contingut i material però poc aterrat i això, poc contextualitzat en els col·lectius, però alhora com són temes tan diversos, també és molt difícil aprofundir en com treballar o dinamitzar un taller amb persones amb diversitat funcional, amb temes de gènere... Potser la formació hauria d'especificar més els continguts, encara que sigui circ social... potser vas amb les expectatives de que es tractaran moltes temàtiques socials i pel temps que hi ha potser és més de lleure o més de dinàmiques que sí que són socials, però no s'hi aprofundeixen. Perquè al final és impossible aprofundir en tantes entitats i col·lectius amb el temps que hi ha, més les

tècniques de circ, i penso que potser...estic sent molt crítica amb la formació, però alhora penso que pot ser una formació a part de la carrera d'educació social o altres especialitzacions, i a part aquesta formació com de dinàmiques generals, i tenir clar que no vas a entrar molt en el context, i ja està.

P5: Hay muchos temas también, como raciales. No queremos como señalar que en este grupo hay una persona así, pero si en la práctica ves que siempre la gente que está racializada están más en la esquina y no hacen las cosas... tenemos que tocarlo. Tenemos que saber cómo entrar y gestionarlo.

P3: Y la pregunta que se refería a los contenidos como tal, yo igual sí que me paro a pensar si que hay algún contenido en que se gasta mucho tiempo con él o incluso se repite, ¿no?

P6: Sí.

P4: Sí.

P3: Conflictos, por ejemplo.

P4: Sí, comunicación también.

P2: Sí, comunicación.

P3: Comunicación, conflictos, alguno de esos dos. Se dedicó varios días incluso, o se abordó el tema en varias etapas, varias veces.

P8: O a definir "social" y "circo".

Todos: Sí.

P3: Claro, hay cosas como bastante repetidas y faltan cosas más prácticas, como las que estábamos diciendo, para equilibrar.

P8: No sé si encaixa aquí, però la Carla ho ha mig dit a la primera pregunta: el tema de la pedagogia, que també m'encaixa en el tema de l'educació. Falten recursos educatius en el circ, pedagogia en el circ. Perquè realment n'hem tocat súper poc: hem après a cuidar una voltereta, a explicar... amb molt poc detall. Era una de les expectatives que tenia i per mi no s'ha complert massa.

P1: Igual també aquesta formació està pensada per tenir recursos. No crec que estigui pensada per dir "si tu ets del món del circ entendre la part social que pugui tenir un formador de cs o si vens del món social podràs tenir la part del circ", sinó que és com agafar una mica de recursos, no? Per tenir dinàmiques i tenir coses, però no entres dins de "circ" i "social" amb profunditat, sinó que són les dinàmiques d'entremig, per quan ja tens una formació tu.

Vale, o sigui aquest conflicte entre trobar l'equilibri entre contingut del circ i contingut educatiu, que a vegades en faltaria un o en faltaria l'altre, creieu que des d'un principi

estava ben explicat? Que quedava clar que podria venir tothom i que tindríem aquests coneixements o els altres?

P6: Jo no recordo ben bé quan em vaig apuntar a la formació. No tinc clar si...

(riures)

P6: Jo no recordo veure a la pàgina web de l'ateneu una informació molt concreta de quins serien els objectius que assolirem amb aquesta formació, que és una cosa que s'ha parlat amb els formadors. Ens agradaria saber amb antelació quines serien les etapes que tindrem i el contingut que tractarem. Fa ja molt que vam començar el curs pel meu cervell, però no tenia molt clar si això estava com pensat o no, i me n'he adonat que no gaire. Si hi hagués una explicació prèvia o tinguéssim clar on arribarien les coses, o sigui "s'arribaria fins aquí i no més enllà", ja no es crearia una expectativa amb les persones que venen. O si per exemple una persona que ha fet una carrera o un màster i un postgrau en educació social, posem pel cas, o una persona que ha treballat i s'ha format en moltes escoles de circ, sabrà si aquesta formació l'enriquirà o no l'enriquirà.

P4: Jo recordo que a la pàgina web hi havia molt poca informació i que deia això: que podies apuntar-t'hi tant si venies del món del circ com de món social. I després recordo que quan ja em vaig apuntar o abans de començar, ens van passar un llistat molt resumit i que no sé si s'ha complert o no, explicant el que es feia -rollo resolució de conflictes, comunicació- però no m'enrecordo exactament quan ens el van passar.

L'índex està a la web. Però és un índex reduït.

P4: Exacte: encara que fos abans o després d'haver-me apuntat, llegint allò no em quedava gens clar el que aniríem a treballar aquí. Vull dir, va ser una mica "em tiro de cap a la piscina" perquè no sé què passarà. Crec que no pots saber ben bé què passarà aquí i crec que és important això per tu poder prendre la decisió de dir "va, doncs m'interessa fer aquesta pinzellada que hem fet" o "no no, a mi m'interessa aprofundir a muerte" i potser necessito una altra formació.

P6: Però jo corroboro el que s'ha dit aquí. Ens estem entenent?

P4: Sí, sí.

P6: Era per complementar. Penso el mateix que tu. Penso que és un índex una mica ambigu.

P2: També a nivell de contingut, el que dèiem de les pedagogies, jo no ho he trobat als apunts. O sigui: si potser les pedagogies de cada disciplina concreta estigués recollit, també ajudaria a aprofundir en aquests temes, perquè va ser una part que li vam poder dedicar menys temps i creiem que podríem haver-ne après més, doncs si almenys la part escrita està recollida, pots recórrer a aquesta informació.

P5: Jo aniria per parades. Per les pedagogies de les tècniques, seria ideal utilitzar altres formes

de fer-ho, no escrits, sinó amb vídeos o així...

P2: També.

P7: Molt bona idea.

P8: Tornant al tema de l'índex, jo vaig pensar que era un índex molt ambiciós comptant que teníem 15 dies en total per a tot. I a lo millor es podria detallar, no sé exactament com, però amb quina profunditat; per exemple pedagogia dels aeris, poden ser 5 minuts o un bloc sencer de 3 dies. O sigui que a lo millor és una mica ambiciós l'índex per la quantitat de dies que dura el curs.

P3: Ara se m'ha oblidat... parlem una mica més d'una altra cosa i si em surt ho dic.

(riures)

- **Ara us voldria parlar de les cures o "los cuidados". Què diríeu que són les cures i quina presència real hi veieu en la vostra professió?**

P4: "En la vostra professió" fora de l'ateneu, o aquí com ho han ensenyat. És a dir, la pregunta va pensant en com ho ensenyen en la formació?

No, ara va de tu.

P6: Però t'interessa la part de la Bruna cambrera o la Bruna que ve de part del circ? Jo crec que la part del circ, no?

Les dues, en general a la teva vida.

P6: Jo entenc que parlem del circ, o de lo social, t'interessa això no?

Sí, la part del circ em va bé.

P1: Jo crec que la part social, les cures és molt psicològic i d'acompanyar les persones en tot moment. Llavors, en el moment en què ho ajuntes al circ, per a mi, és cuidar la persona com es pugui sentir en la disciplina o en el seu procés d'aprenentatge dins del circ.

P4: Per mi també hi ha algo molt important que és com es cuida l'equip de treball. Moltes vegades parlem de cuidar sempre la persona amb què estem treballant, però amb l'equip de treball crec que si no hi ha unes bones cures, tampoc pot cuidar les persones amb què treballen. I per mi això és molt important, en qualsevol dels dos àmbits, tant amb el circ com amb lo social.

P2: No he sentit tot el que heu dit, però per mi són molt importants i tenen molta presència en els dos àmbits. De fet, una de les coses que, quan vaig començar a estudiar educació social i estava donant classes de trapezi, veia molt reflectit: educativament, els consells que et donen de com acompanyar -que per mi això és la cura, o sigui com acompanyar processos-

els podia aplicar també en qualsevol procés educatiu: ensenyis una tècnica de circ concreta o estiguis acompanyant en un altre tema. Això parlant de cura com acompanyament en un aprenentatge més la part emocional, que no se si també voleu parlar de cures físiques... que seria aquesta part de seguretat de grup i de que sigui un espai segur, que de fet és un dels continguts que hem treballat a la formació.

P5: Añadiendo a lo que ha dicho Carla, creo que el tema del circo pone en concreto de una manera física lo que pasa en una clase de cualquier tema. Por ejemplo, en la seguridad, crear un espacio seguro en el circo que tienes que poner una colchoneta i tal, te da en materia, lo que tienes que tocar igual que en una clase de cualquier otro tema. Y lo mismo pasa para los que están aprendiendo: que tienes que tomar conciencia del cuerpo, focalizar, pensar, respirar, poner fuerza... todos estos valores que se están materializando enfrente de ti, son muy importantes para ponerlo después en más abstracto cuando estás en una clase o en otro lugar. Lo que aporta el circo y no otras disciplinas.

P2: I és molt bonic perquè, com ha dit la Núria, és en totes direccions. No és de la formadora cap a les participants, sinó que és una cura de les participants entre les participants, participants cap a la formadora, formadora cap a les participants, formadores entre formadores. És molt bidireccional i per mi és una part de l'educació molt bàsica, que no sigui unidireccional. I amb la cura ho veig molt, en la manera d'aprendre la seguretat, a cuidar-se físicament i de suport... si més no que hi sigui la intencionalitat.

Entonces, sigo directamente en castellano y así Andreas lo entiende mejor...

P5: No, fes-ho en català que també ho entenc!

Como quieras.

P5: Sólo las curas, no sabía la palabra.

D'acord, doncs en català i si no m'ho dius i canvio d'idioma...

- **Quan parlem de cures, ens referim al treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, que implica aquest acompanyament que comentava la Carla. Creieu que en els continguts del curs, les cures es tracten gens, poc, bastant o molt?**

P3: Lo principal que me viene a la mente es que, en la parte en que trabajamos los cuidados, los que más trabajamos fueron los cuidados físicos, no? La seguridad del espacio en cuanto a poner colchonetas o acompañar movimientos físicos, pero la parte de cuidados más emocionales, en perspectiva de género o trabajar con otros colectivos, es lo que decíamos antes: que quedó más en abstracto y en lo superficial.

P8: Estoy muy de acuerdo con eso, que la parte física sí que fue en un periodo muy específico de "ahora vamos a trabajar este tema", pero la parte de curas más emocionales o no físicas,

sí que se han tratado para mi como algo transversal: casi en todas las dinámicas casi todos los días han salido cosas. Y no sólo por parte de los y las profes del curso, sino ya desde nosotros y nosotras, desde nosotros generar un “punt lila”. Que se han trabajado como algo un poco más transversal y a lo mejor no se le ha dedicado un momento específico a hablar de ello.

P7: Estoy super de acuerdo y he tenido la sensación que siempre que se ha tratado de cuidados han sido por parte de formadores y formadoras, han sido siempre las formadoras (mujeres) quienes han indagado más en trabajar eso. Hicimos perspectiva de género, pero también en las otras etapas que se han tocado estos temas, ha sido siempre el personaje femenino quien ha tocado ese tema. Opinión personal.

Els que heu parlat fins ara, si haguéssiu de dir si s’han tocat gens, poc, bastant o molt, què diríeu?

P3: Depende de si nos referimos a las curas emocionales o físicas, digamos?

Doncs referint-nos a les emocionals.

P3: A ver, es raro. Es lo que decía Marc, que de forma transversal sí que se trabajaron, pero yo creo que sería interesante que también se hubiera dado un contenido concreto o incluso una etapa. Por parte de los contenidos propuestos, por parte del índice, poco.

Tothom: Sí, poco.

P3: Sí, poco. Salió entre nosotros.

P1: Igual crec que ha passat molt que, sí que ho hem tractat molt superficialment això de tot el tema cures, però que llavors s’han donat situacions en què s’ha vist que tampoc s’han portat a la pràctica. Teòricament sí, però en la pràctica potser no tant -ja entrant en qüestions del grup de participants de la formació-. Llavors, és una mica complicat perquè encara dona més la sensació que no s’han treballat prou. Llavors, per mi, també és poc.

P6: Jo diria poc per dos motius. L’un, perquè en l’etapa s’ha dedicat per mi molt temps en alguns temes que per mi no era necessari dedicar-hi tant temps, i a les cures se li ha donat molt pocs: a nivell teòric per dir-ho d’alguna manera i a nivell pràctic, també poc perquè m’ha donat la sensació que s’ha posat per davant assolir el contingut de la matèria que s’havia de donar dins l’horari, que parar o eliminar algunes coses per donar espai a unes cures.

P5: Yo estoy pensando que también es difícil trabajar estas cosas de manera concreta. La única manera que yo pienso que lo podríamos hacer es practicando más. En el role playing, por ejemplo, que es una cosa que hemos trabajado mucho, es muy difícil que salgan las cosas que salen, porque estamos en un sitio muy seguro. Las cosas malas van a salir cuando partimos, o sí que hay un problema. Entonces sí que es necesario, pero estoy pensando cómo podrían hacerlo, que es algo difícil de hacer. No sé si estáis de acuerdo.

P7: Sí.

P4: A a mi em surt un exemple de cures poc tractades. En molts moments en què hem estat participant, la resposta que se'ns ha donat davant una cosa que hem fet, per exemple en role playings, a vegades ha sigut una mica agressiva d'“això no s'havia de fer així, si no aixà”, amb poca cura i crec que hi ha hagut per part d'alguns formadors en concret poca cura. D'una banda, es parla que s'ha de fer tot molt cuidadosament, comunicant-nos amb les persones amb què estem treballant molt cuidadosament, teoria que ha anat sortint en totes les etapes, jo crec, però després a la pràctica jo he vist gent ratllant-se o jo mateixa m'he sentit com “doncs potser no opinaré perquè aquest formador em cardarà un zasca que flipes” i per mi això... és a dir, ja pots anar parlant de cures que si després no les exemplifiques tu mateix, no...

Això que comenta la Núria, la resta penseu que també és algo que ha passat?

P3: Sí, un poco hipòcrita este tema.

P7: Sí. Jo penso que és contradictori, perquè recollint el que deixa la Bruna, molts cops estem parlant d'adaptabilitat i improvisació quan fem un taller o alguna cosa, i després tenen uns continguts que veuen que se'ls hi acaba el temps i volen donar-los tots igualment i, en comptes de fer això que dèiem de tallar i potser aprofundir més en allò que s'està explicant en el moment, que potser està sortint bé i hi ha espai de debat i per allargar-ho més, es vol fer tot i s'ha de córrer perquè no hi ha temps i es vol arribar a tot.

P2: Jo crec que diria bastant pel que fa a grup, no dins la formació, sinó que molts espais de cura han sorgit de la cohesió i el vincle que s'han generat en el grup, on sí que hem trobat moments de cura. I també coincideixo amb poc per part de la formació. La part que penso que es pot destacar més positivament és aquesta d'introduir les dues persones que facin el recull o punt lila de cada sessió, assenyalant tot allò que en matèria de perspectiva de gènere i inclusió podria haver-se pogut millorar. I si aquesta part hagués estat present des d'un inici, penso que hagués estat fantàstic.

- **La següent pregunta mig l'heu comentat, a través d'exemples. Creieu que aquestes cures existeixen o són visibles en la intervenció social? Com es materialitzen? Teniu algo més a afegir respecte de la intervenció social i les cures com s'hi il·lustren?**

P4: Jo crec que ja s'ha anat comentat, sí...

Tothom: Sí.

D'acord, doncs ja arribem a l'última pregunta. Aneu bé? Esteu bé?

Tothom: Sí.

P3: Gracias por el agua.

P7: I les galetes.

Tothom: Sí!

- **De quina manera penseu que les cures poden ser útils dins del circ social? Com les implementaríeu en el curs? Per exemple, algunes heu comentat en els continguts, altres en els role playings... Com penseu que seria una bona manera d'implementar-les.**

P4: Per mi més que útils, són imprescindibles, les cures. Crec que no ha de ser un contingut més, sinó una cosa que hi sigui tota l'estona. No sé com explicar-ho. Per mi no es tracta tant de dedicar dues hores a parlar de cures perquè llavors no hi ha l'exemple i no serveix per res, sinó que seria més una cosa de revisar els formadors com expressen les cures i com "ens tracten" a nosaltres. -Gisela posa "com ens tracten" entre cometes- perquè no és que no ens tractin bé, sinó que crec que és una cosa que tracta de fer un treball interior i anar cap endins perquè ells puguin ser l'exemple d'això, més que poder estar dues hores parlant només de cures.

P3: Sí.

P4: Crec que les cures han d'estar tota l'estona, totes les etapes i en totes les coses que fem ja sigui també el que deien la Bruna i l'Helena, d'adaptar-als als tempos, a què està passant al grup... Crec que és una cosa que és imprescindible i ha de ser palpable tota l'estona i a tot arreu. I ja està, no m'allargo més .

P6: Més u.

P5: Complementando lo que ha dicho Núria, cuando con Marc nos fuimos a Chipre a hacer un taller de circo social, establecimos una palabra para que, si alguien se sentía mal, o quería parar la sesión para explicar algo -en momentos hay intensidad de lo que pasa- pudiéramos decir la palabra y todos paraban. Eso es un ejemplo de tener algo que está vigente durante toda la sesión, que muestra que tenemos ya en la cabeza esta cura, que siempre tenemos en la cabeza que puede pasar. Eso podría ser un ejemplo en que, no dedicas dos horas a hablarlo, pero es una manera simple de ponerlo sobre la mesa y en cualquier momento quien lo necesite lo puede utilizar.

P3: Es lo que decíamos. Creo que estamos todas de acuerdo en que es necesario que sean transversales y que estén presentes todo el rato, entonces sí que es complicado pensar en dedicarle unos minutos concretos o una tarde a trabajar esto. Pero un ejemplo de lo que se podría hacer, más relacionado con el ejemplo que ponía ahora Adreas, sería el primer fin de semana en la primera etapa, cuando se introduce un poco el curso, hablar de que se quiere generar un espacio seguro donde haya curas y poner un par de recursos. Es decir, quizás hablarlo más al principio para que se pueda mantener el resto de la formación, de forma transversal para que esté presente siempre. Bueno creo que me estoy repitiendo...

P2: Sí.

P1: Sí, sí.

P5: Bueno, es como el tema de género. Hemos tardado cuatro sesiones para hablarlo en concreto. Podríamos hablarlo al principio, también rápidamente, que vamos a tener dos personas que observen con las “gafas lilas” lo que esté pasando a nivel de género, y las cosas que salieran las podríamos hablar también durante la sesión de la perspectiva de género. Nosotros hemos tardado mucho, durante las cuatro sesiones que han pasado que todavía no habíamos tratado la perspectiva de género, a lo mejor han pasado un montón de cosas que no hemos notado tampoco.

P2: Y se podría incluir que no sólo se observara la perspectiva de género, sino inclusión en general, incluyendo también otros temas. También se me ocurre que se podrían implementar las rondas emocionales, para dar un poco más de acogida entre etapa y etapa. Sí es verdad que estuvieron muy bien las dinámicas de cohesión y presentación de la primera, pero a lo mejor alguna de cómo estamos cuando empezamos una etapa -que normalmente se comenta informalmente- ayudaría a que las formadoras pudieran respetar más el estado de cada persona. Es decir, a veces he visto más de una participante que, delante una situación de malestar físico o emocional, tenía que ir a la formadora y comentarlo. En vez de eso, si desde el principio se genera un espacio donde se puedan dar alternativas si no puedes participar tan activamente -porque es una formación que tienes que estar muy presente- dejando claro desde el principio la posibilidad de adaptación, creo que sería más fácil.

P5: Sí.

P8: Sí, sí.

P6: Total.

P3: Ahora lo que dijo Carla me hizo pensar en los momentos en que pienso que más faltaron las curas. Para mí fueron esos en que, por temas que trabajamos, por ejemplo pasó mucho en el día de género, se generó un ambiente intenso, en que salieron emociones a la luz. Para cambiar a un tema distinto, me pareció que habían cambios muy bruscos. No puedes sacar un tema que vaya a generar emociones fuertes e intensas y después cambiar y decir “ahora haremos otra cosa”. Hubo momentos en que ya no estábamos para el tema que viniera después. Se podría tratar un poco más como nos estamos sintiendo antes de pasar y cambiar a otra cosa.

P6: Yo cuando dije antes -en la tercera pregunta o así- que hubo momentos en que se pusieron por delante la temática antes de las curas me refería totalmente a eso que has dicho tu. Igual eran momentos muy difíciles para todos, y para algunas personas que les tocó representar alguna situación incluso podría ser más, y se descuidó totalmente esta parte que para mí era importante que se cuidara, y no se cuidó.

P5: Además, con lo de género, que es un tema que me toca mucho, había también esta

narrativa de que iba a ser una sesión de temas muy graves y había la intención de explicarlo, pero en la práctica hacíamos esto: abríamos un melón y después no lo curas como melón.

P1: También creo que no se tuvo la cura de preguntar si nos sentíamos a gusto haciendo el rolle playing. Sólo era interpretarlo, pero a lo mejor alguna persona se sentía incómoda de verdad haciéndolo, o le tocaba personalmente en algún aspecto... Eran temas delicados de tratar y también se tenían que tener curas previas y si alguien no se sentía a gusto que pudiera salir del espacio, por ejemplo, que esto tampoco se comentó. Son temas que pueden afectar personalmente y es importante tener una cura previa y no sólo después cuando han sucedido las cosas.

P6: Total.

Alguna coseta més voldríeu comentar?

P4: Jo vull comentar una cosa que se m'ha oblidat abans, que no té res a veure amb aquesta pregunta. Abans quan comentàvem coses que faltaven a les coses que ens envien escrites, als apunts diuen que hi ha dinàmiques però no els jocs; jo sempre m'he liat amb què són cada cosa perquè ho barrejo tot, i era súper caòtic pensar què faltava per poder-ho apauntar. És a dir: crec que si ens volen enviar tots els apunts -que és súper guai perquè així pots viure el que està passant-, que ens ho enviïn tot. Però unes coses sí i les altres no, crec que és molt més lio perquè et fa estar pendent en què falta. Crec que és important que si donen tanta importància tant a la dinàmica com als jocs, que ens passin les dues coses per escrit, que ells ja ho tenen per escrit.

P3: Yo me acordé de lo que quería decir antes, que tampoco tiene que ver con eso. Cuando hablamos de lo que había escrito en la página web y las expectativas que teníamos, me dejé que es confuso qué perfil tienes que tener para que el curso te sirva o te sea útil. Igual podría estar más concretado... Ya se que ponía "puedes venir tanto del mundo social como del circo" pero yo por ejemplo que del circo no venía nada, mi ejemplo es uno de los extremos -casi todo el mundo tenía un pelín de cada parte- y me hubiera parecido útil saber un poco de circo antes de venir. Sí que aprendí cosas a lo largo de la formación, lo básico, pero podrían concretar más "puedes venir igual, pero que sepas que se va a trabajar esto y esto". Podría estar más detallado el perfil antes de decir si quieres venir.

Doncs volia fer-vos una última pregunteta per tot el que heu estat comentant ara al final. Heu comentat que les cures eren "imprescindibles", bueno, algú ha fet servir aquesta paraula per descriure-les, i transversals en tota la formació. Andreas bé? -per l'idioma.

P5: Sí.

Llavors, creieu que com a matèria de circ social, seria també interessant treballar com al circ parlem de la cohesió de grup... treballar les cures? Creieu que seria interessant saber com fer-ho?

Tothom: Sí.

D'acord. Doncs si voleu comentar alguna cosa per acabar...

P2: De fet, hi ha la pedagogia del cuidado. No sé molt bé com es diu, però existeix i podria ser també un contingut com a tal per afegir a la formació.

P5: Si existiera, tendria que ser interdisciplinar també; gènere, racisme, edat...

P1, P4, P2: Sí.

P6: Sí, hi estic d'acord.

Dono per finalitzat el focus grup. Moltes gràcies per participar, m'ajudeu molt amb l'objectiu del meu treball. Us heu sentit a gust?

Tothom: Sí!

Annex 6. Transcripció d'entrevistes

Entrevista 1. Aïda Ballester

Dades Sociodemogràfiques:

Nom: Aïda Ballester

Edat: 32

Gènere: Mujer

Professió: Tècnica comunitària al Pla Comunitari de Roquetes

Relació amb el circ social: Des de l'Ateneu Popular 9 Barris, a través d'unes pràctiques d'un màster i per la tesi doctoral sobre el circ social i el treball social analitzant una experiència de circ social. Col·labora amb l'ateneu des de la comissió de formació i circ social i actualment està més vinculada a la formació de formadores i a l'àmbit de recerca.

1. La formació inclou continguts propis del món social i del circ. Creus que s'ha aconseguit trobar l'equilibri entre els continguts necessaris dels dos àmbits?

En relació amb la primera i a aquest equilibri entre el món social i el circ, jo el que et diria es que a la formació de formadores partim que falta temps per poder treballar tots els continguts amb profunditat. Són diverses càpsules, però ens obliga a donar pinzellades i a animar a les alumnes que busquin informació o amb la mateixa interacció que fan entre elles, que dialoguin i ampliiïn els seus coneixements. També aportant els seus, que aquesta part per nosaltres és molt important. Cal també tenir clares de les expectatives, que és una formació que és no reglada i llavors si algú vol aprofundir més, ja passariem a altres formacions tipus màsters o altres formacions dels dos àmbits, universitaris o bé d'escoles de circ especialitzades en això.

Llavors, tenint en compte que és una formació que tenim poc marge i que són dos àmbits molt grans i podem fer varis anys de formació en els dos, crec que hem trobat bastant bé l'equilibri. Sobretot aquest any, perquè s'han introduït les càpsules de les disciplines de circ que ha fet equilibrar una mica la balança. Crec que això ho tenim pendent, avaluar com ha anat i poder introduir en qualitat i no sobresaturant l'alumnat, però introduint-ho per millorar la formació.

Aquí m'agradaria dir que un condicionant molt important és el perfil de l'alumnat. Cada any tenim un perfil de l'alumnat diferent, pot ser que vingui gent més del món del circ o més del món social i llavors la seva demanda és diferent i les seves necessitats, per tant, poden ser també diferents. Fer canvis cada any a la formació és complex, llavors intentem respectar la base de les competències que tenim treballades i de la proposta que fem perquè és el que creiem que són els mínims que s'han de donar i són les pinzellades perquè la gent tingui una base compartida.

2. Centrant-nos en els continguts propis del món social, en matèria d'educació, penses que falta o sobra, o que es podria millorar o complementar, algun contingut de la formació?

Aquesta és una resposta molt personal, però a mi m'agradaria indagar una mica més en els estils d'aprenentatge. Crec que estan apareixent noves metodologies, nous models, no sols aquí a l'estat si no fora; vaig estar a Xile i déu n'hi do a Llatinoamèrica tot el moviment que hi ha sobre aquest tema. És una cosa que no sé, no m'ha donat temps temps... no tinc els coneixements, però m'agradaria llegir,

m'agradaria conèixer una mica més i m'agradaria debatre sobre això i debatre-ho amb l'equip de formadores. Tenir aquest espai crec que seria interessant i crec que podríem fer una revisió d'aquest apartat.

També, igual que he dit abans, qui surti de la formació no sortirà sent educador o educadora social, això cal tenir-ho en compte també per no generar expectatives o no ser curiosos amb la formació que estem donant. Però si hagués de dir algo seria això.

3. Ara voldria que parléssim de les cures o “cuidados”, de l'ètica de les cures. Què són per a tu les cures? Com les definiries?

Què són per mi les cures? (riu) Per mi crec que és la pregunta més difícil. Crec que per mi és una responsabilitat que tenim com a societat. No sé com definir-ho, però jo sentir-me cuidada, tenir una sensació de sentir-me a gust, sentir-me còmode, sentir-me escoltada, sentir-me respectada... i quan és cap a l'altra, també espero poder ser així, una persona que es preocupa, que està atenta i que acompanya. Sense arribar a un punt paternalista, també això és important. No sé que més afegir en aquest punt, només que crec que és un equilibri difícil entre nivells, però que cal tenir-los tots en compte, no sols el físic sinó l'emocional, el relacional, el social... bueno, és buscar aquest equilibri per aconseguir una cura més completa, per dir-ho així.

4. Situant les cures en el treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, com d'importants o necessàries creus que són en el circ social: molt, bastant, poc o gens? Si us plau, argumenta la resposta.

Jo crec que molt, òbviament. Són molt importants les cures. I en el circ social, venim d'aquí. Ens agradi més o menys, el naixement d'aquesta metodologia del circ social, partim d'un treball realitzat amb joves en risc d'exclusió social o en risc de vulnerabilitat. Per tant, era assenyalar que no tenien les condicions per tenir una vida, doncs això, plena, amb cura i amb possibilitats i així. I, per tant, es fa també aquesta tasca per transformar aquesta realitat, que puguin visibilitzar-se les capacitats i habilitats d'aquests joves. Jo crec que una mica el circ social ve d'aquí, de posar la cura al centre. També té relació amb tota la metodologia que hi ha al darrere: el tema del risc controlat, la seguretat física i emocional, la metodologia de treball en cercle on ens reconeixem, on ens mirem, no?, aquesta mirada perifèrica de veure com estan els altres, però que a la vegada em miren a mi... em sento part d'aquesta cura col·lectiva. Llavors, jo també jo crec que sí.

5. Quina presència real creus que tenen les cures en projectes de circ i circ social? És suficient? Si us plau, argumenta la resposta.

Depèn del projecte. És difícil fer una resposta generalista de tots els projectes del circ social perquè no els conec. Però en els projectes que coneixem, i concretament amb l'Ateneu, les cures estan presents de manera transversal. Amb tot el que he dit abans, no sols de la metodologia, sinó també la raó de per què existeixen, avaluar-los, qüestionar-los... bueno, una mica això. Això no obstant, és veritat que estem vivint uns moments molt xulos, jo crec, on s'està incorporant la perspectiva de gènere o la perspectiva feminista i potser si que d'aquesta manera de treballar les cures, s'ha treballat molt de manera implícita: el circ ja té uns elements que ja afavoreixen generar unes dinàmiques de cura, i és molt important que existeixi aquesta manera de fer tan implícita, però crec que aquests

models que estan apareixent ara, estan fent que sigui més explícita. És assenyalar-ho i treballar-ho, no sols en la intervenció sinó també en la coordinació de l'equip de formadores, en el projecte, en com es relaciona amb la comunitat, en un posicionament polític en l'àmbit social. Bueno, crec que està agafant una magnitud que deunido, que és un repte. Per això, en aquest sentit, jo crec en la societat s'està treballant aquest tema i els projectes de circ social no són aliens a aquesta societat on està immersa, i per això també ho he de treballar. Hem de treballar en el sentit d'identificar coses que ja ens van guais o que estem fent bé, però també identificant aquelles en què calen una reflexió i un canvi de com fer-ho.

Amb això del fet que estem immersos en una societat, no estic justificant que no ho tinguem ja superat o que ja siguem excel·lents en aquest tema, però sí contextualitzar les dificultats que podem tenir, i que són moltes en contra. No obstant això, crec que sí que és important treballar-ho i ficar el focus, treballant-ho, com deia, de manera explícita.

No sé si m'he enrotllat molt en aquest punt o si s'ha entès... Si no s'ha entès em dius.

6. Penses que, com a contingut, les cures estan molt, bastant, poc o gens presents en la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris? Si us plau, argumenta la resposta. En cas que la resposta sigui negativa i pensis que cal introduir aquest contingut, com ho faries?

Primer parlaré a nivell general com a ateneu, que òbviament com he dit abans, queda feina per fer perquè això és un procés de revisió, de qüestionament, de debat, d'arribar a consensos, d'aterrar a la pràctica les propostes... i queda feina per fer. Però l'Ateneu aposta per això; hem tingut diferents espais on s'ha apostat per això i s'han fet accions, tant a nivell d'intervenció, com són formacions o debats o avaluacions amb el professorat, tant a nivell de sector com en PIC -el pla d'impuls del circ-. M'estic basant molt en la perspectiva de gènere i feminista, amb el tema de les cures, ho dic perquè em situo des d'aquí.

S'ha fet també, en totes les àrees i no tan sols formació social sinó també en programació i creació, s'han fet debats sobre el paper que tenen les cures en el procés de creació... Bueno, que s'han fet moltes coses. No obstant, cal aterrar-ho i passar dels debats a la pràctica.

Ara ja a la formació de formadores, si fem una revisió dels últims anys, per exemple la càpsula de gènere ha anat guanyant espai mica en mica, se li ha donat una volta a des d'on ho treballem, què volem treballar, què volem assenyalar... són feines que ha estat guai anar fent, però ens queda feina. De fet, òbviament, podríem fer una formació de formadores, exclusivament parlant d'aquest tema, però llavors torno a les preguntes inicials; com busquem l'equilibri de què el missatge sigui aquest, que si voleu fer un projecte de circ social, això ho heu de tenir en compte igual que heu de tenir en compte fer un pressupost o alguna altra cosa. No m'estic atrevint a posar això a un nivell o un altre, estic dient que són temes que s'han de tenir en compte i s'han de treballar i l'oportunitat que tenim a la formació de formadores és això, és assenyalar-ho, és ficar el foc, és intentar generar debat o reflexió i que els i les alumnes que passen per la formació després li dediquen un temps a llegir, a debatre, a compartir i amb el seu equip del projecte a tenir-ho en compte.

Què quedaria per fer? T'he de dir algo així més concret que quedi feina per fer? Crec que les dones tenim un pes molt important en aportar aquesta mirada, que és un tema que ens toca i ens afecta directament. Seria interessant que els nostres companys també fessin feina en aquest sentit i es revisessin, es deconstruïssin i bueno, crec que aquí m'agradaria que aquesta tasca fos més compartida, potser. I després, m'agradaria acabar de concensuar com fem l'abordatge d'aquest tema, perquè sí

que podem donar pinzellades, però com abordem una situació de violència?, o com fem explícit actituds o comportaments dins del mateix grup d'alumnes, on algunes reaccions o comportaments són part d'aquest model heteropatriarcal, amb els seus estereotips? Costa molt, i no sols en aquest tema sino amb altres també, costa en una formació tan atapeïda poder parar i dir: "ei, què ha passat?" i abordar un conflicte que pugui passar amb el grup d'alumnes, perquè també necessites temps per fer-ho i que no se senti la persona assenyalada i que hi hagi un procés d'aprenentatge per a totes. Penso que són temazos i estem ahí pensant com fer-ho.

Jo diria això, però qualsevol cosa estic a la seva disposició per qualsevol tema. I res, moltes gràcies i amb moltes ganes de veure el resultat del teu treball! Una abraçada i bona setmana.

Entrevista 2. Beatriz Contreras

Dadas Sociodemogràfiques:

Nombre: Beatriz Contreras

Edad: 57

Género: Mujer

Profession: Docente de teatro

Relación con el circo social: (experiència com a tallerista de circ social en projectes en l'Ateneu Popular 9 Barris i és docent de la Formació de formadores de circ social).

1. La formación incluye contenidos propios del mundo social y del circo. ¿Crees que se ha conseguido encontrar el equilibrio entre los contenidos necesarios de los dos ámbitos?

Yo creo que hay bastante equilibrio. Es una formación que está muy repensada, muy supra elaborada sobre estos mismos términos, o sea, tiene referencias importantes de gente que elabora todo este trabajo en Estados Unidos y en Europa, y se ha ido captando contenidos y pasándolos por nuestras propias experiencias y han sido reelaborados estos contenidos por la experiencia... entonces, yo creo que se ha llegado a ese equilibrio; que está bastante equilibrada para los objetivos que tiene la formación.

A veces la gente nos dice que está desequilibrada en favor de lo social y que hay en realidad poca actividad de circo, pero claro, esta es una estructura que, para la carga horaria que tiene y la forma en cómo está estructurada, yo creo que está bastante nivelado. Nivelado en el sentido que los conocimientos de las destrezas circenses se supone que se buscan en otro lado, que no te vamos a formar aquí porque es inmensa y implica habilidades, lo que implica tiempo, espacio y dedicación exclusiva a esto para poder tener esta habilidad. Entonces, creo que considerando los objetivos de la formación, está bastante nivelada, en ese aspecto.

2. Centrándonos en los contenidos propios del mundo social, en materia de educación, piensas que falta o sobra, o que se podría mejorar o complementar, algún contenido de la formación?

Yo creo que a veces hay mucha gente que viene de lo social que de repente se encuentra que le estamos explicando fenómenos sociales. Entonces es como “bueno, esto me lo he estudiado cien veces y lo tengo de memoria” pero es un contenido que la gente del circo no maneja y son contenidos bastante básicos, sobre todo de educación y de lo social, que la gente del circo debe tener en cuenta. Por ahí nos pasa esta cosa. Por ejemplo, el background de la gente de circo no lo tiene la gente de lo social. Entonces a lo mejor a la gente del circo le decimos, “vale, aquí vamos a hacer malabares de tres pelotas” y la gente ya lo sabe hacer, que es muy evidente... Es decir, hay carencias para unos y carencias para otros, pero en la medida que esto es una formación que es bastante de conceptos básicos, para dar herramientas para que tú puedas tener una cosmovisión, entiendo las incomodidades cuando te vienen a contar estas desigualdades. A mi me pasó lo mismo, cuando yo hice la primera formación del circo del sol dijo “mare de déu que aburrimiento, esto” porque yo vengo de la educación y tengo una formación de circo muy acurada, y entonces esto me aburría. Pero también entendí cual era el objetivo de esta cosa, y el objetivo tiene unos contenidos mínimos que aunque veamos que hay gente que ya los sabe, hay gente que viene del circo que no. Hay que repartirlo y yo creo que se tocan una cantidad de conceptos generales que hacen a la totalidad.

3. Ahora quería que hablásemos de “las curas” o los cuidados, de la ética de la cura. ¿Qué són para ti los cuidados? ¿Cómo los definirías? Como término amplio.

Yo soy activista y militante feminista y entonces, para mi, tiene que ver el concepto de evitar la cuestión de la confrontación, evitar la cuestión de la competencia, evitar la cuestión de las jerarquías... Hay una construcción sociológica que ha hecho el patriarcado y el capitalismo que son una estructura que, para nosotros es pura violencia. Absolutamente violencia en todos los ámbitos. Para mí, yo me adhiero en esta ideología porque tiene especial énfasis en la justicia y en el cuidado de la sociedad como una sociedad que interactúa, se comunica, no es violenta, usa formas de comunicarse que no son violentas... para mi tiene que ver todo esto con esta ideología. Me parece que es como el alma de la cosa, tiene que ver con no estar de acuerdo con toda esta estructura que obvia, se salta toda esta parte de comprensión de las personas como seres humanos gregarios y creo que es individualista absolutamente. Entonces, mi concepto de la curas tiene que ver con el cuidado de volver a los grupos, de hacernos cargo de nuestras vidas y nuestras funciones sociales más básicas, como las funciones reproductivas, de crianza, de reparto justo... para mi son estas cosas de no estar de acuerdo con el centro neurálgico del capitalismo y sobre todo el patriarcado. Es como sería el negativo y el positivo, pues exactamente esto.

4. Situando los cuidados en el trabajo para la salud y el bienestar, sobre todo emocional, tanto individual como de grupo, ¿Cómo de importantes o necesarias crees que son en el circo social? Te pediría que primero dijeras si mucho, bastante, poco o nada, y después que lo argumentaras.

Yo creo que mucho, que son muy muy importantes.

Creo que la actividad específica del circo es una actividad de riesgo físico en primera instancia. También tiene riesgo emocional, porque cuando tu no consigues lograr el cometido de la destreza puedes provocar frustraciones, resentimientos, angustias... una variedad de sentimientos que son también adaptativos. Entonces, tenemos que empezar a entender y poder gestionar esta forma de sentimientos y me parece que se trata de asumir el riesgo como un elemento detonador para poder trabajar estas emociones. A veces esto sí me sale o esto no me sale, porque gestionar el triunfo o el

“estoy ganando, estoy haciéndolo bien, me supero cada vez”, también tienes que gestionar estas cosas. El circo me parece que es una herramienta fundamental y que es muy importante el cuidado físico, que quiere decir tener las habilidades para gestionar el cuidado físico en cualquiera de las instancias con las personas que vienen a aprender, y gestionar el cuidado emocional, de las personas que aprenden y de las persona que gestionan esta cosa. Porque las que gestionamos y trabajamos, también tenemos que tener un cuidado sobre nosotras que haga que podamos ser eficientes en esto, que no sea el típico “voy a dar una práctica de trapecio y cuando acabo tengo rota la espalda”, a este nivel. O “me da un colapso por qué no puedo gestionar esta clase”. Entonces, me vuelvo a mi, reviso cómo lo gestiono, mis saberes, si necesito ayuda, busco supervisión... todas estas formas de gestionarnos para que podamos después cuidar a la gente que viene a aprender. Que tengamos las herramientas para cuidar y además para enseñarle a la gente que tiene que cuidarse a sí misma y en el grupo, es una dinámica que es imposible separar. La gente que viene a aprender sus habilidades y en este proceso aprende también a cuidar a las demás, y así. Es un fractal, es interminable.

Muy interesante. Quedan ya solo 2 preguntas.

- 5. ¿Qué presencia real crees que tienen los cuidados en proyectos de circo y circo social? ¿Es suficiente? Es decir, antes hablábamos de cómo de importantes creías que son, y ahora de si realmente están en los proyectos de circo y circo social, de si son suficientes los cuidados que hay?**

Debo decir que cuando empezamos este proyecto vi muy claramente que había muchos problemas, que había muchísimos problemas en la práctica de la gestión del cuidado, de la forma, del montaje de los aparatos... veía muy claramente dónde estaba el problema.

En la formación?

En los distintos talleres de circo. Por ejemplo, la gente que montaba talleres en cualquier lado. Había unos problemas terribles de autocuidado, del cuidado de las personas que están interviniendo, tipo “venga cuélgate así y ale...” Y es como “¡No, por Dios!” Y eso era algo que realmente me impactaba muchísimo, como también nos pasó a la gente que empezábamos a aprender en la escuela de circo al principio. Era como “madre mía, cómo enseña esta peña!” Y decían “venga, suéltate!” Y yo pensaba “no, me voy a soltar cuando sepa con qué mano me voy a soltar”. Al principio creo que la cosa era bastante evidente que hacía mucha falta y que había una carencia terrible, pero yo creo, con el paso del tiempo, los últimos 15-20 años esto... claro, en los últimos 10 años ha sido cada vez más obvio. Ha sido un proceso en que la gente se ha ido formando, se ha ido actualizando, ha ido entendiendo los procesos de seguridad, de trabajar los procesos de seguridad y con cura, y yo creo que eso ha ido evolucionando en el tiempo y ahora estamos en un nivel bastante aceptable de la cosa, pero yo creo que se puede mejorar todavía. Creo que la gente necesita, aunque hay un consenso mayor de que es necesaria una formación, de que son necesarias no sólo las formaciones estructurales de la técnicas, sino una formación que traspase la técnica y que tenga una cosmovisión más grande, no sólo de tirar tres pelotas... Sobre todo las personas que trabajan en el ámbito educativo y en lo social. Yo creo que esto ha evolucionado mucho, que todavía se pueden hacer muchas cosas, pero creo que, como grupo o gente que está en el mismo ámbito, creo que hay una intención de mejorar la cosa siempre. Creo que ha evolucionado y se presta atención a ello. Por ejemplo, la primera vez que yo les dije “vale, es que a las niñas no las nombra nadie” las niñas no son los niños, las niñas son las niñas y los niños son los niños y nadie las nombra. Era como esta cosa de “qué dices! ¿Cómo va a ser un estudio

antropológico? ¿Pero qué es esto, las cavernas? ¡Pero qué dices! ¡Esto es una cosa rarísima! ¿Esto de dónde ha salido? ¡Yo hablo como me da la gana”, reacciones así. En cambio, ahora estos procesos están superados en cierto modo y se entiende que hay que hacer unas formaciones mucho más amplias y que amplíen la cosmovisión. Y eso te da, claro, más herramientas y es mejor para todas.

Súper. Pues ya llegando a la última pregunta,

6. Te quería preguntar si piensas que, como contenido, los cuidados están mucho, bastante, poco o nada presentes en la formación de formadoras de circo social.

Yo creo que están bastante presentes. Desde que en un momento se tomó la decisión de trabajar el género ya me pareció algo...

¿Porque al principio no estaba, no?

No, no, no... en absoluto. Nada. De hecho me acuerdo, hace 5.000 años antes de Cristo (se ríe), cuando vino por primera vez el Circo del Sol a hacernos la formación, nosotras ya teníamos todos los recursos que ellas venían a darnos y era sobre la estructura de cómo enseñar. La gente que hicimos las primeras formaciones entendíamos que lo que había que hacer era sistematizar lo que estábamos haciendo, porque es lo que estábamos haciendo, no había ninguna novedad. Y cuando vinieron a ofrecer la segunda formación, me acuerdo claramente que Juanillo me dijo “bueno, y ahora ¿Qué pedimos? Porque todo lo que nos han dado nosotros ya lo tenemos, ya tenemos este background y quieren hacer esta formación con nosotras, pero ¿Qué les pedimos?”. Entonces, yo que estaba en el comienzo de mi lucha feminista, pensé “bueno, que nos vengán a dar una sesión de género” y los llamamos y les pedimos esto. Bua, fue fallida, absolutamente, porque no tenían ni idea de lo que estaban hablando, y el género se remitía a “en una clase hay chicos y chicas juntos” y era como “okey” (se ríe), nada que ver. Nada de análisis de superestructura, muy fallido. Aprendimos otras cosas, intercambiamos otras metodologías, pero el tema en sí mismo no fue bien. Entonces, sí que, con el tiempo, hemos ido más o menos estructurando esta cosa y se han hecho cada vez más presentes. Sabíamos que el tema de la seguridad y el tema del género no estaba en ningún lado, era cómo “vamos haciendo”. Yo estaba en la formación de la Central del Circ dando unas sesiones de seguridad, para anclar aéreos, de práctica y didáctica de aéreos, y pensaba “este tema no está en ningún lado”. Tenemos que trabajar la seguridad y tenemos que trabajar el género. O sea, tenemos que trabajar toda la parte de cuidar; es decir, la seguridad no es explicar las figuras y ya está.

Entonces, fueron dos temas que fueron apareciendo. No fue al principio. Al principio, las formaciones no tenían estos temas y yo creo que lo fuimos entendiendo como una necesidad. Hemos hecho un trabajo interno, nosotras, de transformación y de trabajo interno de todo el equipo para poder entender que estas cosas eran necesarias y que eran las patas que cojeaban de este proyecto. Y también la mirada que tenían el Circo del Sol o Caravan, que no tenían en cuenta estas cosas, ¿sabes? Nosotras estamos muy contentas con esto. Por ejemplo, ahora nos llaman de un circo en Italia y nos dicen: “nosotras queremos saber esto que habéis puesto aquí, o sea lo que habéis trabajado de neurociencias, de seguridad, de género...” porque son cosas que hemos añadido nosotras, que hemos visto que eran necesarias. Se supone que desde el Ateneo tenemos una mirada muy centrada en la cura, una mirada que es básicamente anticapitalista de la cosa, no centrada en explotar a las personas, sino en cuidarlas y en el principio de justicia.

O sea, crees que están presentes como contenido, tanto en la metodología o didáctica que se usa, es decir, dinámicas y juegos, como en lo más teórico también?

Sí. Yo lo que creo es que nosotras como personas todavía necesitamos hacer procesos... Bueno, es muy clásico que cuando empezamos a hablar de feminismo o de género, parece que sólo las mujeres tenemos la capacidad y los tíos se quedan como "bueno, hacedlo vosotras", ajenos a las cosas y es como "no...". Por otra parte, me parece perfecto (se ríe). Lo que quiero decir: hay mucha gente que ha hecho su proceso. Tú tendrías que haber visto "la caverna", que hasta que hemos hablado de los temas y hecho nuestros propios procesos para poder gestionar esto... Ha sido bastante guay. Yo he visto la transformación de gente aquí. Por supuesto que yo he crecido y me he formado, pero he visto transformaciones muy evidentes de las personas. En el tiempo, estos temas han sido importantes y centrales y yo creo que sí están aplicados en los contenidos y en la forma de hacer. Yo creo, todavía, que nuestra forma de hacer todavía se puede mejorar muchísimo, pero estamos en ello.

Con mucho, bastante, poco o nada, ¿Cuánto dirías que aparecen?

Yo diría que bastante.

Perfecto. Era para tenerlo y poderlo comparar. Vale, pues esto sería toda la entrevista. Muchas gracias. Si quieres comentar alguna cosa que se te haya quedado...

También tú si quieres preguntarme algo que a veces me voy por las ramas o empiezo con la cosmovisión y nunca llego a la respuesta.

¡No! Me has ido respondiendo todo lo que me interesaba. Sólo que, en esta última pregunta, yo tuve la sensación que desde la observación participante, los cuidados estuvieron muy presentes en la manera de hacer, pero a la vez, cuando se tenía que aterrizar en el circo, para mí, faltó contenido de cómo lo introducimos en el circo. Es decir, sí que en la seguridad física hicimos mucho hincapié, y en cómo está impartida la formación, sí que había escucha, respeto, etc. i eso al final va calando y hace que, al final, las formadoras impartan sus formaciones o talleres desde esta mirada.

Por la experiencia.

Exacto. Es eso que vivirlo después hace que lo reproduzcas, y creo que es muy importante. Pero sí que es verdad que, a nivel de contenido y cómo aplicarlo al circo, creo que hubo mucha explicación de cómo estaba la situación o "statu quo" del género, pero después, a la hora de aplicarlo en el circo, puede que también por el tiempo -porque es verdad que hay tiempo limitado de cada temática- como Gisela, me faltó esta parte de "eso cómo lo trabajo con en el circo o a partir del circo?"

Bueno, ahí por ejemplo hay un apunte -el último apunte del apartado de género- que dice: cómo lo aplico en el circo. Exactamente. Y hay una cantidad de opciones de cómo aplicarlo en el aula, qué cosas hacer, etc. Trabajar en los fines de curso para que los números no sean estereotipados, elegir qué dice la música, que no sean hipersexualizadas, que no traten a las mujeres como productos... esto es todo un curro, porque tienes que escuchar y estar presente, porque si no la historia de no hipersexualizar en las puestas ni repetir roles en cualquier presentación o en las clases -ya sabemos todas la cuestión de dividir por técnicas -, vigilar en las relaciones de los monitores y monitoras que trabajan con profes... La cuestión de trabajar en tándem siempre tiene que ver mucho con las

cuestiones de género: que haya un chico y una chica -profe y profa- en acción y la relación que se establece entre ellos y la cuestión de la autoridad en el discurso y los roles.

Que mas, estoy diciendo los que me acuerdo: el trabajo de montaje y desmontaje de todo, la cuestión que es muy importante hacer hablar a las chicas y yo, por ejemplo, tomo siempre como paradigma que si hay un chico y una chica que quieren hablar, le doy primero la palabra a la chica porque es quien siempre la ha tenido negada. Entonces, la vez que una quiere hablar, aunque el chico lo haya dicho primero, para mí se trata de dar la palabra a las personas que nunca la tienen. En los discursos o cuando quiero decir algo, es como "vale, tú te esperas que está hablando ella", porque los chicos tienen muy internalizado esto de que van primeros en cualquier situación del mundo, y las chicas tienen muy internalizado que no les toca, es decir, la sumisión está en el código genético: "yo espero, yo segunda, etc.". Entonces es cambiar estos patrones, y en el circo más específicamente, la cuestión de quiénes dirigen, quiénes montan los espectáculos, qué tipo de vestuarios se usa, la gestión del material... sabes? No es "los chicos han cogido tal cosa y ya se lo quedan", este tipo de cosas que parecen nada de la vida cotidiana, pero una encima de la otra hacen una enorme torre de injusticia - porque básicamente es eso.

Bueno, que hay un apunte sobre eso, que yo estoy segura de que se podría mejorar, estoy segura de eso, pero cuando estamos hablando esta cosa, sobre todo la perspectiva feminista, es muy importante que tengáis la visión estructural porque hay gente que he escuchado yo en tu grupo diciendo: "claro, ya entendemos que ni feminismo ni machismo" y solo en esto hay una cantidad de errores conceptuales y cosas casposas que mezclan.... Hay que entender primero la estructura. Es muy importante entender esto. Cuando tu ya lo entiendes y tu sentimiento de justicia y de equidad, y que tu no quieres que se repita esta injusticia estructural, entonces después recursos encontrarás. Recursos de justicia, en una clase, básicamente si todas las personas tienen acceso a las mismas cosas y todas las personas que tienen discursos relegados se ponen al centro de la cuestión. Entonces, para ser y para decir, te doy la palabra, te doy la presencia... es muy importante lo de nombrar. Y la otra cuestión que está en los apuntes es lo de las "referentas", ¿Sabes? Es cómo: deportistas del mundo? Ya lo sabemos, es casi un cliché, pero nada sabe nada de ninguna mujer. Es cómo si nunca hubiéramos existido - este es el objetivo de la cosa - que no tengamos nombre. Hay sociedades dónde las mujeres no tienen nombre, son del apellido de... entonces, lo de nombrarlas y tener "referentas", es muy importante. Por ejemplo, en la escuela juvenil ahora vamos a hacer un proyecto en que vamos a buscar a las mujeres que son referencia en el circo en Cataluña, para que los chicos de la juvenil sepan quienes son, por qué son muchísimas. Hay directoras, hay intérpretes... Hay geniales atletas que nosotras no conocemos, pero sí al este de turno, ¿sabes?

Esto, ser nombradas, tratarse con equidad, no con igualdad - la igualdad es una falacia y una mentira - , y tener referentes mujeres, que son los pilares básicos de la coeducación. Porque esto tiene como base... la perspectiva feminista como base es la educación; la coeducación tiene toda una estrategia de funcionamiento y después, claro, creo que tendríamos que agregar a estos apuntes varios apuntes de coeducación. Me has hecho pensar en eso. Creo que claro, si tú también entiendes la coeducación, tú también entiendes cuál es el recurso que puedes usar. Y es un elemento de análisis, un elemento de acción, un elemento de la perspectiva feminista. Y de la coeducación, los pilares básicos son: que las mujeres sean nombradas, que las mujeres tengan referentes mujeres y que las mujeres tengan un trato equitativo dentro del aula.

Sí, yo entiendo que si no tienes o se entiende la estructura base no puedes construir encima...

Y es complicado. Es una estructura que es muy difícil que tenga consenso a la primera. Siempre que empiezas a explicar, siempre tienes que ponerte a la defensiva... a ver esto es así, son estructuras y son análisis sociológicos, no es "hola, vengo y me paso por aquí y me lo invento". Estos análisis sociológicos, que están tan presentes, imagínate en el trabajo que hacemos nosotras, por qué hemos elegido un trabajo social. La justicia social no es algo que se hayan inventado los comunistas, como dice la Ayuso, ¿sabes? -la justicia social es una sociedad básicamente organizada en que todos pueden ser felices dentro de esta sociedad. Mira qué locura (se ríe).

Vale, pues ahora sí, me has respondido todo lo que me interesaba. ¡Y nada, muchas gracias otra vez por tu participación!

Gracias a ti por la confianza.

Claro.

Entrevista 3. Alba Ramió i Güell

Dades Sociodemogràfiques:

Nom: Alba Ramió i Güell

Gènere: femení

Edat: 33

Professió: artista de circ i arts vives - educadora social

Relació amb el circ social: El 2018 vaig acabar la Formació de formadorxs en Circ Social de l'Ateneu Popular 9 Barris. He treballat en diferents projectes de circ social des del 2017.

1. La formació inclou continguts propis del món social i del circ. Creus que s'ha aconseguit trobar l'equilibri entre els continguts necessaris dels dos àmbits?

Fa molts anys que vaig fer la formació i honestament per respondre acuradament aquesta pregunta, necessitaria revisar de nou tots els continguts, que ben segur que han canviat i han evolucionat amb el context. Vull situar des d'on parlo abans que res, i deixar clar que tot el que diré és des de la meva experiència amb la formació de l'any 2018.

Crec que tant pel que fa al concepte de "circ" com pel concepte de "món social" podria ser oportú profunditzar en les possibles (ho dic en plural perquè penso que existeixen moltes interpretacions i que aquesta complexitat és la que pot construir noves teories i pràctiques) significacions actuals i fent això resignificar també la simbiosi, circ - món social. Amb això, estic responnent la pregunta amb un pas previ a si hi ha cert equilibri en la matèria impartida perquè em sembla que fent aquesta reconceptualització potser no caldrà parlar d'equilibri entre dues parts separades sinó d'un concepte nou.

2. Centrant-nos en els continguts propis del món social, en matèria d'educació, penses que falta o sobra, o que es podria millorar o complementar, algun contingut de la formació?

Repeteixo que la meva intervenció no té la informació necessària per contrastar aquesta pregunta i que parlo des de la meva experiència. Penso que tots els continguts propis del món social fonamentats

en teories i en mètodes que ja han existit és adient que siguin part de la formació com a referències; potser podrien ser més àmplies o podrien ser revisades per veure si corresponen amb els objectius de la formació i si ofereixen un ventall prou gran de possibilitats o si, tots parlen d'un mateix mètode i una mateixa perspectiva educativa. Per altra part, crec que és important donar espai a la investigació i la reflexió perquè puguin coexistir continguts i que no continuem perpetuant un discurs unilateral i un espai formadorx-alumnx.

3. Ara voldria que parléssim de les cures o “cuidados”, de l'ètica de les cures. Què són per a tu les cures? Com les definiries?

Des del meu punt de vista, les cures haurien de ser el centre en tot; una nova manera d'entendre el món, una proposta radical per un canvi global de la societat. Haurien de ser el principi organitzador de tot. Limitar la cura, només, en el fet personal i íntim, és escàs i la pràctica no es retroalimenta de tot un sistema interdependent que afecta també en com concebem les cures des d'una òptica personal. La cura ho ha de contaminar tot. Les cures són responsabilitat, comunitat, atenció i independència. No és assistencialisme, ni un deure de les dones, ni una mirada individualista i dependent.

4. Situant les cures en el treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, com d'importantes o necessàries creus que són en el circ social: molt, bastant, poc o gens? Siusplau, argumenta la resposta.

Molt. Com ja he expressat en la pregunta anterior, estic convençuda que qualsevol pràctica ha de ser ideada, creada i executada posant les cures al centre i, per tant, revisant tot el que fem, com ho fem i perquè ho fem amb aquesta mirada, que ha de ser minuciosa i exigent. Són imprescindibles en el circ social i en qualsevol circ.

5. Quina presència real creus que tenen les cures en projectes de circ i circ social? És suficient? Si us plau, argumenta la resposta.

Parlar de genèrics és només això: generalitats, i em fa por que ho englobi tot. Així que abans d'entrar en genèrics: hi ha propòsits tant de circ com de circ social que sí que han construït el projecte des d'una pràctica conscient en referència a les cures i és important referenciar-nos-en, són dissidentxs i revolucionarxs. En general, no crec que estiguem a un moment de celebració perquè les prioritats encara en són unes altres. Per tant, no; no és suficient. Necessitem més artistes i formadorxs que vulguin qüestionar-s'ho tot, tota l'estona i que accionin en conseqüència.

6. Penses que, com a contingut, les cures estan molt, bastant, poc o gens presents en la formació de formadores de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris? Si us plau, argumenta la resposta. En cas que la resposta sigui negativa i pensis que cal introduir aquest contingut, com ho faries?

Torno a repetir-me, no conec els continguts actuals de la formació, ni les metodologies; és impossible fer-ne una valoració o dir la meva opinió. Si hagués d'introduir aquest contingut, el primer que faria seria qüestionar-me les bases de la formació de formadorxs de circ social: què, com, per què? qui i per a qui? Des del meu punt de vista, les cures no es redueixen en si tenim una comunicació més o menys

assertiva o si s'utilitza el llenguatge inclusiu, etc. És estructural, té a veure amb tot: el cost de la formació, l'accessibilitat per poder fer-la, els horaris i el calendari, la comunitat i el barri, les formadorxs, l'espai físic, el material, l'avaluació, la relació amb l'alumnat i amb l'Ateneu i amb altres espais de circ i de no circ, la sostenibilitat, i per descomptat la metodologia i els continguts.

Annex 7. Full de consentiment informat

Títol del projecte de recerca: Circ social. Proposta d'actualització de continguts i metodologia de la formació de formadores de circ social.

Nom de la investigadora: Gisela Martínez Guasch

Contacte: gmguasch@gmail.com

Telèfon: 601 384 739

El voluntari ha de llegir i contestar les preguntes següents amb atenció:

Ha llegit tota informació que li ha estat facilitada sobre aquest projecte?	SI / NO
Ha tingut l'oportunitat de preguntar i comentar qüestions sobre el projecte?	SI / NO
Ha rebut suficient informació sobre aquest projecte?	SI / NO
Ha rebut respostes satisfactòries a totes les preguntes?	SI / NO
Ha comprès que vostè és lliure d'abandonar aquest projecte sense que aquesta decisió pugui ocasionar-li cap perjudici?	SI / NO
En qualsevol moment	SI / NO
Sense donar-ne cap raó	SI / NO
Ha comprès els possibles riscos associats a la seva participació en aquest projecte?	SI / NO
Està d'acord en participar-hi?	SI / NO
Rebrà algun tipus de compensació per participar-hi?	SI / NO
Dona el seu consentiment perquè el seu nom aparegui en aquesta investigació?	SI / NO

Nom i cognoms de la voluntaria:

Lloc, data: Barcelona, 15 d'abril de 2023.

.....

Signatura de la investigadora:

Data:

Signatura:

.....

Annex 8. Taula d'anàlisi grup focal

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes							
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4
Contingut general i vivència	Vivència i Expectatives	Com heu viscut la formació de formadores de CS? Respecte als continguts, ha complert les vostres expectatives?		Esperava tocar totes les disciplines una miqueta més. Per exemple amb aeris.	-	“Jo penso com la Carla (P2)”	<p>“Jo coincideixo (amb l’Aida) amb que m’hagués agradat entrar més en la pedagogia de les disciplines, fer-ho més en detall.”</p> <p>“Hem entrat poc en quines entitats o en quins llocs podem fer una sessió de circ social”. Coincideixo amb l’Aida.</p>	-	<p>“me parecía mas parecido los cursos y juegos que hacemos, cómo son mucho más generales y a mi me faltó añadirle más de circo.”</p> <p>“ hubiera estado guay acercarnos a un colectivo que fuera más difícil acceder en otros espacios (...) no vi tanta diferencia con lo que he visto hoy por la mañana, en las prácticas con niños y jóvenes,</p>	<p>“Penso que totes les dinàmiques i jocs eren bastant generalistes (...) també anar a coses més específiques pel circ. “</p> <p>“Aquí crec que hem passat una mica més per l’educació en el lleure que no per l’educació en circ.”</p>	“He trobat a faltar parlar sobre diferents col·lectius i entendre de quina manera poder-hi treballar.”

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
										si fué un taller de circo o de circo social.”		
	contingut educatiu. Expectatives	El curs tenia els continguts propis del món social i del circ. Centrant-nos en els primers, en matèria d'educació, heu trobat a faltar alguna temàtica o contingut? O Penseu que es podria millorar o complementar algun tema en concret?	Contingut que falta	<i>Obs. general.</i> “Igual també aquesta formació no crec que estigui pensada per dir si tu ets del món del circ entindràs la part social que pugui tenir un formador de cs o si vens del món social podràs tenir la part del circ, sinó que és com agafar una mica de recursos (...) Per tenir dinàmiques i tenir coses, però no entres dins de “circ” i “social” amb profunditat, sinó que son les dinàmiques d'entremig, per quan ja tens una	<i>racismo.</i> Hay muchos temas también, cómo raciales. No queremos como señalar que en este grupo hay una persona así (...) Tenemos que saber como entrar y gestionarlo.	<i>Info. general</i> no tenia molt clar si això estava compensat o no i me n'he adonat que no gaire. Si hi hagués una explicació prèvia o tinguéssim clar on arribarien les coses, osigui s'arribaria fins aquí i no més enllà, ja no es crearia una expectativa amb les persones que venen. (...) Penseu que és un índex una mica ambigu. “				<i>Ped. circ</i> “Falten recursos educatius en el circ, pedagogia en el circ. Perquè realment n'hem tocat súper poc: hem après a cuidar una voltereta, a explicar... amb molt poc detall. Era una de les expectatives que tenia i per mi no s'ha complert massa.”	<i>Info. general</i> “Recordo que a la pàgina web hi havia molt poca informació i que deia això, que podies apuntar-t'hi tant si venies del món del circ com de món social. (...) Llegint allò no em quedava gens clar el que aniríem a treballar aquí. (...) Crec que és important això per tu poder prendre la decisió de dir “va, doncs m'interessa fer aquesta	

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
				formació tu. “								pinzellada que hem fet” o “no no, a mi m’interessa aprofundir a muerte” i potser necessito una altra formació. “
			Contingut que sobra o se repite	-	-	<i>Conf.</i> D’acord amb la P3. “Se repetía el contenido de conflictos”	<i>Com.</i> D’acord amb la P4 “sí, comunicació”	-	<i>Conf. i com.</i> “hay algún contenido que se gasta mucho tiempo con él o incluso se repite, ¿no? (...) Comunicación, conflictos, alguno de esos dos. Se dedicó varios días incluso o se abordó el tema en varias etapas, varias veces.	<i>circo i social</i> definir “social” y “circo” (<i>tots assenteixen, comentari compartit per tots els membres</i>)	<i>conf. i com.</i> D’acord amb la P3. “s” “Y comunicació también”	

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
			Milliores o complementacions	De acuerdo con la Helena	<p><i>Gènere</i> “Si que hemos hablado en general y en abstracto, pero... hoy en las prácticas he notado que faltaban más recursos para tocar estos temas (...) no tenemos recursos ni material para trabajar temas de género concretos.”.</p> <p><i>Ped. circ</i> “ Per les pedagogies de les tècniques, seria ideal utilitzar altres formes de fer-ho, no escrits, sinó amb vídeos o així...”</p>		<p><i>Info. inicial</i> “Potser la formació hauria d’especificar més els continguts, encara que sigui circ social... potser vas amb les expectatives de que es tractaran moltes temàtiques socials i pel temps que hi ha potser és més de lleure o més de dinàmiques que si que son socials”</p> <p><i>Ped. circ</i> D’acord amb l’andreas</p>		<p><i>General</i> “el concepto de abstracto para resumir un poco todo el contenido que hemos tratado. Ha sido un poco superficial o general (...) todo está muy ligado al tiempo que tenemos. He tenido la sensación de ir corriendo todo el rato y no poder llegar a profundizar en nada”</p> <p><i>Ped. circ</i> D’acord amb l’andreas</p>	<p><i>Info general</i> “podrían concretar más “puedes venir igual, pero que sepas que se va a trabajar esto y esto”... podría estar más detallado el perfil antes de decir si quieres venir.”</p>	<p><i>Info inicial</i> a lo millor és una mica ambiciós l’índex per la quantitat de dies que dura el curs. (...) es podria detallar, (...) poden ser 5 minuts o un bloc sencer de 3 dies.</p>	<p><i>Gènere</i> Molt d’acord amb l’Andreas</p> <p>“Crec que és important que si donen tanta importància tant a la dinàmica com als jocs, que ens passin les dues coses per escrit, que ells ja ho tenen per escrit. “</p>

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
Contingut específic: les cures i el circ	Concepte de cures	Ara us voldria parlar de les cures o "los cuidados". Què diríeu que són i quina presència real hi veieu en la vostra professió?	Definició	"les cures és molt psicològic i d'acompanyar les persones en tot moment. Llavors, en el moment en que ho ajuntes en el circ, per mi, és cuidar la persona com es pugui sentir en la disciplina o en el seu procés d'aprenentatge dins del circ."	-	-	"acompanyar processos- els podia aplicar també en qualsevol procés educatiu, ensenyis una tècnica de circ concreta o estiguis acompanyant en un altre tema." <i>cures físiques :</i> "seria aquesta part de seguretat de grup i de que sigui un espai segur, que de fet és un dels continguts que hem treballat a la formació" "És molt bidireccional i per mi és una part de l'educació molt	-	-	-	-	"Per mi també hi ha algo molt important que és com es cuida l'equip de treball. Moltes vegades parlem de cuidar sempre la persona amb què estem treballant, però amb l'equip de treball crec que si no hi ha unes bones cures, tampoc pot cuidar a les persones amb què treballen."

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes							
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4
							bàsica, que no sigui unidireccional. I amb la cura ho veig molt, en la manera d'aprendre la seguretat, a cuidar-se físicament i de suport... si més no que hi sigui la intencionalitat.”				
			Presència o importància en el circ				“Per mi són molt importants i tenen molta presència en els dos àmbits.”				“I per mi això (cures i cuidar) és molt important, en qualsevol dels dos àmbits, tant amb el circ com amb lo social. “
	Valoració de la	Quan parlem de cures ens	gens								

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories		Respostes								
					P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
	presència a la formació	referim al treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup. Creieu que en els continguts del curs es tracta gens, poc, suficient o molt? Barems.	poc	emotional	“sí que ho hem tractat molt superficialment, (...) llavors s’han donat situacions en que s’ha vist que tampoc s’han portat a la pràctica (...) és una mica complicat perquè encara dona més la sensació de que no s’han treballat prou”	sí. “Yo estoy pensando que también es difícil trabajar estas cosas de manera concreta”	“per mi, en l’etapa s’ha dedicat molt temps en alguns temes que no era necessari i a les cures se li han donat molt poca importància, a nivell teòric. (...) a nivell pràctic, m’ha donat la sensació que s’ha posat per davant assolir el contingut de la matèria que s’havia de donar dins l’horari, que parar o eliminar algunes coses per donar espai a unes cures.”	sí	De acuerdo con P8. “ He tenido la sensación que han sido siempre las formadoras (mujeres) quienes han indagado más en trabajar eso” “molts cops estem parlant d’adaptabilitat i improvisació quan fem un taller o alguna cosa, i després tenen uns continguts que veuen que se’ls hi acaba el temps i volen donar-los tots igualment (...) s’ha de córrer”.	“la parte de cuidados más emocionales, en perspectiva de género o trabajar con otros colectivos, (...) quedó más en abstracto y en lo superficial.	“Que se han trabajado como algo un poco más transversal y a lo mejor no se le ha dedicado un momento específico a hablar de ello.”	Sí. Ex. de poca cura: “crec que hi ha hagut per part d’alguns formadors en concret poca cura. En els role playings, la resposta de formadores a vegades ha sigut una mica agressiva d’“això no s’havia de fer així, si no aixà” “;	
				físic									

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories		Respostes							
					P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4
			b a s t a n t	e m o c i o n a l				<p>“Jo crec que diria bastant pel que fa a grup, no dins la formació, sinó que molts espais de cura han sorgit de la cohesió i el vincle que s’han generat en el grup, on si que hem trobat moments de cura.”</p> <p>“m’agradaria destacar positivament (...) el recull o punt lila de cada sessió, assenyalant tot allò que en matèria de perspectiva de gènere i inclusió podria haver-se pogut millorar. I si aquesta part hagués estat present des d’un</p>			<p>“la parte de curas mas emocionales o no físicas, sí que se han tratado para mi como algo transversal casi en todas las dinàmicas casi todos los días han salido cosas. Y no solo por parte de los y las profes del curso, sino ya desde nosotros y nosotras, des de nosotros generar un punto lila. “</p>	

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories		Respostes								
					P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
								inici, penso que hagués estat fantàstic. “					
			físic		<i>Assenteix amb el cap, responent a la P3</i>	<i>Assenteix amb el cap responent a la P3</i>	<i>Assenteix amb el cap responent a la P3</i>	<i>Assenteix amb el cap responent a la P3</i>	<i>Assenteix amb el cap responent a la P3</i>	<i>Assenteix amb el cap responent a la P3</i>	“los que más trabajamos fueron los cuidados físicos, no? La seguridad del espacio en cuanto a poner colchonetas o acompañar movimientos físicos”	“la parte física si que fue en un periodo muy específico de “ahora vamos a trabajar este tema”	<i>Assenteix amb el cap, responent a la P3</i>
			molt										
	visibilitat en la intervenció social	Creieu que aquestes cures existeixen o són visibles en la intervenció social? Com es materialitzen	Visibilitat i materialització de les cures		<i>Materialización “en la seguridad, crear un espacio seguro en el circo (...) te da en materia, lo que tienes que tocar igual que en una</i>			<i>Visibilitat “quan vaig començar a estudiar educació social i estava donant classes de trapezi veia molt reflectit</i>					

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
					clase de cualquier otro tema. (...) tienes que tomar conciencia del cuerpo, focalizar, pensar, respirar, poner fuerza... todos estos valores que se están materializando enfrente de ti, son muy importantes para ponerlo después en más abstracto cuando estás en una clase o en otro lugar. Lo que aporta el circo y no otras disciplinas.”		educativament els consells que et donen de com acompanyar - que per mi això és la cura, osigui com acompanyar processos- els podia aplicar també en qualsevol procés educatiu, ensenyis una tècnica de circ concreta o estiguis acompanyant en un altre tema. “					
	implementació a la formació	De quina manera les cures penseu que poden ser útils dins el circ social? Com les implementarem?	Utilitat	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	<i>Assenteixen</i>	“per mi més que útils, són imprescindibles les cures”
			Implementació.	<i>D’acord amb la proposta de la P3.</i> <i>“creo que no se</i>	<i>“Hay entidades que están trabajando este tema (género) a</i>	<i>“+1 a la Núria” (P4)</i> <i>D’acord amb la</i>	<i>D’acord amb la proposta de la P3.</i>	<i>“en comptes de tallar i potser aprofundir més</i>	<i>“Creo que estamos todas de acuerdo en que es</i>	<i>D’acord amb la proposta de la P2 “sí”</i>	<i>“Crec que no ha de ser un contingut més, sinó una cosa</i>	

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes							
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4
				<p>tuvo la cura de preguntar si nos sentíamos a gusto haciendo el roll playing (...) eran temas delicados de tratar y también se tenían que tener curas previas y si alguien no se sentía a gusto que pudiera salir del espacio”</p> <p>D’acord amb la proposta de l’ètica de la cura transversal de la Carla i l’Andreas</p>	<p>dia de hoy y podrían hacer una colaboración con ellos para dar el contenido de género”</p> <p>“Pienso que es difícil trabajar estas cosas (cuidados) de manera concreta. La única manera que yo pienso que lo podríamos hacer es practicando más. En el role playing, por ejemplo, es muy difícil que salgan las cosas que salen, porque estamos en un sitio muy seguro”</p> <p><i>Otro ejemplo de tener vigente los cuidados durante la sesión :</i> “establecimos una palabra para que, si alguien se sentía</p>	<p><i>proposta de la Carla “sí, total”</i></p> <p><i>D’acord amb el comentari de la Lucía “total”</i></p> <p><i>D’acord amb la proposta de l’ètica de la cura transversal de la P2 i la P5.</i></p>	<p>“También se me ocurre que se podrían implementar las rondas emocionales, para dar un poco más de acogida entre etapa y etapa (...) estuvieron muy bien las dinámicas de cohesión y presentación del principio. (...) se genera un espacio donde se puedan dar alternativas (...) dejando claro desde del principio la posibilidad de adaptación, creo que sería más fácil. “</p> <p>“De fet, hi ha la pedagogia del cuidado. No sé</p>	<p>en allò que s’està explicant en el moment, que hi ha espai de debat (...), es vol fer tot i s’ha de córrer perquè no hi ha temps”</p>	<p>necesario que sean transversales y que estén presentes todo el rato, entonces si que es complicado pensar en dedicarle unos minutos concretos o una tarde a trabajar esto”</p> <p>“el primer fin de semana en la primera etapa, cuando se introduce un poco el curso, hablar de que se quiere generar un espacio seguro donde haya curas y poner un par de recursos”</p>	<p>que hi sigui tota l’estona. (...) és una cosa que tracta de fer un treball interior i anar cap endins perquè ells (formadorxs) puguin ser l’exemple d’això, més que poder estar 2 hores parlant només de cures”</p> <p>D’acord amb la P7 d’adaptar-se als tempos”</p> <p><i>D’acord amb la proposta de l’ètica de la cura transversal de la P2 i la P5.</i></p>	

Dimensions	Categories	Preguntas	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
					<p>mal, o quería parar la sesión para explicar algo pudiéramos decir la palabra y todos paraban (...).es una manera simple de ponerlo sobre la mesa y en cualquier momento quien lo necesite lo puede utilizar”</p> <p><i>Sobre género:</i> “Hemos tardado cuatro sesiones para hablarlo en concreto. (...) Podríamos hablarlo al principio, lo de las “gafas lilas” y las cosas que salieran las podríamos hablar también durante la sesión de la perspectiva de género”</p> <p>“Había esta narrativa de que</p>			<p>molt bé com es diu, però existeix i podria ser també un contingut com a tal per afegir a la formació. “</p>		<p><i>Equilibrio del tiempo en el bloque de género:</i> “Hubo momentos en que ya no estábamos para el tema que viniera después. Se podría tratar un poco más como nos estamos sintiendo antes de pasar y cambiar a otra cosa”</p>		

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategories	Respostes								
				P1	P5	P6	P2	P7	P3	P8	P4	
					iba a ser una sesión de temas muy graves y había la intención de explicarlo, pero en la práctica hacíamos esto; abríamos un melón y después no lo curas como melon” <i>En referència a l'ètica de la cura que comenta la P2:</i> “Si existiera, tendría que ser interdisciplinar también; género, racismo, edad... “							

Annex 9. Taula d'anàlisi entrevistes

Dimensions	Categories	Preguntes	Subcategorie	Respostes

			s	1. Aïda Ballester	2. Beatriz Contreras	3. Alba Ramió
Continguts generals	Equilibri entre continguts socials i del circ	1. La formació inclou continguts propis del món social i del circ. Creus que s'ha aconseguit trobar l'equilibri entre els continguts necessaris dels dos àmbits?		-Poc temps, diàleg entre companys i aprenentatge mutu "Tenint en compte que és una formació que tenim poc marge i que són dos àmbits molt grans i podem fer varis anys de formació en els dos, crec que hem trobat bastant bé l'equilibri. Sobretot aquest any, perquè s'han introduït les càpsules de les disciplines de circ que ha fet equilibrar una mica la balança" -Rellevància del perfil de l'alumnat: "Cada any tenim un perfil de l'alumnat diferent, pot ser que vingui gent més del món del circ o més del món social i llavors la seva demanda és diferent i les seves necessitats, per tant, poden ser també diferents"	"Creo que considerando los objetivos de la formación, está bastante nivelada y para la carga horaria que tiene y la forma en cómo está estructurada, yo creo que está bastante nivelado". "A veces la gente nos dice que está desequilibrada en favor de lo social y que hay en realidad poca actividad de circo, (...) los conocimientos de las destrezas circenses se supone que se buscan en otro lado" "hay carencias para unos y carencias para otros, pero en la medida que esto es una formación que es bastante de conceptos básicos, para dar herramientas para que tu puedas tener una cosmovisión, entiendo las incomodidades cuando te vienen a contar estas desigualdades"	Crec que tant pel que fa al concepte de "circ" com pel concepte de "món social" podria ser oportú profunditzar en les possibles (ho dic en plural perquè penso que existeixen moltes interpretacions i que aquesta complexitat és la que pot construir noves teories i pràctiques) significacions actuals i fent això resignificar també la simbiosi, circ - món social. Amb això, estic responnent la pregunta amb un pas previ a si hi ha cert equilibri en la matèria impartida perquè em sembla que fent aquesta reconceptualització potser no caldrà parlar d'equilibri entre dues parts separades sinó d'un concepte nou.
	Continguts educatius	2. Centrant-nos en els continguts propis del món social, en matèria d'educació, penses que falta o sobra, o que es podria millorar o complementar, algun contingut de la formació?	Continguts que falten		"tendríamos que agregar a estos apuntes varios apuntes de coeducación" (explicat a l'última pregunta)	
			Continguts que sobren		"Hay mucha gente que viene de lo social que de repente se encuentra que le estamos explicando fenómenos sociales (...) Es un contenido que la gente del circo no maneja y son contenidos bastante básicos, sobre todo de educación y de lo social, que la gente del circo debe tener en cuenta"	

			Millores o complementacions	<p>“És una resposta molt personal, però a mi m’agradaria indagar una mica més en els estils d’aprenentatge.”</p> <p>“qui surti de la formació no sortirà sent educador o educadora social, això cal tenir-ho en compte també per no generar expectatives o no ser curiosos amb la formació que estem donant. “</p>		<p>Penso que tots els continguts propis del món social fonamentats en teories i en mètodes que ja han existit és adient que siguin part de la formació com a referències; potser podrien ser més àmplies o podrien ser revisades per veure si corresponen amb els objectius de la formació i si ofereixen un ventall prou gran de possibilitats o si, tots parlen d'un mateix mètode i una mateixa perspectiva educativa. Per altra part, crec que és important donar espai a la investigació i la reflexió perquè puguin coexistir continguts i que no continuem perpetuant un discurs unilateral i un espai formadorx-alumnx.”</p>
Continguts específics: les cures en el circ	Definició de cures	3. Ara voldria que parléssim de les cures o “cuidados”, de l’ètica de les cures. Què són per a tu les cures? Com les definiries?		<p>“Crec que per mi és una responsabilitat que tenim com a societat (...) jo sentir-me cuidada, tenir una sensació de sentir-me a gust, sentir-me còmode, sentir-me escoltada, sentir-me respectada... i quan és cap a l’altra, també espero poder ser així, una persona que es preocupa, que està atenta i que acompanya. Sense arribar a un punt paternalista (...) cal tenir-los tots en compte, no sols el físic sinó l’emocional, el relacional, el social... bueno, és buscar aquest equilibri”</p>	<p>“Hay una construcción sociológica que ha hecho el patriarcado y el capitalismo que son una estructura que, para nosotros es pura violencia (...) “mi concepto de la curas tiene que ver con el cuidado de volver a los grupos, de hacernos cargo de nuestras vidas y nuestras funciones sociales más básicas, como las funciones reproductivas, de crianza, de reparto justo... para mi son estas cosas de no estar de acuerdo con el centro neurálgico del capitalismo y sobretodo el patriarcado.”</p>	<p>“Des del meu punt de vista, les cures haurien de ser el centre en tot; una nova manera d’entendre el món, una proposta radical per un canvi global de la societat.”</p> <p>“Limitar la cura, només, en el fet personal i íntim, és escàs”</p> <p>“Les cures són responsabilitat, comunitat, atenció i independència. No és assistencialisme, ni un deure de les dones, ni una mirada individualista i dependent.”</p>

	importància i necessitat de les cures al CS	4. Situant les cures en el treball per la salut i el benestar sobretot emocional, tant individual com de grup, com d'importants o necessàries creus que són en el circ social: molt, bastant, poc o gens? Siusplau, argumenta la resposta.	Molt	<p>“Jo crec que una mica el circ social ve d'aquí, de posar la cura al centre.”</p> <p>“El naixement d'aquesta metodologia del circ social, partim d'un treball realitzat amb joves en risc d'exclusió social o en risc de vulnerabilitat. Per tant, era assenyalar que no tenien les condicions per tenir una vida, doncs això, plena, amb cura i amb possibilitats i així.”</p> <p>“També té relació amb tota la metodologia que hi ha al darrere: el tema del risc controlat, la seguretat física i emocional, la metodologia de treball en cercle on ens reconeixem, on ens mirem, no?, aquesta mirada perifèrica de veure com estan els altres, però que a la vegada em miren a mi... em sento part d'aquesta cura col·lectiva. “</p>	<p>“Creo que la actividad específica del circo es una actividad de riesgo físico en primera instancia. También tiene riesgo emocional, porque cuando tu no consigues lograr el cometido de la destreza puedes provocar frustraciones, resentimientos, angustias... (...) me parece que se trata de asumir el riesgo como un elemento detonador para poder trabajar estas emociones.”</p> <p>las que gestionamos y trabajamos también tenemos que tener un cuidado sobre nosotras que haga que podamos ser eficientes en esto (...) Que tengamos las herramientas para cuidar y además para enseñarle a la gente que tiene que cuidarse a sí misma y en el grupo, es una dinámica que es imposible separar. La gente que viene a aprender sus habilidades y en este proceso aprende también a cuidar a las demás y así. Es un fractal, es interminable.”</p>	<p>“Estic convençuda que qualsevol pràctica ha de ser ideada, creada i executada posant les cures al centre i, per tant, revisant tot el que fem, com ho fem i perquè ho fem amb aquesta mirada, que ha de ser minuciosa i exigent. Són imprescindibles en el circ social i en qualsevol circ.”</p>
			Bastant			
			Poc			
			Gens			
	Presència de les cures en el CS	5. Quina presència real creus que tenen les cures en projectes de circ i circ	En el circ En el CS	<p>“Depèn del projecte, Però en els projectes que coneixem, i concretament amb</p>	<p>“Cuando empezamos los distintos talleres de circo vi muy claramente que había muchos problemas, en la práctica de la</p>	<p>“En general, no crec que estiguem a un moment de celebració perquè les</p>

		social? És suficient? Siusplau, argumenta la resposta.		l'Ateneu, les cures estan presents de manera transversal" "és veritat que estem vivint uns moments on s'està incorporant la perspectiva de gènere o la perspectiva feminista i potser si que aquesta manera de treballar les cures, s'ha treballat molt de manera implícita: el circ ja té uns elements que ja afavoreixen generar unes dinàmiques de cura, i és molt important que existeixi aquesta manera de fer tan implícita, però crec que aquests models que estan apareixent ara, estan fent que sigui més explícita. És assenyalar-ho i treballar-ho, no sols en la intervenció sinó també en la coordinació de l'equip de formadors, en el projecte, en com es relaciona amb la comunitat, en un posicionament polític en l'àmbit social. " "està agafant una magnitud que deunidó, que és un repte." "Hem de treballar en el sentit d'identificar coses que ja ens van guais o que estem fent bé, però també identificant aquelles en què calen una reflexió i un canvi de com fer-ho."	gestión del cuidado, de la forma, del montaje de los aparatos (...) Había unos problemas terribles de autocuidado, del cuidado de las personas que estaban interviniendo". "En los últimos 10-20 años (...) Ha sido un proceso en que la gente se ha ido formando, se ha ido actualizando, ha ido entendiendo los procesos de seguridad, de trabajar los procesos de seguridad y con cura, y yo creo que eso ha ido evolucionando en el tiempo. (...) todavía se pueden hacer muchas cosas, pero creo que, como grupo o gente que está en el mismo ámbito, creo que hay una intención de mejorar la cosa siempre." "Creo que son necesarias no solo las formaciones estructurales de la técnicas sinó una formación que traspase la técnica y que tenga una cosmovisión más grande (...) se entiende que hay que hacer unas formaciones mucho más amplias y que amplíen la cosmovisión. Y eso te da claro más herramientas y es mejor para todas."	prioritats encara en són unes altres. Per tant, no; no és suficient. " "Necessitem més artistes i formadorxs que vulguin qüestionar-s'ho tot, tota l'estona i que accionin en conseqüència." "Hi ha propòsits tant de circ com de circ social que sí que han construït el projecte des d'una pràctica conscient en referència a les cures i és important referenciar-nos-en, són dissidentxs i revolucionarxs"
	Presència de les cures a la formació	6. Penses que, com a contingut, les cures estan molt, bastant, poc o gens presents en la formació de formadors de circ social de l'Ateneu Popular 9 Barris? Siusplau, argumenta la resposta. En cas que la	Molt			
			Bastant	M'estic basant molt en la perspectiva de gènere i feminista, amb el tema de les cures, ho dic perquè em situo des d'aquí" "queda feina per fer, però l'Ateneu aposta per això; (...) s'han fet debats sobre el paper que tenen les cures en el procés de creació	"Al principio, las formaciones no tenían estos temas y yo creo que lo fuimos entendiendo cómo una necesidad. Hemos hecho un trabajo interno, nosotras, de transformación y de trabajo interno de todo el equipo para poder entender que estas cosas eran necesarias y que eran las	Des del meu punt de vista, les cures no es redueixen en si tenim una comunicació més o menys assertiva o si s'utilitza el llenguatge inclusiu, etc. És estructural, té a veure amb tot: el cost de la formació, l'accessibilitat per poder fer-la, els

		<p>resposta sigui negativa i pensis que cal introduir aquest contingut, com ho faries?</p>		<p>(...) No obstant, cal aterrar-ho i passar dels debats a la pràctica.” “a la formació de formadores, si fem una revisió dels últims anys, per exemple la càpsula de gènere ha anat guanyant espai mica en mica, se li ha donat una volta a des d'on ho treballem, què volem treballar, què volem assenyalar (...) “òbviament, podríem fer una formació de formadores, exclusivament parlant d'aquest tema, però llavors torno a les preguntes inicials; com busquem l'equilibri de què el missatge sigui aquest, que si voleu fer un projecte de circ social, això ho heu de tenir en compte igual que heu de tenir en compte fer un pressupost o alguna altra cosa” (<i>aclara no ho posa al mateix nivell</i>)</p>	<p>patas que cojeaban de este proyecto.” “Se supone que desde el Ateneo tenemos una mirada muy centrada en la cura, una mirada que es básicamente anticapitalista de la cosa, no centrada en explotar a las personas, sino en cuidarlas y en el principio de justicia.” “En el tiempo, estos temas han sido importantes y centrales y yo creo que si están aplicados en los contenidos y en la forma de hacer. Yo creo, todavía, que nuestra forma de hacer todavía se puede mejorar muchísimo, pero estamos en ello.”</p> <ul style="list-style-type: none"> ● pàg xxx todos los contenidos que ya hay <p>“Hay que entender primero la estructura. Es muy importante entender esto. Cuando tu ya lo entiendes y tu sentimiento de justicia y de equidad, y que tu no quieras que se repita esta injusticia estructural, entonces después recursos encontrarás.” “Hay un apunte - el último apunte del apartado de género- que dice: cómo lo aplico en el circo. Exactamente. Y hay una cantidad de opciones de cómo aplicarlo en el aula, qué cosas hacer, etc. Trabajar en los fines de curso que los números no sean estereotipados, elegir qué dice la música, que sean hipersexualizadas, que no traten las mujeres cómo productos. (...) Ya sabemos todas la cuestión de dividir por técnicas, vigilar en las relaciones de los monitores y monitoras (...) que haya un chico y una chica - profe y profa- en acción</p>	<p>horaris i el calendari, la comunitat i el barri, les formadorxs, l'espai físic, el material, l'avaluació, la relació amb l'alumnat i amb l'Ateneu i amb altres espais de circ i de no circ, la sostenibilitat, i per descomptat la metodologia i els continguts. “Si hagués d'introduir aquest contingut, el primer que faria seria qüestionar-me les bases de la formació de formadorxs de circ social: què, com, per què? qui i per a qui?”</p>
--	--	--	--	---	--	---

					y la relación que se establece entre ellos y la cuestión de la autoridad en el discurso y los roles (...) el trabajo de montaje y desmontaje de todo”.	
			Poc			
			Gens			
			Proposta d'implementació	<p>“Crec que les dones tenim un pes molt important en aportar aquesta mirada (...) Seria interessant que els nostres companys també fessin feina en aquest sentit i es deconstruïssin (...) crec que aquí m’agradaria que aquesta tasca fos més compartida.”</p> <p>“m’agradaria acabar de concensuar com fem l’abordatge d’aquest tema, perquè si que podem donar pinzellades, però com aborem una situació de violència?, o com fem explícit actituds o comportaments dins del mateix grup d’alumnes, on algunes reaccions o comportaments són part d’aquest model heteropatriarcal, amb els seus estereotips? (...) costa en una formació tan atapeïda poder parar i dir: “ei, què ha passat?” i abordar un conflicte que pugui passar amb el grup d’alumnes, perquè també necessites temps per fer-ho i que no se senti la persona assenyalada i que hi hagi un procés d'aprenentatge per a totes. Penso</p>	<p>“tendríamos que agregar a estos apuntes varios apuntes de coeducación. Me has hecho pensar en eso. Creo que claro, si tú también entiendes la coeducación, tú también entiendes cuál es el recurso que puedes usar. Y es un elemento de análisis, un elemento de acción, un elemento de la perspectiva feminista. Y de la coeducación, los pilares básicos son: que las mujeres sean nombradas, que las mujeres tengan referentas y que las mujeres tengan un trato equitativo dentro del aula. “</p>	

				que són temazos i estem ahí pensant com fer-ho.”		
--	--	--	--	--	--	--